

Anul XVI nr. 1/2024

INFOSFERA

Revistă de studii de securitate și informații pentru apărare

Publicație indexată în bazele de date internaționale EBSCO și CEEOL

Revistă cu prestigiu științific recunoscut de Consiliul Național de Atestare
a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Direcția Generală de Informații a Apărării

CUPRINS

PERSPECTIVE GEOPOLITICE ȘI GEOSTRATEGICE

Lege, etică și legitimitate vizând proporționalitatea în război. Cazul Gaza	5
<i>Iulian CHIFU</i>	
Managementul percepțiilor și comunicarea digitală în situații de criză și conflict: abordări și implicații.....	20
<i>Iuliana POPA</i>	
Rolul elitelor în conflictele etnice	27
<i>Marius DOBRE</i>	

RĂZBOAIELE SECOLULUI XXI

Războiul electronic – un dragon trezit la viață.....	34
<i>Simion-Călin GHEORGHIȚĂ</i>	
Securizarea comunicațiilor unui roi de drone utilizând blockchain și criptografie bazată pe latice.....	45
<i>Mihaela RÎNJA, Cosmin RUSEA</i>	

AMENINȚĂRI HIBRIDE

Armele neuronale.....	56
<i>Marius-Cristian GHEORGHE</i>	

ISTORIA SERVICIILOR DE INFORMAȚII

**Serviciul secret al armatei române în acțiune pe frontul de est.
Combaterea operațiunilor sovietice derulate cu ajutorul parașutiștilor61**

Ioan Codruț LUCINESCU

ISTORIA CONFLICTELOR

Considerații istorice privind conflictul israeliano-palestinian 70

Tiberiu TĂNASE

RECENZII ȘI SEMNALĂRI

**Semnal editorial: „România și Polonia în avanpostul securității europene.
Tradiție și continuitate (1919-2022)”, coordonatori: Dan Prisăcaru,
Petre Otu, Marius Iorgulescu 81**

Col. (rtr.) prof. univ. dr. Ion GIURCĂ

Food for thought84

Vasile CREȚU

LEGE, ETICĂ ȘI LEGITIMITATE VIZÂND PROPORȚIONALITATEA ÎN RĂZBOI. CAZUL GAZA

*Iulian CHIFU**

Abstract

Friday, the 26-th of January, the International Court of Justice under the UN authority has pronounced a 15:2 verdict to accept the case of genocide introduced by South Africa against the state of Israel related to its actions in Gaza after the 7 October attack on Israel internationally recognised territory. The perspective of such a trial reopened debates about the right of self defense versus genocide, the proportionality in war, the just war theory, the thin line between combat and non-combat civilians in war time, intangibility and immunity of civilians in war zones as well as uses and abuses in war times, transforming lawfare tactics in combat strategies, the case of terrorist organisations in civilian crowded spaces, human shields and tactics of abduction, fighting an enemy with complete disrespect of war norms or conventional rules of engagement. Our case is the current Gaza war and the responsibility for choosing adequate legal, moral and legitimate objectives in war.

Keywords: *just war; proportionality; legal war; ethics; legitimacy.*

TEMATICA PROPORȚIONALITĂȚII ÎN RĂZBOI. METODOLOGIA STUDIULUI

Spațiul epistemologic al dezbaterii despre proporționalitate în război are resorturi extrem de complexe în literatura de specialitate. Mai ales într-un context în care perioadele de pace și război, ba chiar teatrele în care se desfășoară războiul și pacea, nu mai sunt atât de clar definite, iar frontierele între cele două stări sunt foarte neclare. Relativizarea războiului și a luptelor, precum și hibridizarea confruntărilor¹ necesită tot mai numeroase criterii pentru a descifra neclaritățile și interpretări.

Desigur, cele mai relevante componente în dezbateri sunt cele între civil și militar. Astăzi nu mai există reguli atât de clare, iar lipsurile din legislație, comparativ cu rafinarea metodelor și tacticilor de luptă, creează dificultăți în stabilirea acestui statut. Evoluția discuției despre civili în război a migrat spre distincția dintre combatant și necombatant, la fel de neclară și cu criterii relative ca și în cazul distincției civil-militar. Deși soluția simplă este cea de a stabili participanții la război sau în teatrul de război, cu sau fără arme în mână, trebuie să recunoaștem că apărarea propriei familii sau a proprietății este legală și legitimă,

**Iulian Chifu este profesor la Universitatea Națională de Apărare și profesor asociat la Școala Națională de Studii Politice și Administrative. Este președintele Centrului de Prevenire a Conflictelor și Early Warning. A fost consilier de stat al prim-ministrului Guvernului României pentru afaceri externe, securitate și afaceri strategice în perioada 2021-2023. Anterior, a fost consilier prezidențial pentru afaceri strategice, securitate și politică externă (2011-2014).*

chiar și atunci când se folosește forța, nu numai în timpul războiului, ci și în perioade de pace.

Cu toate acestea, studiul de față nu-și propune să se concentreze pe diferențe și nuanțe, pe criteriile care stau la baza distincțiilor, pe dezbateră și limitările, respectiv relativizările din această paradigmă. Obiectul discuției este **proporționalitatea**, această temă trecând prin alte resorturi, principalul vizând uciderea civililor în război. Când este prea mult, unde și cum se poate opri o acțiune militară pentru că periclitează prea mulți civili, de unde putem cădea de acord că obiectivele de război nu se mai justifică dacă le raportăm la un număr prea mare de victime civile²? Și totul trebuie dezbătut pe cel puțin trei dimensiuni: legalitate, legitimitate și, nu în cele din urmă, etică și moralitate.

Uciderea civililor este interzisă în timpul războiului. Este o regulă generală care derivă din faptul că armatele nu luptă împotriva civililor. Această regulă generală se confruntă deja cu nuanțe și excepții când este vorba despre țintirea civililor: unele legale, altele acțiuni legitime, unele chiar acceptabile; efect secundar – neintenționalitate, victime colaterale, victime în contextul existenței regulilor de angajare care sunt clare, sub impactul evaluării și măsurilor de diminuare a numărului cazurilor.

Desigur, cel mai problematic este cazul luptelor în spații aglomerate, al prezenței obiectivelor militare între clădiri civile sau al utilizării clădirilor civile de către militari. Lucrurile aici merg de la legitimitatea țintelor până la elemente de război legal, *lawfare*, pe care armata sau insurgența le valorifică tocmai abuzând de legile războiului și de dreptul de protecție conferit de acestea civililor. În subsidiar, discuția poate aborda aspecte legate de responsabilități sau culpabilități, cum ar fi gradul în care un civil consimte la utilizarea proprietății sale, a proprietății publice sau a vecinătății sale în scopuri legate de război. Se poate lua în considerare dacă civilul a fost consultat sau dacă este victima unor evoluții independente de voința sa.

La fel de relevantă este și dezbateră vizând tipul de contribuție a civilului în război: militar, sprijin direct acordat trupelor, sprijin financiar direct – impozitul revoluționar – cedarea sumelor prin constrângere sau participarea prin mecanisme statale de taxe și impozite. Există, deci, implicări directe ale civililor fără armă în mână, care pot antrena responsabilități sau relativiza pierderea drepturilor și protecției legale în război. Distincția relevantă nu este între cei care participă la efortul de război și cei care nu o fac prin acțiunile lor, ci între cei care furnizează suportul necesar combatanților pentru a lupta și cei care asigură lucrurile esențiale pentru ca aceștia să poată supraviețui ca oricare alt civil.³

O altă distincție importantă, la nivelul principiilor juridice, este cea între **războaie juste și injuste**. Teoria războiului just poate induce diferențe în comportament și în modul de raportare la responsabilitățile civililor. Un război este considerat just/drept doar atunci când beneficiile aduse depășesc daunele sau efectele negative pe care le produce în timpul desfășurării sale⁴.

Deci faptul că civilii pot fi priviți, câteodată, ca participanți direcți la război nu antrenează, automat, responsabilități de tipul pierderii drepturilor în timp de război. Lucrurile sunt mult mai complexe, iar abordarea vizează mai degrabă măsura în care un civil este responsabil, legal sau moral, de uciderea „incorectă” a dușmanilor. În acest caz nu vorbim despre neutralitate și nu vom complica evaluarea cu această componentă, de altfel utilă și cu efecte majore în plan juridic.

În situația în care vorbim despre categoria de civili care sprijină material comiterea unei crime injuste în perioada războiului, fiind implicați și având o anumită responsabilitate, problema de bază care trebuie analizată este legată de determinarea gradului de responsabilitate și, prin urmare, a nivelului de sancțiune pentru acțiunile lor, în funcție de contribuția fiecăruia

– militară sau financiară⁵. În acest caz, se poate lua în considerare faptul că o crimă injustă poate fi rezultatul/efectul războiului, care, de multe ori, nu se poartă prin cele mai corecte metode și mijloace. În general, războiul reprezintă un caz aparte față de regula generală în care este înțeleasă, fundamentată și aplicată legea. Astfel, implicarea de orice fel a civililor într-un atac cu victime în timpul războiului nu este sancționabilă.

O analiză detaliată a acestui subiect trebuie să ia în calcul toată plaja de fundamentări juridice ale intervențiilor militare considerate juste, de la auto-apărare până la combaterea terorismului, a genocidului sau neproliferarea nucleară. Fundamentările juridice pentru toate aceste cazuri au la bază normele ONU privind intervenția legitimă, aplicate în contextul post-Război Rece, în situații precum cele din Irak-Kuweit, Afganistan, Kosovo, împreună cu încercările de rezolvare a crizelor din Irak, Iran, Coreea de Nord și Libia, în conformitate cu Rezoluțiile ONU relevante, care sunt studiate și comparate⁶. Și, desigur, toate aceste temeuri se regăsesc în jurisprudența sancțiunilor de astăzi, care are în vedere exact această bază legală și dezbateri la nivelul principiilor.

Astfel ajungem și la proporționalitatea în război. Plecând de la principiile de protejare a civililor, stipulate în Convențiile de la Geneva și în dreptul internațional umanitar, principala normă este de a evita atacarea directă a civililor care nu sunt implicați în conflictul armat⁷. Cu siguranță, în analiza diverselor cazuri sunt relevante criteriile precum locația și distanța între civilii pe care o forță militară este obligată să-i protejeze și țintele care sunt considerate a fi legitime. În asemenea situații, se pune în discuție problema respectării cerințelor proporționalității, astfel încât efectele negative ale unei acțiuni militare să fie depășite de beneficiile aduse în îndeplinirea obiectivelor războiului. În același timp, este necesară o analiză atentă a acțiunilor care pot avea efecte

secundare asupra civililor, în așa fel încât aceste acțiuni împotriva civililor să nu fie percepute ca acte punitive, ci să fie strict legate de logica și planificarea războiului⁸.

Desigur, la capitolul criteriilor sau al indicatorilor, principiile sunt mult mai stricte: varianta de abordare curentă în asemenea cazuri vizează numărul de decese (combatanți și civili din rândul ambelor părți) – se compară cu obiectivele și vizează strategia legitimă militară a părții în cauză⁹. Ținta proporționalității este, din nou, ca cel în cauză să fi rezistat și să nu intre sub imperiul uciderilor punitive, a revanșei, a răzbunării *per se*, care este norma sancționatorie absolută în principiul și criteriile evaluării proporționalității în război.

Un alt criteriu prezent vizează dorința manifestată și acțiunile pentru ieșirea din război. Conceptul de „ieșire din război”/‘*war exit*’ este cel ce înlocuiește sau cel puțin extinde principiul încheierii războiului, care se face, legal, printr-un tratat de pace semnat și ratificat de părți, potrivit propriilor lor reguli constituționale. Totuși, în perioada post-Război Rece, ieșirea din război s-a făcut rareori prin acorduri/tratate de pace, cel puțin după 1994¹⁰. Ultima veste bună în acest sens a fost semnarea acordului care a pus capăt războiului civil din Columbia (principalele tabere care s-au confruntat au fost grupările de gherilă, FARC/Forțele Armate Revoluționare din Columbia și FEN/Frontul de Eliberare Națională, pe de-o parte, și guvernul columbian și forțele sale de securitate, pe de altă parte).

Astfel, în spațiul post-sovietic am asistat la apariția conflictelor înghețate, caracterizate de o stagnare a proceselor de dezescaladare – oprite la nivelul încetării focului¹¹. În ceea ce privește războiul din Siria, acesta a evidențiat apariția unor zone și canale de dezescaladare între părți, reflectând astfel o inovație care subliniază, de fapt, incapacitatea combatanților de a ajunge la un acord general de încetare a focului. Aceste exemple ar putea semnala o eventuală tendință de evoluție în maniera

în care sunt gestionate relațiile externe; se tinde, astfel, spre situația revenirii la război în calitate de principal instrument de soluționare a obiectivelor de politică externă și a unor niveluri de ambiție exagerate ale unor lideri autoritari. Desigur, dificultățile sunt adesea generate de utilizarea unor metode hibride, de diversitatea conflictelor asimetrice sau a tacticilor asimetrice utilizate de către beligeranții statali, precum și de transformarea luptelor în angajamente militare de uzură¹². Din acest motiv s-a ajuns la conceptul de „ieșire din război” și nu de „sfârșit al războiului”, un concept care se referă mai degrabă la încetarea voită a ostilităților sau extragerea din mijlocul lor decât la încheierea formală, juridică, a unui război cu un tratat de pace.

În dezbaterea despre proporționalitate în război intră și componenta eforturilor pentru oprirea, încheierea războiului, în egală măsură cu nuanțele pe care le implică în această direcție legătura/intersecția cu teoria „războiului just”. Deci, componenta proporționalității include atât dreptul de a declanșa un război, *jus ad bellum*, comportamentul și conduita trupelor în timpul unui război, *jus in bello*, dar și componentele referitoare la soluționarea conflictelor și căutarea aranjamentelor post-conflict, *jus post bellum*¹³.

Legătura dintre caracterul just sau injust al războiului și încheierea războiului se realizează prin două principii extrase direct din dreptul războiului: un beligerant care poartă un război just ar putea fi obligat să lupte pentru încheierea războiului înainte de a atinge pe deplin obiectivele legitime ale războiului său; pe de altă parte, un beligerant care a intrat într-un război nedrept, injust, poate obține o justificare legală pentru continuarea războiului pe baza comportamentului și a respectării regulilor războiului de către contra-partea sa¹⁴. De aici, importanța căutării permanente a formulelor de ieșire din război chiar dacă obiectivele inițiale nu au fost atinse, dar și a legitimității și legalității continuării acestuia. Acestea ar fi marile teme ale dezbaterii privind proporționalitatea în război pe

care le urmărim în discuția aspectelor legale, ce țin de legitimitate sau morală, și pe care le vom aplica în analiza recentelor operațiuni militare din Fâșia Gaza.

BAZA LEGALĂ A PROPORȚIONALITĂȚII ÎN RĂZBOI

În privința războiului just și a bazei legale a intervenției, temeiurile din Carta ONU și din Convențiile anterioare pe temele combaterii terorismului, combaterii neproliferării nucleare și genocidului sunt clare¹⁵. Poate mai puțin prezentă este documentația privind „responsabilitatea de a proteja”, deoarece aceste documente datează din 2005 și conțin elemente care au fost utilizate în cazul rezoluției ONU privind intervenția din Libia. Totuși, acestea au devenit subiect de dispută ulterioară, în special din cauza Rusiei și Chinei, care au respins utilizarea lor drept temei legal de intervenție, invocând drept motiv final schimbarea liderului Gaddafi.

De altfel, problematica proporționalității și a criteriilor utilizabile se regăsește în Legile războiului înscrise în Convențiile de la Geneva, dar un alt izvor de drept este cel legat de responsabilitatea de a proteja/R2P: rezoluția din 2005 vizând responsabilitatea de a proteja¹⁶, respectiv documentul Summit-ului Mondial din 2005 (A/RES/60/1) și scrisoarea din 2007 a Secretarului General al ONU adresată președinției Consiliului de Securitate (S/2007/721), care marca necesitatea de a operaționaliza principiul responsabilității de a proteja¹⁷. Rezoluția Consiliului de Securitate în privința Libiei¹⁸ poate servi drept validare absolută, la nivelul ONU, a acestui principiu și a prevederilor asociate¹⁹. Rămâne, desigur, problema raporturilor între responsabilitatea de a proteja și suveranitatea națională egală a statelor membre ale ONU, respectiv dreptul de interferență, ingerință sau intervenție pe teritoriul unui stat membru al organizației²⁰.

În ceea ce privește comportamentul și proporționalitatea în timpul derulării războiului, *jus in bellum*, două sunt criteriile în discuție, proporționalitatea în sine și discriminarea, (care se adaugă drept element de drept). Proporționalitatea se referă la respingerea violenței excesive sau ne-necesare în formă absolută și dictează nivelul forței în război în raport cu obiectivele avute în vedere de planificarea militară²¹. De fapt, proporționalitatea prevede utilizarea violenței în mod strict calibrat la nivelul acțiunii la care se raportează (de exemplu, nu se va utiliza o armă nucleară pentru a elimina un lunetist). Este important ca mijloacele utilizate să fie proporționale cu scopul și să nu provoace daune excesive sau nedrepte. În ceea ce privește discriminarea, aceasta presupune ca civilii necombatanți să nu fie uciși intenționat, spre deosebire de combatanții cu sau fără uniformă. Lor li se adaugă principiul dublului efect: poți să te angajezi într-un curs al acțiunii care poate duce la efecte negative atât timp cât aceste efecte sunt neintenționale și neanticipate ca fiind disproporționate față de efectele pozitive planificate²².

Din această perspectivă, s-au conturat condițiile și criteriile pentru abordările privind proporționalitatea și războiul just, precum:

- existența unei cauze juste – violarea drepturilor omului de către una dintre părți și amenințarea cu utilizarea forței letale asupra mijloacelor pentru o viață decentă;
- șansa rezonabilă de a învinge prin mijloace militare, fără a încălca legile războiului, principiile proporționalității și ale discriminării;
- folosirea tuturor instrumentelor care susțin o cauză justă, dar care urmăresc, totodată, minimizarea numărului victimelor;
- calcularea unui răspuns proporțional la injustiția care i s-a făcut beligerantului;
- asigurarea că niciun aspect al războiului nu compromite stabilirea unei păci juste, justificate și durabile²³.

În alte cazuri, experții militari fac referire la o autoritate legitimă care să declare războiul și obiectivul final să fie o pace justă, urmărită încă de la începutul confruntării²⁴, incluzând aici componenta încheierii războiului (nu numai a ieșirii din război). În general, criteriile de evaluare aferente unei situații în care este corect, just și drept (din punct de vedere juridic) să aibă loc lupta includ: seriozitatea amenințării care să justifice recursul la acțiune militară; motivația sau obiectivul primar al acțiunii militare; ultima opțiune - dacă nu mai există alternative pașnice rezonabile la îndemână; proporționalitatea răspunsului militar (cu precădere în privința numărului de victime și a distrugerilor); echilibrul consecințelor (rezultatul este mai mult bine decât durere și costuri prin intervenția purtată)²⁵.

TEORIILE LEGITIMITĂȚII INTERVENȚIEI ÎN RĂZBOIUL JUST. LEGĂTURA CU PROPORȚIONALITATEA ÎN RĂZBOI

Interesantă este abordarea privind legitimitatea, care excede prevederile legale și atacă limitele acestora așa cum sunt ele formulate în acordurile internaționale. Un aspect crucial este raportul dintre suveranitatea egală a statelor semnatare ale Cartei ONU și dreptul comunității internaționale de implicare internă în cazuri flagrante de violări ale drepturilor omului. Asemenea cazuri, care nu au generat reacții și au ridicat problema lacunelor din legislație, provin din faptul că, de la origini, Carta a fost concepută pentru a putea evalua deciziile legate de războaiele inter-statale, care erau principala preocupare a aceluia moment istoric, și nu pentru a aborda situațiile interne din aceste state. De aici se explică de ce au fost ignorate evoluțiile din Cambodgia, Tanzania sau Pakistanul de Est²⁶.

Responsabilitatea de a proteja vine tocmai dintr-o dezbatere legată de legitimitate, care s-a transformat într-un document juridic, un act al

ONU (votat mai întâi de Adunarea Generală, apoi aprobat de către Consiliul de Securitate, ulterior denunțat de doi dintre membrii permanenți - F.Rusă și China). Abordarea strategică și geopolitică a depășit situația prevederilor privind drepturile omului, Articolul 2.7 din Cartă fiind un fel de mantra absolută multă vreme: „Nimic... nu va putea autoriza [intervenția] în chestiuni care se află sub jurisdicția internă a unui stat”, chiar dacă ulterior a existat nuanțarea privind calitatea statului, a puterii în statul în cauză și legitimitatea conducerii aceluia stat. Aceeași problemă de legitimitate vizează cazurile Rwanda și Srebrenica – violări masive ale drepturilor omului care au încălcat fiecare principiu al umanității asumat de către Cartă.

Pe această bază s-au construit, ulterior, inovațiile juridice cu rădăcini profunde în componenta de legitimitate expusă, rezultat al experiențelor nefaste și limitărilor excesive pe linia suveranității naționale absolute: prima vizează acest principiu al responsabilității statelor de a acționa și de a-și proteja propriile popoare, proprii cetățeni, care riscă să sufere în urma atrocităților și crimelor în masă sau, dacă nu o fac, dreptul comunității internaționale de a o face, inclusiv militar, pe baza principiilor dreptului umanitar internațional, acest fapt nefiind echivalent automat cu dreptul de a interveni, eventual abuziv, unilateral, în confruntarea cu statul în cauză; cea de-a doua este multiplicarea actorilor – R2P a stabilit responsabilitatea tuturor statelor de a supraveghea și asista la această evoluție și de a interveni dacă cetățenii sunt afectați, indiferent cine este actorul care produce acțiunea. Cea de-a treia inovație face saltul la un spectru mult mai larg și extins de răspunsuri, de la dimensiunea militară la multiple instrumente de răspuns: acțiune preventivă pe termen scurt sau lung; reacție atunci când prevenirea eșuează; o reconstrucție post-conflict drept instrument și migrarea spre forme non-militare de coerciție,

cu grade multiple de intensitate – de la sancțiuni și amenințarea cu urmărirea pentru a fi probate fapte penale la montarea sistemului de prevenție al unei crize viitoare de aceeași natură. Abia ultima rațiune și soluție reclamă și permite drumul spre un instrument militar coercitiv, care respectă Carta ONU.

În privința proporționalității, componenta de legitimitate derivă din legislația care se referă la evitarea și reducerea la minimum a riscului lansării unui atac care ar putea duce incidental la pierderea vieții unor civili, rănirea acestora și distrugerea bunurilor civile care ar fi considerată excesivă în raport cu avantajul militar direct anticipat²⁷. Componenta *incidentală* din această definiție se extinde, în termenii legitimității, la condiții privind neintenționalitatea efectelor produse, tot așa cum termenul *excesiv* se extinde către elemente și criterii ce vizează depășirea principiului proporționalității. Aici, componenta de legitimitate excede prevederile strict juridice și se referă la generalizarea proporționalității aplicabilă tuturor actorilor responsabili și în toate categoriile de conflicte, stabilind că distrugerile de vieți și bunuri rezultate prin acțiunea militară trebuie să fie justificate de beneficiile intervenției²⁸.

Prin urmare, legitimitatea aferentă proporționalității în război este atinsă atunci când obținerea avantajului militar pentru stoparea unor încălcări suficient de grave include această componentă a respectării drepturilor omului. Practic, dacă este să luăm în considerare principiile, condițiile și criteriile de mai sus, din spațiul juridic al proporționalității, legitimitatea vizează ca un criteriu precum cel al cauzei juste să fie contrabalansat, deopotrivă, de cel al ultimei soluții, împreună cu protecția necombatanților și respectarea principiului proporționalității. Pe de altă parte, mutându-ne spre zona moralei, subiectul fundamental va fi echilibrul costurilor și beneficiilor, cu tot cu conflictele de valori implicate.

ETICA ȘI MORALITATEA ÎN RĂZBOI. NIVELUL DE EVOLUȚIE AL TEORIILOR DE AZI

În ceea ce privește abordarea etică și moralitatea în purtarea războiului, lucrurile merg, prin urmare, mai departe de abordarea ce stă la baza legitimității și, desigur, mult mai departe decât componenta de cuantificare legală a proporționalității. Astfel, abordarea funcțională, care discută rolul civililor în război, separând civilii necombatanți care participă la război și analizând responsabilitatea lor în funcție de tipul de activitate sau rezultatul acestor activități în război, este respinsă în prezent de către apărătorii dimensiunii etice și morale a conflictului armat.

Din perspectiva legitimității, contează gradul de participare: cetățenii, plătitorii de taxe, care votează liderii care se angajează în războaie injuste sau acțiuni reprobabile, finanțatorii războiului în mod voluntar, prin colectare de bunuri și bani, jurnaliștii sau formatorii de opinie care multiplică propaganda de război, ajutând la polarizarea opiniei publice și la ralierea sa în sprijinul războiului, liderii politici care iau decizii ce duc țara în război, precum și lucrătorii care produc pentru armată echipamente și resurse fără de care aceasta nu ar putea lupta²⁹ – toți aceștia sunt factori importanți, având un rol esențial. Cu toate acestea, abordarea morală respinge distincțiile de această natură și susține imunitatea absolută a civililor necombatanți.

Armatele profesioniste se bazează astăzi tot mai mult pe implicarea civililor, care pot furniza combatanți și resurse militare, inclusiv arme și componente utilizabile strict în război. Din punct de vedere al legitimității, această situație îi face pe acești civili să-și asume responsabilitatea în război și să se supună restricțiilor specifice războiului, chiar cu posibilitatea decăderii din drepturile generale ale civililor în război³⁰. Totuși, specialiștii pe dimensiunea etică și morală resping astfel de distincții și, pe baza

teoriei războiului just și a discriminării vizând civilii necombatanți, consideră că imunitatea necombatanților trebuie să fie absolută. Iar dacă teoria războiului just se oprește la civilii care ajută direct la componenta militară față de cei care sprijină supraviețuirea trupelor, atunci cei care sunt direct implicați în comiterea de crime injuste, adică acele crime care sunt considerate subiect al sancțiunilor și tragerii la răspundere, potrivit tezei fundamentale a moralistilor, nu ar trebui să fie responsabili și nici nu ar trebui condamnați pentru sprijinirea crimele injuste (mai ales atunci când sunt fără arme). Moralitatea profundă a războiului este cea care definește și guvernează aceste principii, care nu sunt însă reflectate în legile războiului³¹.

În plus, chestiunea justiției distributive (care atribuie diferențiere în funcție de fapte), ca și cea a taxării diferențiate, nu pot afecta principiile fundamentale ale războiului just, fiind profund controversate în cazul războiului și responsabilității civililor³². De altfel, norma imunității absolute a necombatanților a fost dezbătută și studiată în SUA și a variat de la acceptarea responsabilității diferențiate pe baza justiției individualizate, la finele Războiului Mondial și al creării ONU, la imunitatea absolută a necombatanților la finele Războiului Rece³³. Această schimbare a fost argumentată pe baza principiului conform căruia civilii merită cel puțin un anumit grad de protecție față de ororile războiului, un principiu înscris în Convenția a IV-a de la Geneva, din 1949³⁴.

În contrast cu teoriile războiului just, criteriile legitimității sunt aplicabile în diverse tipuri de conflicte, incluzând conflictele între state, războaiele civile, intervențiile umanitare, operațiunile de contra-insurgență sau contraterorism și operațiunile ONU de menținere a păcii. Totuși, trecând la componenta morală, alte voci privesc principiul imunității necombatanților în mod absolut, considerând drept sancționabilă doar o acțiune intenționată și neacceptând sancțiuni pentru o acțiune

neintenționată, chiar dacă rezultatul era previzibil din planificare (unii merg chiar până la a accepta și premeditarea unui anumit număr de victime)³⁵.

Acest aspect devine deosebit de relevant în dezbateră privind utilizarea armei nucleare, având în vedere caracterul nediscriminatoriu al distrugerilor enorme și rolul de descurajare credibilă pe care aceasta îl deține, insistându-se în acest context pe principiul conduitei morale în asemenea momente și, mai ales, pe principiul deciziei de a recurge la utilizarea armei nucleare. Prin urmare, teoria pe această dimensiune controversată vizează problema evaluării liniei subtile de demarcație care separă ceea ce este considerat proporțional de ceea ce este disproporționat, inclusiv în ceea ce privește uciderea și rănirea necombatanților³⁶.

Ajungând astfel la principiul proporționalității, realizăm și teoria deontologică morală a războiului just și faptul că principiul proporționalității este o formă de prohibiție morală. Astfel că, la nivel etic și moral, raportul dintre mijloace proporționale utilizate în război – scală, durată și intensitatea acțiunii militare propuse – trebuie să fie minim pentru a contracara amenințarea în cauză și supusă componentei echilibrului consecințelor combinate cu fezabilitatea acțiunii militare. Cu alte cuvinte, zona etică reclamă și existența unei șanse rezonabile ca acțiunea militară să aibă succes, dar și evaluarea consecințelor inacțiunii în acest cadru. I se adaugă ideea utilizării minimumului de forță necesară (diferită de proporționalitate: minimum poate fi disproporționat/și invers, abordarea proporțională poate să nu fie minimum necesar, ci mult mai mult). Minimum de durere și distrugere și controlul sau stoparea escaladării completează, la nivel moral, componenta căutării unei păci corecte din zona legitimității.

Astfel, unii experți formulează principiul proporționalității în următorii termeni: este obligatoriu, din punct de vedere moral, să nu urmezi cursul unei acțiuni militare dacă aceasta

violează grav sau riscă în mod serios să violeze drepturile fundamentale ale omului pentru o parte din populația civilă sau dacă aceasta depășește ca impact efectele negative ale violării acestor drepturi³⁷.

PROPORȚIONALITATEA ÎN RĂZBOI ÎNTR-UN CAZ PARTICULAR: ISRAEL ÎN GAZA

Atacul Israelului în Gaza a avut, evident, o cauză justă: atacul din 7 octombrie asupra localităților din sudul teritoriului recunoscut internațional al statului Israel, răpirea a peste 260 de ostatici și perspectiva unui nou atac cu asemenea efecte. Însă, în privința acțiunii proporționale, preocupările sunt multiple chiar la nivel juridic, dacă este să analizăm cauza de genocid acceptată spre judecare în fața Curții Internaționale de Justiție. Luând în considerare criteriile anterioare – legale, de legitimitate și morale – ne propunem să verificăm până unde se poate acorda beneficiul proporționalității acțiunii pe toate cele trei dimensiuni. Desigur, luăm în considerare și argumente, particularități și teorii privind circumstanțele atenuante ale unei rupturi a proporționalității intervenției Israelului în Gaza, mai ales că perspectiva unui plan post-război, chiar schițat, a apărut abia pe data de 23 februarie (gest ce poate fi completat totuși cu repetatele prezențe și eforturi în formate de negociere a unei încheieri a focului, e adevărat doar temporară, dar și retrageri repetate din asemenea negocieri).

Desigur, principalul subiect este discuția despre proporționalitate în privința victimelor colaterale civile, în condițiile în care vorbim despre Hamas, organizație considerată teroristă nu numai de către Israel, ci de către numeroase state ale lumii. Organizațiile teroriste, prin definiție, sunt alcătuite din civili și desfășoară operațiuni în centre aglomerate ale populației civile, pe care o utilizează drept scut uman. Mai mult, în cazul Hamas, Israelul poate argumenta că există deja o tactică a acestei organizații de

a-și face centre de comandă și control, zone de producție de armament, intrări în sistemul de tuneluri de uz militar în școli, spitale, zone urbane între locuințele civililor, deci un abuz de drept, prin expunerea cinică a civililor chiar de către Hamas, dacă nu acesta este chiar element tactic, chiar instrument de război legal (*lawfare*) și componentă de război hibrid, asimetric³⁸. Dar toate aceste considerente, complet valabile, aduc în dezbateră tema dacă un actor statal legitim, parte a acordurilor internaționale, are dreptul de a nu respecta regulile dacă dușmanul său nu le respectă/abuzează de ele?

O altă direcție a acestor dezbateri reclamă regula proporționalității versus pasarea responsabilității - "*blame game*": cine e vinovat? Deci, alterarea respectării regulii proporționalității poate fi argumentată sau interpretată ca fiind apanajul responsabilității celeilalte părți în contextul din Gaza? Pentru că argumentația teoretică israeliană pe această direcție este că regula proporționalității și dreptul războiului în acest caz expun civilii la riscuri suplimentare tocmai pentru că se prezumă că regulile vor fi acceptate de către Israel³⁹. Caracterul terorist al organizației împinge argumentația și spre zona tacticilor și strategiilor acestui tip de actor, care sunt neconvenționale, ignorând valoarea vieții umane, deci combaterea lor reclamă măsuri care trebuie supuse unui tip de relativizări care să țină cont de această particularitate.

Un alt subiect de dezbateră, pe toate dimensiunile – legală, de legitimitate sau morală – se referă la observația că nu există o formulă generală de calculare a proporționalității în război, ci, de fiecare dată, sunt folosite formule ad-hoc de calcul al motivelor și considerațiilor atât în dezbaterile juridice, cât și în cele academice și morale. Aici intervine criteriul „testului de necesitate”, respectiv dacă, în condițiile lipsei consecințelor neintenționate, operațiunea ar merge mai departe, dacă efectele ar fi așteptate, dar neintenționate (cazul dezbaterii morale

anterioare). Singura măsură și criteriu real este cel din formularea Convențiilor de la Geneva: atacuri care duc la pierderi incidentale de vieți umane și obiecte civile care ar fi excesive în relația cu avantajul militar direct și concret anticipat⁴⁰.

Argumentul suplimentar introdus este cel al judecării pentru viitor, nu pentru trecut: comparația corectă ar trebui să fie între situația existentă dacă această acțiune militară nu ar avea loc și distrugerile și costurile evitate prin acest gest. Uciderea unui lider terorist susține aserțiunea, se măsoară în relele săvârșite în trecut, dar mai ales în cele pe care le-ar putea săvârși în viitor și cele aferente victimelor colaterale din momentul atacului sau a urmăririi pentru eliminarea sa. Dar criteriul este și mai greu de comensurat și argumentat prin indicatori măsurabili⁴¹. Și dacă, juridic și în privința legitimității, am fi de acord cu o asemenea abordare (componenta morală nu poate fi abordată aici), tot rămâne diferențierea și distincția clară între acțiune legitimă și cea de răzbuire, drept criteriu fundamental al proporționalității.

Și, pentru că vorbim despre organizații teroriste și răpiri, utilizarea de ostatici ca scuturi umane pentru protecția liderilor teroriști, este evident că statutul acestor scuturi umane este supus relativizării drepturilor lor pentru că sunt utilizați ca instrument militar, altfel nu ar trebui să aibă loc niciodată vreo operațiune de eliberare pentru că viața lor este în pericol în timpul oricărei asemenea acțiuni. Un lucru inacceptabil, firește. Replica privind asocierea zonelor puternic locuite ca zone de ascundere a inamicului și elementele prezentate legate de ostatici sunt argumente solide, de luat în considerare inclusiv în evaluările de natură morală a proporționalității în condiții particulare distincte față de victimele colaterale civile clasice.

Dar aici, în cazul particular Gaza, sunt de notat nenumăratele ieșiri publice care vorbesc

despre răzbunare, ca și cele care anunță faptul că „Israelul va răspunde disproporționat oricărui atac asupra sa”, element extras din doctrina militară israeliană și din declarațiile premierului Netanyahu, chiar dacă scopul este avertizarea inamicului asupra răspunsului în forță și eventuala descurajare credibilă. Diferența între un răspuns dur, imediat, în forță, și unul proporțional este proba argumentului, în acest caz. Tot astfel cum, în cazul răzburării, nu există o formă acceptabilă de invalidare a inocenței civililor, care să fie justificată moral sau pe criteriile legitimității.

CONCLUZII ȘI CONFLICTE DE VALORI

Tema proporționalității în Gaza este departe de a se putea epuiza, mai ales că războiul este încă în desfășurare. Dar câteva elemente se detașează în spațiul concluziilor. Însă, înainte de a aborda această componentă, mai trebuie să notăm un element pe care îl deschidem ca temă de cercetare, respectiv acceptabilitatea politică a unui curs de acțiuni care alterează deciziile în război, indiferent dacă e vorba despre componenta de legalitate, de cea de legitimitate sau cea de moralitate. Războaiele introduc un stres suplimentar în rândul decidenților și al populației, iar emoțiile aferente împing și cele mai echilibrate, pragmatice și calculate minți să abordeze decizia prin prisma perspectivei acceptabilității politice.

Desigur, subiectul este reprobabil atunci când îl privim ca pe un conflict de valori între supraviețuirea politică a decidentului, cu responsabilități directe în prevenirea acțiunii ce a dus la reacția de declanșare a războiului, și atingerea unor obiective militare cu orice cost, în orice condiții, inclusiv prin relativizarea regulilor proporționalității în război și prin uciderea victimelor civile necombatante nevinovate. Nu același tip de reacție îl putem avea atunci când scopul acțiunii nu are legătură cu abordarea individualistă în privința propriului

viitor politic sau al ușurării responsabilității individuale și în cazul legitim, moral și legal al unei reacții argumentate, pe care ar fi luat-o orice decident internațional în situație similară.

Revenind la concluziile despre proporționalitate, rămân în dezbatere încăpățânarea de a respinge soluția celor două state, sprijinirea populației palestinieni și reguli de angajare stricte ca soluții în Gaza (și Cisiordania) - o soluție îmbrățișată de comunitatea internațională și validată în rezoluții ale Consiliului de Securitate al ONU - o problemă ce se înscrie în perspectiva ieșirii din război drept criteriu al proporționalității și al căutării păcii definitive și durabile. Motivația că acesta ar fi fost obiectivul inițial al Hamas în atacul din 7 octombrie, de a readuce cauza palestiniană și soluția celor două state în prim-plan și faptul că o asemenea soluție ar însemna să înregistrăm victoria unei acțiuni teroriste, este profund discutabilă.

O altă concluzie este faptul că răpirea și menținerea ostajilor israelieni de către Hamas, pentru protecția liderilor și, eventual, pentru a obține avantaje nemeritate în confruntarea cu Israelul (eliberarea tuturor palestinienilor din închisorile israeliene) face relative limitele proporționalității în război și lasă spre dezbatere acțiunile și numărul victimelor colaterale în fața perspectivei unui scop de această natură, cu consecințe enorme pentru viitor. Acceptabilitatea politică privind decizia de război în cazul intervenției israeliene în Gaza dublează evaluarea în condițiile unei acțiuni profund teroriste și a teoriei de a nu negocia cu teroriștii, pentru a nu încuraja acțiuni ulterioare de aceeași factură.

Pe partea cealaltă, nu putem ignora consecințele acceptării (ianuarie 2024) de către Curtea Internațională de Justiție a cazului de genocid introdus de Africa de Sud împotriva statului Israel, relativ la acțiunile sale din Gaza. La proporționalitate putem include și pierderile părții israeliene, cei peste 260 soldați

reprezentând, raportat la populație, de câteva ori decese americane în Irak și Afganistan, și asta în doar patru luni. Proportionalitatea pe această dimensiune este puternic afectată, iar o motivație puternică în stare să justifice acest nivel al pierderilor este dificil de formulat. Ca să nu adăugăm și victimele civile din Gaza, pe care le putem estima doar din cifrele vehiculate de către Ministerul Sănătății din Gaza, sub control Hamas - peste 26,000 victime, 64.400 de răniți, și peste 85% din populația din Gaza (de 2,3 milioane de cetățeni) dislocată intern.

În fine, o concluzie majoră a studiului prezent relevă faptul că orice formulă de combatere a terorismului, a insurgenței de orice fel, distrugerea ideii teritoriilor ocupate,

promovată de Hamas, și mutarea percepției spre poziția Autorității Palestiniene și Al Fatah, privind nevoia coexistenței pașnice cu statul Israel, impune soluția celor două state, dar și adoptarea unor forme de acțiune în Gaza care să vizeze susținerea din partea populației civile. Pentru că protecția civililor și cucerirea „minților și inimilor” sunt elemente cheie ale victoriei Israelului (definite ca eradicare a Hamas, a se înțelege a ideilor promovate de Hamas)⁴² și chiar victimele necombatante ucise neintenționat pot fi contraproductive pentru o asemenea perspectivă, în timp ce imaginea forțelor militare puternice, legitime și respectate trebuie să păstreze aura „cavalerească și a inocenței”⁴³.

BIBLIOGRAFIE:

1. AVANT Deborah D., *The Market for Force. The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge, Cambridge University Press, 2005, 328 p.
2. CHIFU Iulian, *Amenințări și conflicte în secolul 21*, Editura RAO, București, 2022, ISBN 978-606-006-818-1; volumul 2 din tetralogia *Reconfigurarea securității și a Relațiilor Internaționale în Secolul 21*.
3. CHIFU Iulian, „Delicatul balans al proporționalității în Gaza: până unde merge dreptul la autoapărare și când e genocid” în *Adevărul*, 29 ianuarie 2024, la <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/delicatul-balans-al-proportionalitatii-in-gaza-2335134.html>.
4. CHIFU Iulian, „Libia și operațiunile NATO. Reîntoarcerea de la voluntarism la regulile clasice ale dreptului internațional”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [39]/2011, ISSN 1582-810X (ediție online), p. 116 – 127, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is39.swf.
5. CHIFU Iulian, Simons Greg, *Rethinking Warfare in the 21-st Century. The Influence and Effects of the Politics, Information and Communication Mix*, 2023, Cambridge University Press, 2023, ISBN: 9781009355247.
6. CHIFU Iulian, Voicu Alexandru, *Reconstrucție post-conflict*, Editura Rao, București, 2015, ISBN 978-606-609-909-7.
7. CHRISTOPHER Paul, *The Ethics of War & Peace. An Introduction to Legal and Moral Issues*, 3rd ed., Upper Saddle River, NJ, Pearson Prentice Hall, 2003, 288 p.
8. COHEN G. A., *Rescuing Justice and Equality*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 2008, 448 p.
9. CONTRATTO Michael R., *The Decline of the Military Ethos and Profession of Arms: An Argument Against Autonomous Lethal Engagements*, Air University Press, 2012, www.jstor.org/stable/resrep13670.
10. DINSTEIN Yoram, *War, Aggression and Self-Defence*, 3rd ed., Cambridge, Cambridge University Press, 2001, 300 p.
11. EVANS Gareth, *The Limits of Sovereignty: The Case of Mass Atrocity Crimes*, PRISM, vol. 5, nr. 3, 2015, p. 2-11, Institute for National Strategic Security, National Defense University, www.jstor.org/stable/10.2307/26470407.
12. FABRE Cecile, ”Guns, Food, and Liability to Attack in War”, *Ethics*, vol. 120, nr. 1 (October 2009), p. 36-63, The University of Chicago Press, www.jstor.com/stable/10.1086/649218.
13. FABRE Cecile, ”War exit”, *Ethics*, vol. 125, nr. 3 (April 2015), p. 631-652, The University of Chicago Press, www.jstor.org/stable/10.1086/679562.
14. FELTER Joseph H., Shapiro Jacob N., ”Limiting Civilian Casualties as Part of a Winning Strategy: The Case of Courageous Restraint”, *Daedalus*, vol. 146, nr. 1, The Changing Rules of War (Winter 2017), p. 44-58, www.jstor.org/stable/24916835.
15. Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, adoptată la 12 august 1949, la <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/geneva-convention-relative-protection-civilian-persons-time-war>. Se alătură protocoalele adiționale.
16. GLANVILLE Luke, *Sovereignty and the Responsibility to Protect: A New History*, University of Chicago Press, 2014.
17. GOLDSTEIN Joshua, *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict World Wide*, New York, Dutton, 2011, 227 p.
18. HARTLE Anthony E., *Moral Issues in Military Decision Making*, Lawrence, University Press of Kansas, 2004, 280 p.
19. HURKA Thomas, ”Proportionality in the Morality of War”, *Philosophy and Public Affairs*, vol. 33, nr. 1, 2005, p. 34–66.
20. ICRC (Red Cross), Protocol I to the Geneva Conventions, Articolul 57(2), la <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>.
21. KYMLICKA Will, *Contemporary Political Philosophy*, 2nd ed., Oxford, Oxford University Press, 2001, 512 p.
22. LANGO John W., *Just War Theory. The Ethics of Armed Conflict*, Edinburgh University Press, www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt9qdrf3.5.
23. LANGO John W., *The Ethics of Armed Conflict. A Cosmopolitan Just War Theory*, cap. 8: ”Proportionality and Authority”, Edinburgh University Press, URL: <https://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt9qdrf3.11>.

24. MATTIS James, "A Letter to All Hands", Leatherneck Forum, martie 23, 2004, <http://www.leatherneck.com/forums/archive/index.php/t-i3444.html>.
25. MAY Larry, *After War Ends: A Philosophical Perspective*, Cambridge, Cambridge University Press, 2012, 260 p.
26. MILLER David, "Political Philosophy for Earthlings," în *Political Theory: Methods and Approaches*, David Leopold and Marc Stears (eds.), Oxford, Oxford University Press, 2008, 236 p.
27. SCAHILL Jeremy, *Blackwater: The Rise of the World's Most Powerful Mercenary Army*, London, Profile Books, 2007.
28. SHAPIRA Anat, Gittleman Idit Shafran, *Proportionality in Warfare*, Institute for National Security Studies, Nr. 1730, Iunie 19, 2023, <https://www.jstor.org/stable/resrep51457>.
29. SHUE Henry, "Do We Need a 'Morality of War'?" și Adam Roberts, "The Principle of Equal Application of the Laws of War," în *Just and Unjust Warriors. The Moral and Legal Status of Soldiers*, David Rodin and Henry Shue (eds.), Oxford, Oxford University Press, 2008, 272 p.
30. SIMONS Greg, Chifu Iulian, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Routledge, London and New York, 2017, ISBN 978-1-472-48212-9, 278 p.
31. SINGER Peter W., *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2003, 330 p.
32. UN Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 12 January 1951, at https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf;
33. UN Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), 12 June 1968, at <https://legal.un.org/avl/ha/tnpt/tnpt.html>.
34. UN, United Nations Treaties Against Terrorist, 19 septembrie 2001, at <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2009/10/united-nations-treaties-against-international-terrorism>;
35. UNGA, *Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005*, at https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf.
36. UNSC, *Letter dated 31 August 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council*, United Nations S/2007/721, at <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Gen%20S2007%20721.pdf>.
37. VALENTINO Benjamin, "Moral Character or Character of War? American Public Opinion on the Targeting of Civilians in Times of War", *Daedalus*, vol. 145, nr. 4, Ethics, Technology & War (Fall 2016), p. 127-138, The MIT Press, American Academy of Arts & Sciences, URL: <https://www.jstor.org/stable/24916789>.
38. WALZER Michael, *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, NY, 1977, 361 p.
39. WALZER Michael, "Response to Jeff McMahan", *Philosophia*, vol. 34, nr. 1, 2006, p. 19-21.
40. WILLIAMS Andrew, "Incentive, Inequality and Publicity", *Philosophy & Public Affairs*, vol. 27, nr. 3, 1998, p. 225-247.

- ¹ Iulian Chifu, Greg Simons, *Rethinking warfare in the 21-st Century. The Influence and Effects of the Politics, Information and Communication Mix*, Cambridge University Press, 2023.
- ² Iulian Chifu, *Delicatul balans al proporționalității în Gaza: până unde merge dreptul la autoapărare și când e genocid*. în *Adevărul*, 29 ianuarie 2024, la <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/delicatul-balans-al-proportionalitatii-in-gaza-2335134.html>.
- ³ Michael Walzer, *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*, Basic Books, NY, 1977, p. 146; a se vedea și Michael Walzer, “Response to Jeff McMahan”, *Philosophia*, vol. 34, 2006, p. 19–21, DOI 10.1007/s11406-006-9006-z.
- ⁴ Thomas Hurka, “Proportionality in War”, *Philosophy and Public Affairs*, vol. 33, 2005, p. 34–66.
- ⁵ Cecile Fabre, „Guns, Food, and Liability to Attack in War”, în *Ethics*, vol. 120, nr. 1 (octombrie 2009), p. 36-63, The University of Chicago Press, www.jstor.com/stable/10.1086/649218.
- ⁶ Iulian Chifu, *Amenințări și conflicte în secolul 21*, Editura RAO, București, 2022; volumul 2 din tetralogia „Reconfigurarea Securității și a Relațiilor Internaționale în Secolul 21”.
- ⁷ *Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, adoptată la 12 august 1949, <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/geneva-convention-relative-protection-civilian-persons-time-war>. Se alătură protocoalele adiționale.
- ⁸ Cecile Fabre, *op.cit.*
- ⁹ Cecile Fabre, “War exit”, în *Ethics*, vol.125, nr. 3, 2015, p. 631-652.
- ¹⁰ Iulian Chifu, Alexandru Voicu, *Reconstrucție post-conflict*, Editura Rao, București, 2015.
- ¹¹ Greg Simons, Iulian Chifu, *The Changing Face of Warfare in the 21st Century*, Routledge, London and New York, 2017, p. 278.
- ¹² Larry May, *After War Ends: A Philosophical Perspective*, Cambridge: Cambridge University Press, 2012, cap. 2-3; Yoram Dinstein, *War, Aggression and Self-Defence*, 3rd ed., Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 33-35.
- ¹³ Cecile Fabre, *War exit*, p. 631-652.
- ¹⁴ *Ibidem.*
- ¹⁵ UN, *United Nations Treaties Against Terrorism*, 19 septembrie 2001, at <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2009/10/united-nations-treaties-against-international-terrorism>; *UN Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, 12 January 1951, https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf; *UN Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)*, 12 June 1968, <https://legal.un.org/avl/ha/tnpt/tnpt.html>.
- ¹⁶ UNGA, *Resolution adopted by the General Assembly on 16 September 2005*, https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf.
- ¹⁷ UNSC, *Letter dated 31 August 2007 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council*, United Nations S/2007/721, at <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Gen%20S2007%20721.pdf>.
- ¹⁸ Rezoluția 1970 și 1973(2011).
- ¹⁹ Iulian Chifu, „Libia și operațiunile NATO. Reîntoarcerea de la voluntarism la regulile clasice ale dreptului internațional”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [39]/2011, ISSN 1582-810X (ediție online), p. 116-127, http://cssas.unap.ro/ro/pdf_publicatii/is39.swf.
- ²⁰ Luke Glanville, *Sovereignty and the Responsibility to Protect: A New History*, University of Chicago Press, 2014.
- ²¹ Anthony E. Hartle, *Moral Issues in Military Decision Making*, University Press of Kansas, 2004, p. 96–97.
- ²² Paul Christopher, *Ethics of War & Peace*, 3rd ed., Upper Saddle River, NJ, Pearson Prentice Hall, 2004, p. 90–91.
- ²³ Cecile Fabre, *op.cit.*, p. 631-652.
- ²⁴ Paul Christopher, *op. cit.*, p. 81–98.
- ²⁵ Michael R. Contratto, *The Decline of the Military Ethos and Profession of Arms: An Argument Against Autonomous Lethal Engagements*, Air University Press, 2012, www.jstor.com/stable/resrep13670.
- ²⁶ Gareth Evans, “The Limits of Sovereignty: The Case of Mass Atrocity Crimes”, *PRISM*, vol. 5, nr. 3, 2015, p. 2-11, Institute for National Strategic Security, National Defense University, www.jstor.org/stable/10.2307/26470407.
- ²⁷ ICRC (Red Cross), Protocol I to the Geneva Conventions, Articolul 57(2), la <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977>.
- ²⁸ Gareth Evans, *op.cit.*
- ²⁹ Jeremy Scahill, *Blackwater: The Rise of the World’s Most Powerful Mercenary Army*, London, Profile Books, 2007; Deborah D. Avant, *The Market for Force. The Consequences of Privatizing Security*, Cambridge University Press, 2005; Peter W. Singer, *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*, Cornell University Press, New York, 2003, cap. 1.
- ³⁰ Cecile Fabre, *Guns, Food, and Liability to Attack in War*, p. 36-63.

- ³¹ Henry Shue, “Do We Need a ‘Morality of War?’” și Adam Roberts, “The Principle of Equal Application of the Laws of War,” în *Just and Unjust Warriors*, David Rodin și Henry Shue (eds.), Oxford University Press, 2008, p. 87–111 și 226–254.
- ³² G. A. Cohen, *Rescuing Justice and Equality*, Cambridge MA, Harvard University Press, 2008; vezi și David Miller, “Political Philosophy for Earthlings,” în *Political Theory: Methods and Approaches*, David Leopold și Marc Stears (eds.), Oxford University Press, 2008, p. 29–48; Andrew Williams, “Incentive, Inequality and Publicity,” *Philosophy & Public Affairs*, vol. 27, 1998, p. 225–247.
- ³³ Benjamin Valentino, ”Moral Character or Character of War? American Public Opinion on the Targeting of Civilians in Times of War”, în *Daedalus*, vol. 145, nr. 4, număr special ”Ethics, Technology & War” (Fall 2016), p. 127-138, The MIT Press, American Academy of Arts & Sciences, <https://www.jstor.org/stable/24916789>.
- ³⁴ Joshua Goldstein, *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict World Wide*, Dutton, New York, 2011, p. 227.
- ³⁵ John W. Lango, *Just War Theory. The Ethics of Armed Conflict*, Edinburgh University Press, www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt9qdrf3.5.
- ³⁶ John W. Lango, *The Ethics of Armed Conflict. A Cosmopolitan Just War Theory*, Cap. 8: Proportionality and Authority, Edinburgh University Press, <https://www.jstor.org/stable/10.3366/j.ctt9qdrf3.11>.
- ³⁷ *Idem*.
- ³⁸ Iulian Chifu, *Delicatul balans al proporționalității în Gaza.....*, *op.cit*.
- ³⁹ Anat Shapira, Idit Shafran Gittleman, *Proportionality in Warfare*, Institute for National Security Studies, No. 1730, June 19, 2023, at <https://www.jstor.org/stable/resrep51457>.
- ⁴⁰ Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War.
- ⁴¹ Anat Shapira and Idit Shafran Gittleman, *op.cit*.
- ⁴² Joseph H. Felter, Jacob N. Shapiro, “Limiting Civilian Casualties as Part of a Winning Strategy: The Case of Courageous Restraint,” *Daedalus*, vol. 146, nr. 1, The Changing Rules of War (Winter 2017), p. 44-58, www.jstor.org/stable/24916835.
- ⁴³ A se vedea James Mattis, “A Letter to All Hands,” Leatherneck Forum, March 23, 2004, <http://www.leatherneck.com/forums/archive/index.php/t-i3444.html>.

MANAGEMENTUL PERCEPȚIILOR ȘI COMUNICAREA DIGITALĂ ÎN SITUAȚII DE CRIZĂ ȘI CONFLICT: ABORDĂRI ȘI IMPLICAȚII

*Iuliana POPA**

Abstract

The article explores how modern means of communication, especially social media communication platforms, have become powerful tools of influence and manipulation in contemporary society. It examines their role in shaping public opinion and in exacerbating or mitigating conflicts, taking into consideration the interdependence and complexity of today's society. Additionally, it explores ways in which we can navigate this complex informational landscape, marked by rapid changes and unprecedented interconnections, to promote dialogue and constructive conflict resolution, and to counter manipulative narratives.

Keywords: perception management; social media; manipulation; disinformation.

RELAȚIA INDIVID-SOCIETATE ȘI MIJLOACELE MODERNE DE COMUNICARE ÎN MASĂ

Un anumit grad de complexitate a societății contemporane, un consens limitat, un vid de norme, o stare de confuzie la nivel personal sau de grup și o alienare psihologică sau izolare pot face comunicarea de masă puternică. **În astfel de „mulțimi de singuratici”, oamenii pot fi ușor influențați prin mass-media și, mai nou, prin ceea ce numim social media¹.**

Astfel, în timp ce mass-media tradiționale au o structură și un model de distribuție mai formal și controlat, social media oferă un cadru mai deschis și participativ, în care utilizatorii au mai

mult control asupra conținutului și interacțiunilor lor. Platformele și aplicațiile online le permit acestor utilizatori să interacționeze și să schimbe conținut digital în diverse forme, precum texte, imagini și videoclipuri. Astfel, mediile virtuale facilitează comunicarea și conectarea între indivizi și grupuri de persoane, oferind un cadru participativ și interactiv. Prin intermediul rețelelor sociale, precum Facebook, Twitter și LinkedIn, și al platformelor de partajare a conținutului multimedia, cum ar fi YouTube, Instagram și TikTok, utilizatorii pot contribui la conținut și pot interacționa în timp real sau în mod asincron².

Teoreticienii mass-media subliniază faptul că pentru modelarea semnificațiilor pe care oamenii le împărtășesc, comunicarea de masă

**Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

reprezintă instrumentul de bază în elaborarea oricărei strategii pentru câștigarea și menținerea controlului social, politic și economic – ca să nu mai vorbim de avantajele pe care le oferă un astfel de control în situații de criză sau conflict³. Ideea nu este deloc nouă. Zicala „tocul este mai puternic decât sabia” sugerează că cel care poate să controleze ideile – adică „producția de cunoștințe/opinii/percepții” – controlează implicit comportamentul indivizilor, fără a mai fi nevoie să folosească forța.

Nu mai există nici o îndoială că **informațiile care pot modela semnificațiile sunt o resursă strategică importantă**, în cadrul societăților informaționale, în multe scopuri⁴. Toate mesajele pot fi considerate ca având potențialul de a influența modul în care oamenii gândesc, simt și acționează, cu alte cuvinte percepția lor asupra realității. Decidenții politico-militari, ca de altfel orice simplu individ, utilizează resursele de informare mass-media și social media pentru a înțelege și interpreta comportamente, culturi și evenimente trecute, prezente sau viitoare și, nu în ultimul rând, pentru a-și face cunoscute/acceptate și, neoficial, legitime ideile, acțiunile și strategiile. În funcție de realizarea acestei înțelegeri (de sine sau sociale), aceștia își orientează demersurile. Însă, într-o societate în care schimbarea este la ordinea zilei, în care viața socială este într-o continuă mișcare, apare și o doză mare de ambiguitate⁵ ce planează în mințile indivizilor, fapt care determină finalmente dependența acestora de informațiile vehiculate prin mass-media.

Prin urmare, în societatea actuală, **omul modern este dependent de comunicarea prin intermediul tehnologiilor avansate**, iar prețul acestei dependențe se traduce prin expunerea sa constantă la o varietate de mesaje și/sau narative care inundă fluxurile de știri și rețelele sociale. De cele mai multe ori, în spatele fluxurilor informaționale se află diverși actori cu interese distincte în modelarea percepțiilor – fie că vorbim aici de corporații și branduri comerciale,

actori statali, entități nerecunoscute, grupări sau simpli indivizi - toți utilizând mijloacele moderne de comunicare pentru a-și promova produsele și serviciile, pentru a-și gestiona imaginea, legitima acțiunile sau a câștiga simpatizanți/adepti.

În afară de domeniile comercial și politic, **managementul percepțiilor joacă un rol semnificativ și în domeniul militar**. În acest caz, influențarea percepțiilor poate fi folosită pentru a submina moralul adversarului, pentru a crea confuzie și dezinformare sau pentru a sprijini eforturile de propagandă și contrapropagandă. Astfel, într-un mediu caracterizat de schimbări rapide și de o comunicare continuă, evaluarea critică a informațiilor și conștientizarea impactului managementului percepțiilor devin imperative, atât în cadrul civil, cât și în cel militar.

EPECTELE SOCIAL MEDIA ÎN GESTIONAREA CRIZELOR ȘI CONFLICTELOR

Dacă din necesitate adoptăm sistemul mass-media ca vehicul major al înțelegerii, atunci acest sistem capătă și o anumită putere de influență asupra modului în care gândim, simțim și acționăm. În cele din urmă, problema pe care o supunem atenției este înțelegerea felului în care omul modern acumulează informații/ cunoștințe și, implicit, le transmite mai departe semenilor săi, impunându-le celorlalți, cu sau fără voia sa, o anumită percepție asupra realității.

Dar dacă autonomia funcțională a oamenilor este dependentă de capacitatea lor de a evalua corect informațiile cu care operează, situațiile de criză și/sau de conflict produc, în general, stări disruptive, introducând elemente de dezordine care perturbă sau chiar denaturează suplimentar sensul mesajelor transmise. Așadar, dacă mutăm toată discuția legată de managementul percepțiilor din sfera socio-politică în sfera militară, observăm că se vorbește de o întreagă gamă de instrumente legate de acest subiect,

fiecare în parte având un rol activ în planificarea și executarea operațiilor militare și/sau în gestionarea crizelor politico-militare.

În prezent, conflictele nu se mai desfășoară doar pe câmpul de luptă; de fapt chiar această noțiune, „câmp de luptă”, sub impactul transformărilor tehnologice, și-a lărgit sensul făcând trimitere la „un spațiu material sau imaterial în care forțele trebuie să aibă capacitatea de a produce efecte pentru atingerea unui obiectiv definit prin strategia operațională, opunându-se uneia sau mai multor voințe diferite⁶”. Gama de procedee folosite în acest nou „câmp de luptă” a îmbrăcat diferite denumiri, uneori delimitările conceptuale devenind dificil de diferențiat, toate însă trimitând la ideea de subminare a capacității unui (in)amic de a-și atinge obiectivele strategice. Dacă ar fi să grupăm toate aceste procedee într-o axă a nocivității lor, atunci ar trebui să pornim de la banala informare care are un scop nobil, creator de sens, la care adăugăm argumentarea, sugestionarea, persuasiunea, stratagema și, din acest moment, am ajunge la transformarea totală, adică la falsificarea sensului, la conotațiile negative ale comunicării, precum inducerea în eroare, intoxicarea, dezinformarea, propaganda, îndoctrinarea, subversiunea.

Așadar, observăm că, prin intermediul unei game variate de procedee specifice comunicării, adversarii pot influența și distorsiona în mod deliberat înțelesul și interpretarea informațiilor, cu scopul de a manipula opinia publică și de a slăbi susținerea pentru acțiunile militare. Această tactică poate duce la alienarea cetățenilor unui stat față de propria lor guvernare sau față de aliații lor, slăbind astfel coeziunea și sprijinul pentru eforturile militare și politice. În lumea contemporană, înțelegerea și contracararea fenomenului de distorsionare a sensului devin esențiale pentru menținerea securității și stabilității internaționale⁷. Se dorește, pentru a relua metafora lui Clausewitz, realizarea unei confuzii cât mai mari în ochii inamicului, făcându-l astfel mai vulnerabil. A crea confuzie

și a determina adversarul să-și fundamenteze evaluarea sa/ reacția sa pe o percepție trunchiată/deformată a realității este un mijloc puțin costisitor (măsurat în vieți omenești pierdute) și care, în același timp, reușește, uneori, să evite confruntarea armată.

Acest „război informațional” este un joc de-a v-ați ascunselea, al cărui scop este controlul mediului în interiorul căruia sunt operate percepțiile/sistemele de percepție și, prin urmare, reacțiile în universul astfel creat. Avem de-a face cu un vast instrumentar de metode prin care sunt atacate voința inamicului și capacitatea sa de percepție⁸. Obiectul acestui „război” este de a complica sau fractura procesul decizional al adversarului până la punctul în care să devină imposibilă realizarea unei acțiuni ofensive coordonate.

În măsura în care ținta este voința adversarului, percepțiile sale și înțelegerea sa, atacul trebuie să sîdereze, să năucească, să copleșească, să deruteze; acesta trebuie să fie echivalentul „nuclear al impactului pe care l-au avut armele atomice lansate asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki”⁹. Mijlocul sau vehiculul prin care se poate obține acest efect nu este altul decât comunicarea prin intermediul tehnologiei moderne. Războiul de această natură este preocupat de controlul percepțiilor, astfel încât să determine controlul reprezentărilor. Mijloacele tehnologice ale mass-media multiplică câmpurile de acțiune și eficacitatea unor astfel de instrumente de atac.

MANAGEMENTUL PERCEPȚIILOR – STUDIUL DE CAZ

Într-o eră în care informarea și opusul său, dezinformarea, sunt arme la fel de importante ca tancurile și dronele, înțelegerea și aplicarea conceptelor de management al percepțiilor devin elemente esențiale ale arsenalului militar. Indiferent de poziția sa pe scena internațională sau de superioritatea sa într-un anumit domeniu,

orice stat este nevoit, la un moment dat, în funcție de contextul geopolitic, să desfășoare acțiuni de management al percepțiilor. Indiferent dacă partenerii săi de bază vor dori sau nu să-l ajute cu forțe în sprijinirea alegerii sale militare, într-o anumită situație de criză, statul în cauză trebuie să se asigure că aliații săi vor continua măcar să-l perceapă ca fiind demn de încredere, atât din punct de vedere militar, cât și politic sau economic. De altfel, pe timp de pace, o susținere publică puternică din partea acestora poate să împiedice producerea unei crize.

Experții americani au integrat deja aceste concepte în cadrul unor documente programatice, cum ar fi de pildă *National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication*¹⁰, oferind astfel o direcție generală pentru modul în care intenționează să utilizeze comunicarea strategică și diplomația publică pentru a promova valorile și interesele naționale în cadrul comunității internaționale.

Așadar, formarea percepției este un element cheie pentru domenii de activitate precum apărarea și securitatea. Analiza unor evenimente recente ne arată că subiecții de drept internațional au înțeles și, implicit, și-au asumat în strategiile lor politico-militare potențialul instrumentelor specifice comunicării prin intermediul social media, în încercarea de a contrabalansa un eventual atac și/sau inamic sau de a-și crea un avantaj strategic/de a-și promova propriile interese. Pentru o mai bună înțelegere a conceptelor, să explorăm puțin o situație relativ recentă de criză globală, cazul pandemiei de COVID-19, cauzată de virusul SARS-CoV-2. În această criză, managementul percepțiilor a jucat un rol crucial în răspunsul la pandemie și în gestionarea percepțiilor publicului și ale altor state.

Astfel, pe fondul informațiilor contradictorii referitoare la modul de transmitere a virusului, al sincopelor, mai mult sau mai puțin justificate, depistate în funcționarea sistemelor medicale din state cu standarde de sănătate ridicate și al

creșterii numărului de victime, societățile au devenit un teren fertil pentru acțiunile specifice unor ample campanii de dezinformare¹¹. Ideea inițiatorilor acestor demersuri a fost evident coagularea de comunități de tip „like-minded”, a căror raportare la respectiva situație să poată genera o stare de tensiune și nesupunere civică în rândul populației. Printre instrumentele cele mai utilizate au fost:

- *propaganda*, prin mediatizarea insistentă a acțiunilor umanitare, fie cu scopul de a-și crea o imagine pozitivă, fie pentru a defăima un alt stat considerat inamic/rival;
- *inducerea în eroare* prin acțiuni duale: în contextul studierii originii virusului, au fost lansate mesaje cu un conținut tendențios și lacunar (pe baza unor analize discutabile a fost vehiculată, cu destul de mult succes, ideea că virusul a fost produs în laborator, iar de aici nu a mai fost decât un singur pas ca acestei idei să i se adauge și amendamentul că a fost produs în anumite laboratoare, la o anumită dată – acest narativ a variat în funcție de tabăra de la care a pornit/a fost lansat);
- *fabricarea de informații false*, așa numitele fake news-uri: „pandemia de COVID-19 este falsă”, „virusul nu există”, mergându-se până la a se susține că „zona Schengen a intrat în colaps”, că „NATO și UE se vor dizolva”, că „tehnologia 5G este de vină pentru răspândirea coronavirusului”, etc.;
- *deturnarea, alterarea informațiilor* referitoare la situația epidemiologică din plan național: raportarea unui număr mai mic de persoane infectate, respectiv decedate, a unui număr mai mare de persoane vindecate, omiterea deficiențelor existente în acțiunile de testare;
- *prezentarea selectivă a informațiilor*: comunicarea strategică oficială a căutat să transmită doar acele știri/informații care promovau capacitatea statului

(inclusiv din punct de vedere financiar) de a lupta eficient împotriva COVID-19, în condițiile în care alte state întâmpinau dificultăți;

- *utilizarea diplomației umanitare*: instrument de influență politică, prin care se vizează obținerea de avantaje în plan geopolitic și economic pe termen lung.

Beneficiind de avantajele tehnologiei actuale, care facilitează comunicarea la scară largă în timp real, s-a perfecționat și mecanismul de lansare a unei știri false. În prezent funcționează o ierarhie de tip indirect, care nu se bazează neapărat pe un ordin anume. Un discurs/o luare de poziție a unui oficial poate să conțină acele elemente-cheie necesare pentru activarea unor alți actori¹² angrenați în acest proces, care, la rândul lor, sunt greu detectabili (cel puțin pentru nivelul unui utilizator obișnuit), ascunzându-și adevărata identitate în spatele platformelor de socializare online sau a motoarelor de căutare și devenind, astfel, instrumentele de transmitere a informațiilor false.

În încercarea de a combate acest fenomen, liderii politici din țările UE și/sau NATO au solicitat marilor companii dezvoltatoare de platforme de comunicare pe Internet, dar și simplilor cetățeni, să depună eforturi pentru a limita răspândirea de mesaje false. Astfel, pe timpul pandemiei s-a putut observa cum nume mari precum Google, Facebook sau Twitter și-au consolidat răspunsul la criza sanitară, prin: promovarea, în mod prioritar, a informațiilor oficiale; utilizarea de software și/sau alte programe de inteligență artificială pentru a investiga sursa și conținutul informațiilor false, pentru a le putea ulterior monitoriza și demonta; restricționarea acelor reclame amăgitoare care propuneau tot felul de tratamente minune, vindecări miraculoase, care aveau în final chiar și un potențial nociv pentru anumite categorii de persoane diagnosticate cu alte boli cronice; descurajarea practicii preluării și repostării unei știri false, chiar dacă acest lucru era făcut în

scopul combaterii/criticării ei, deoarece efectul era același, respectiv răspândirea/propagarea informației false.

În acel moment, Facebook a susținut că a reușit să șteargă aproximativ 80% din știrile false privind virusul propagate la nivelul platformei sale, mulți utilizatori constatând brusc că au postări șterse, uneori aparent la întâmplare. Acceptând această informație ca fiind veridică, ne putem totuși întreba ce impact a avut restul de 20 de procente de știri false care au rămas în circulație (pentru o platformă care la nivelul anului 2021 susținea că are 2,5 miliarde de utilizatori rămâne un procent destul de mare).

Cu toate că marile companii din mediul online au anunțat oficial că sunt deschise la colaborare pentru a combate campania de dezinformare, eficacitatea acestui demers a rămas relativă pentru simplul fapt că nu a reușit să acopere toate modalitățile prin care omul modern se relaționează/comunică. Un exemplu elocvent în cazul de față este platforma WhatsApp, care cu cele două miliarde de utilizatori ai săi rămâne un mediu închis, secret, cu un conținut protejat.

Fără a avea pretenția epuizării acestui subiect complex, respectiv modul în care se realizează managementul percepțiilor pe timpul unei crize, putem constata ce potențial uriaș și ce rol semnificativ îl au în viața de zi cu zi a cetățenilor mijloacele de comunicare în masă. Pe scurt, criza generată de pandemia de COVID-19 a pus în lumină importanța crucială a managementului percepțiilor în gestionarea situațiilor de criză la nivel global. Analiza răspunsului la această criză ne-a oferit unele clarificări cu privire la rolul comunicării strategice în construirea încrederii publicului și în limitarea răspândirii dezinformării. De asemenea, am putut constata că pot fi obținute, relativ ușor, efecte devastatoare prin manipularea informațiilor și construirea percepțiilor și am subliniat necesitatea unei abordări responsabile și coordonate în comunicare și informare. Mai mult decât atât, am văzut cum cooperarea

internațională și comunicarea strategică sunt cheia în gestionarea eficientă a crizelor la nivel global, subliniind importanța educării utilizatorilor obișnuiți în limitarea impactului devastator al dezinformării.

CONCLUZII

Informația este un produs, un bun de larg consum, din ce în ce mai mondializat, ca urmare a *viralizării* sale. Schimbarea modelului în care oamenii se relaționează a condus și la o schimbare a modului în care se realizează/asigura securitatea la nivelul unui stat. Pe zi ce trece,

importanța tradițională a frontierelor se face tot mai puțin simțită. Datorită dezvoltării noilor mijloace de informare în masă, frontierele sunt tot mai puțin apte să supravegheze, să controleze și să oprească un agresor. Grupuri și organizații care nu aveau înainte și nici n-ar fi putut să aibă greutatea critică pentru a putea deveni influente sunt azi în măsură să influențeze strategii sau să schimbe decizii. În acest context, campaniile de management al percepțiilor reușesc azi să dezbină și să dezorienteze cetățenii și să producă dizidenți politici.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări

1. ARQUILLA John, Ronfeldt David, *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, RAND Corporation, 1999, https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR880.html.
2. BALL-ROKEACHJ.Sandra, "From Pervasive Ambiguity to a Definition of the Situation", *Sociometry* vol. 36, 1973, <https://www.jstor.org/stable/2786339?origin=crossref>.
3. BOYD Danah M., Ellison Nicole B., "Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship", *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 13, nr. 1, octombrie 2007, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>.
4. CUILENBURG Jan Jaap Van, Scholten Otto, Noomen Gerard W., *Știința comunicării*, Humanitas, București, 2000.
5. DIJCK Jose van, *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*, colecția „Oxford Scholarship Online”, 24 ianuarie 2013, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199970773.001.0001>.
6. FAUCON Felix, „Guerre de l'information ou opérations d'information?”, în *Défense Nationale*, vol. 54, nr. 3, martie 1998.
7. HARRIS Jose, *Tönnies: Community and Civil Society*, Cambridge University Press, https://assets.cambridge.org/97805215/61198/frontmatter/9780521561198_frontmatter.pdf.
8. KAPLAN Andreas, Haelein Michael, "Users of the World, Unite! The Challenges and

Opportunities of Social Media”, *Business Horizons*, vol. 53, nr. 1, februarie 2010, https://www.researchgate.net/publication/222403703_Users_of_the_World_Unite_The_Challenges_and_Opportunities_of_Social_Media.

9. SZAFRANSKI Richard, "A Theory of Information Warfare”, publicat în *Airport Journal*, 1995, <https://www.hsdl.org/?view&did=439843>.
10. ULLMMAN Harlan, Waid James Jr., *Shock & Awe. Achieving Rapid Dominance*, Center for Advanced Concepts and Technology, INSS, National Defense University, Washington, 1996, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA457606.pdf>.
11. WILSON Stan Le Roy, *Mass-Media /Mass Culture. An Introduction*, „Culture and Mass Communication: How They Interact”, McGraw-Hill, Inc., USA, 1993.

Documente

1. „National Strategy for Public Diplomacy and Strategic Communication”, 2007, <https://www.diplomacy.edu/resource/u-s-national-strategy-for-public-diplomacy-and-strategic-communication/>.
2. Raportul final al workshop-ului intitulat „Countering Disinformation: News Media and Legal Resilience workshop”, organizat de către European Centre of Excellence and the Media Pool, Helsinki, 2019, https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/News-Media-and-Legal-Resilience_2019_HCPaper-ISSN.pdf.

- ¹ Jose Harris, *Tönnies: Community and Civil Society*, Cambridge University Press, https://assets.cambridge.org/97805215/61198/frontmatter/9780521561198_frontmatter.pdf.
- ² În definiția și evoluția conceptelor de comunicare și social media am folosit drept model școlile engleză și americană pe domeniul teoriilor sociale și al sociologiei comparative și istorice, așa cum au fost ele enunțate de Danah M. Boyd și Nicole B. Ellison, "Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship", *Journal of Computer-Mediated Communication*, vol. 13, nr. 1, octombrie 2007, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>; a se vedea și Andreas Kaplan, Michael Haelein, "Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media", *Business Horizons*, vol. 53, nr. 1, februarie 2010, https://www.researchgate.net/publication/222403703_Users_of_the_World_Unite_The_Challenges_and_Opportunities_of_Social_Media; precum și Jose van Dijck, *The Culture of Connectivity: A Critical History of Social Media*, colecția: „Oxford Scholarship Online”, 24 ianuarie 2013, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199970773.001.0001>.
- ³ Stan LeRoy Wilson, *Mass-Media /Mass Culture. An Introduction* („Culture and Mass Communication: How They Interact”), McGraw-Hill, Inc., USA, 1993, p. 32-46.
- ⁴ Jan Jaap Van Cuilenburg, Otto Scholten, Gerard W. Noomen, *Știința comunicării*, București, 2000, p. 56-66, <https://dokumen.tips/documents/jj-van-cuilenburg-gnoomen-stiinta-comunicarii.html?page=1>.
- ⁵ Ambiguitatea este „incapacitatea [indivizilor] de a defini o situație sau de a alege între mai multe definiții ale unei situații.”, Sandra J. Ball-Rokeach, "From Pervasive Ambiguity to a Definition of the Situation", *Sociometry*, vol. 36, 1973, p. 378-389, <https://www.jstor.org/stable/2786339?origin=crossref>.
- ⁶ Felix Faucon, „Guerre de l’information ou opérations d’information?”, în „*Défense Nationale*”, vol. 54, nr. 3, martie 1998, p. 66-67.
- ⁷ John Arquilla, David Ronfeldt, *In Athena’s Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, RAND Corporation, 1999, https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR880.html.
- ⁸ Richard Szafranski, "A Theory of Information Warfare", publicat în *Airport Journal*, 1995, <https://www.hsdl.org/?view&did=439843>.
- ⁹ Harlan Ullman, James Waid, Jr., L.A. Edney, Frederick Franks, Jr., Charles Horner, Jonathan Howe, Keith Brendley, *Shock & Awe. Achieving Rapid Dominance*, Center for Advanced Concepts and Technology, INSS, National Defense University, Washington, 1996, p. XXVI, <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA457606.pdf>.
- ¹⁰ Documentul poate fi consultat pe linkul: <https://www.diplomacy.edu/resource/u-s-national-strategy-for-public-diplomacy-and-strategic-communication/>
- ¹¹ Comisia Europeană a identificat, prin intermediul unui site specializat în depistarea știrilor false, zeci de teme principale legate de COVID-19, prezente în mii de articole. Lucrarea la care se face referire este raportul final al workshop-ului intitulat „Countering Disinformation: News Media and Legal Resilience”, organizat de către European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats și The Media Pool, Helsinki, 2019, https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2020/07/News-Media-and-Legal-Resilience_2019_HCPaper-ISSN.pdf
- ¹² Sistemul de dezinformare este, în general, descentralizat și cuprinde actori statali, mass-media, actori parastatali (de tipul firmelor private patronate de un oligarh asociat direct cu puterea).

ROLUL ELITELOR ÎN CONFLICTELE ETNICE

*Marius DOBRE**

Abstract

The elite emerges through a focus on quantitative measures of individual achievement, coupled with a comprehensive understanding of societal dynamics, viewed through the principles of solidarity and subsidiarity. Consequently, the elite evolves into an open system, where admission is achieved by capitalizing one's own strengths and by valuing/acknowledging the strengths of others.

The concept of „elite” is comprehended through its diverse expressions of power and influence within society: political, intellectual, economic, cultural. Defining the elite is important in adopting an attitude about its role. Misinterpreting the true nature of the elite, solely linking it to the exercise of power and disregarding other stratification criteria, was a contributing factor to the collapse of communism. This misunderstanding led to violent purges targeting the traditionally structured elites during the 1950s.

Keywords: elite; democracy; conflict; bureaucracy; nomenclature.

INTRODUCERE

Societăți fără elite nu există și în fiecare ordine socială se formează elite în moduri diferite. Această afirmație a fost dezvoltată de trei autori ai teoriei politice: Gaetano Mosca (1858-1941), Vilfredo Pareto (1848-1923) și Robert Michels (1876-1936). Autorii menționați nu doar că au introdus conceptul de *elită* în științele sociale, dar au și dezvoltat o teorie pentru a studia schimbarea socială, care se caracterizează prin următorul principiu: societățile se transformă în măsura în care apar schimbări la nivelul clasei conducătoare (Dogan și Higley, 1998).

În spatele termenului *elită* se află liderii politici, oamenii de știință, economiștii influenți,

jurnaliștii specializați pe documentarea/analiza diferitelor sectoare ale vieții sociale. Fără elite o societate nu poate funcționa, indiferent de natura regimului aflat la putere. Elitele reprezintă elementul fundamental pentru consolidarea democrației, acestea au capacitatea de a influența opinia publică, jucând un rol preponderent în modelarea societății în care se integrează.

DEFINIREA ELITELOR

În viziunea autorilor menționați mai sus, înțelegerea societății ca fiind împărțită în clase conferă uneia dintre acestea primatul axiologic. În general, elitele au o poziție privilegiată în raport cu restul societății. Un caz special îl reprezintă însă regimurile totalitare unde

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

pătrunderea în rândul elitelor societății este condiționată de o serie de criterii precum originea socială sau apartenența politică și nu neapărat de calitățile și performanța membrilor săi. Din acest motiv, în lipsa criteriilor de natură calitativă și a pârgiilor democratice, elitele devin inamovibile, nemaifuncționând mecanismul natural de selecție a celui mai bun membru. Vorbim în acest caz de adevărate caste, sisteme închise, unde singurele schimbări posibile sunt între membrii săi, printr-o luptă surdă pentru putere. În timp, elitele îmbătrânesc și devin chiar o amenințare pentru societate.

Pe de altă parte, o înțelegere a societății prin prisma solidarității și a subsidiarității dezvoltă elita sub aspect calitativ, mai ales din punct de vedere al performanțelor personale. Elita devine, astfel, un sistem deschis, unde accesul se face prin valorificarea propriilor însușiri și prin prețuirea însușirilor celorlalți. Din această perspectivă, elita poate fi înțeleasă sub diferitele sale forme de preeminență în societate: politică, intelectuală, economică, culturală etc.

Statul de drept și egalitatea de șanse permit legitimarea și renașterea elitelor. Nu trebuie însă confundată elita cu persoanele care capătă recunoaștere într-un anumit domeniu. Elitele, în sensul științei politice, sunt cele care prin puterea, resursele financiare sau informațiile pe care le dețin pot influența agenda publică. Acestea exercită atribuții într-o formă instituționalizată, în mod sistematic și periodic.

De-a lungul timpului au existat și opinii contrare, mai ales în prima jumătate a secolului trecut, care au considerat că teoriei stratificării sociale pe clase i se pot opune teoriile bazate pe elite. Încercarea de transpunere în practică a acestor teorii și eșecul stârnit de ideologiile fasciste au îndepărtat această temă din dezbaterea publică.

Definirea elitei este importantă din perspectiva adoptării unei atitudini față de rolul acesteia. Înțelegerea greșită a sensului real al elitelor a fost una dintre cauzele declanșării

de către regimurile comuniste est-europene instaurate de Moscova, în anii '50, a unui adevărat masacru împotriva elitelor structurate organic.

Viziunea despre elite presupune o perspectivă tridimensională, rezultând din interacțiunea a trei grupe de factori: cei legați de rolul economic în societate, cei legați de rolul politic (apartenența la grupuri și partide politice) și cei care țin de poziția culturală, de prestigiul personal. Într-un alt plan, aceste direcții corespund celor trei instrumente necesare pentru exercitarea puterii: puterea politică, puterea economică (banul) și calitățile intelectuale individuale (informația/cunoașterea). Superioritatea culturală se subsumează celei de-a treia, fiind o consecință a deținerii unei cantități (sau calități) mai mari de informație și a abilității de a o fructifica și de a o transmite.

Această definiție a elitelor este legată de o viziune specifică despre valoare. O anumită structură a elitelor este rezultatul unui anumit mod de a ierarhiza valorile într-un sistem general, la un moment dat¹. Din acest punct de vedere, elita nu trebuie asimilată cu birocrăția, care poate face parte, prin vârfurile sale, din elită. Cu cât sfera de cuprindere a elitelor este mai largă decât cea a birocrăției, cu atât societatea respectivă este mai departe de autoritarism/totalitarism și mai aproape de o democrație consolidată. Birocrăția nu trebuie înțeleasă numai în sens peiorativ, ca exces administrativ; în sensul ei funcțional, birocrăția este o formă de organizare a structurilor instituționale oficiale.

Elitele nebirocratice sunt cele care reprezintă societatea civilă și care pot asigura o reprezentare mai profundă a societății și a sistemului său de valori. În opinia lui Max Weber birocrăția reprezintă:

- principiul domeniilor jurisdicționale oficiale și fixate și care este reglementat prin legi sau acte administrative;
- un sistem ierarhic în care nivelele superioare au obligația supravegherii celor inferioare;

- managementul bazat pe documente scrise (dosare), pe reguli stabile și pe competență.

Birocratizarea elitelor constituie un pericol la adresa democrației și nu trebuie confundată cu aristocratizarea elitelor, deși efectele sunt la fel de dăunătoare pentru caracterul deschis al unei societăți. Birocratizarea elitelor este tipică, mai ales, pentru statele autoritare/totalitare. Un astfel de proces începe să devină evident atunci când societatea civilă nu este capabilă să-și creeze propriile elite, altele decât cele care sunt legate de structurile politice ale statului.

Definirea elitelor ca o rezultantă pluridimensională a stratificării sociale prezintă nu numai o semnificație de natură teoretică, ci și una practică care ține de evoluția procesului democratic. În genere, accepțiunea unidimensională a elitei, fie prin apartenența la o clasă socială, fie prin apartenența la o structură politică, fie prin apartenența la o structură etnică, confesională sau de altă natură este dăunătoare, închide cercul elitei, o face agresivă față de restul societății și șubrezește legitimitatea puterii pe care o exercită. Astfel, „elitele se constituie din acele persoane care, datorită poziției lor strategice în organizații puternice, sunt capabile să influențeze substanțial evoluția politică la nivel național, în mod regulat. Elitele reprezintă principalii agenți de decizie în organizații politice, guvernamentale, economice, militare, profesionale, de comunicații, culturale etc., cele mai mari și mai bogate resurse dintr-o societate... și trebuie să posede o autoritate recunoscută în fața unui sector organizat al societății”².

Elita este rezultatul unui proces îndelungat. Atunci când aceasta este efectul unei evoluții interne a națiunii, în plan politic, economic și cultural, dezvoltarea sa se face pe o cale organică. O astfel de evoluție permite o raportare substanțial consensuală a elitelor. În al doilea rând, în situația în care această evoluție

este oprită printr-o fractură, fie că este vorba de o revoluție internă, fie de o intervenție străină, atunci elita își pierde caracterul pluridimensional și se concentrează exclusiv în zona puterii politice.

ROLUL ELITELOR ÎN CONFLICTELE ETNICE. STUDIU DE CAZ - REPUBLICA MOLDOVA

Conflicte etnice – abordări și modele

Cercetătorii care studiază cauzele și efectele conflictelor etnice au căutat, de obicei, răspunsuri la trei întrebări majore: (a) ce condiții politice îi determină pe oameni să recurgă la violență? (b) ce condiții le permit oamenilor să-și soluționeze conflictele în mod pașnic? (c) care este rolul comunității internaționale atunci când relațiile dintre diferite grupuri etnice devin violente și scapă de sub control?

Aceștia au dezvoltat teorii referitoare la conflictele etnice și instituțiile politice care ar putea contribui la soluționarea conflictelor și preîntâmpinarea violenței. Au fost deduse principii din studiile privind conflictele trecute și cele în desfășurare, iar concluziile experților au fost prezentate factorilor de decizie, politicienilor, sperând că principiile vor fi de un real folos în elaborarea politicilor publice și celor privitoare la relațiile interetnice.

Există abordări în conformitate cu care conflictul etnic este considerat fie primordial și înnăscut, fie instrumental și (cel puțin parțial) construit în mod social. Măsura în care analiștii percep etnicitatea ca ceva neschimbător și înnăscut în raport cu etnicitatea construită social sau manipulată de către lideri politici influențează opiniile despre tipurile de instituții și practici care pot gestiona cel mai bine asemenea conflicte. Un factor substanțial îl reprezintă situația în care grupurile etnice se amenință unele pe altele din simplul motiv că sunt diferite sau când acestea iau în considerare motive pragmatice pentru a se comporta astfel. Percepțiile asupra diferențelor pot facilita, în anumite situații, identificarea unei modalități de soluționare pașnică a conflictului.

Gravitatea conflictelor etnice depinde, în mare parte, de natura relațiilor (de exemplu, dacă diferențele socio-economice și de identitate se întrepătrund). Un alt important factor care poate determina gradul de gravitate al conflictelor etnice este rolul statului însuși: se află acesta deasupra conflictelor și încearcă să le medieze, respectiv tempereze, sau un grup anume „capturează” statul și-i folosește pârghiile de putere în detrimentul altor grupuri?

O caracteristică a tuturor conflictelor etnice, care trece ca un „fir roșu”, este rolul liderilor grupurilor etnice care se pronunță pentru discriminare și-mobilizează membrii împotriva inamicilor. Liderii grupurilor extremiste, de obicei, afirmă că negocierile pentru găsirea soluțiilor și abordarea „rezonabilă” a problemei sunt o cursă și o trădare a intereselor.

În societățile care sunt profund divizate, unde adesea frica și ignoranța sunt forțele motrice ale conflictului etnic, oamenii tind să se identifice ei înșiși prin grupul etnic de care aparțin, considerându-l pe acesta drept etalon pentru definirea nu numai a comunității din care fac parte, ci și a întregii societăți. În acest context, se profilează foarte ușor violența interetnică, mai ales pe fondul existenței inegalităților sociale între grupurile etnice și discriminării unuia sau mai multora, precum și în momentul când discriminarea este aprobată prin politici publice. De aceea, se consideră că, pentru a preveni violența, instituțiile politice trebuie să le permită grupurilor etnice să participe la procesul politic și să apere drepturile omului. Numai atunci grupurile etnice nu se vor teme de viitor și se vor simți „în rând cu lumea” într-o asemenea societate.

Accesul cetățenilor la funcții publice, efectuat după formule democratice acceptate, poate încuraja spiritul moderat și, în același timp, poate descuraja extremismul. Se consideră că împărțirea puterii ar putea începe ca o mișcare profundă a societății de înstrăinare de etnicitate ca cel mai puternic identificator. Coalițiile

se pot forma după criteriile etnice la început, dar ideologia sau alți factori pot deveni mai importanți cu timpul decât simpla apartenență la un anumit grup etnic.

Atât liderii societăților care sunt puternic divizate după criteriile etnice, cât și comunitatea internațională, încearcă să prevină conflictele etnice violente, însă prescripțiile universale nu sunt posibile pentru că fiecare situație este deosebită. Putem vorbi doar de opțiuni și de posibilitatea aplicării lor. Practicile ce determină seturile de variabile ce se aplică în cazul tuturor abordărilor sunt împărțirea teritorială a puterii și regulile privind modul în care se adoptă deciziile și politicile publice (de exemplu, cele privind limba, învățământul și distribuirea resurselor) reprezintă cheia ce definește relațiile dintre stat și grupurile etnice.

Cu toate că împărțirea puterii se bazează pe procese interne, comunitatea internațională a promovat-o adesea ca răspuns la conflictele etnice (această abordare în unele cazuri a avut succes, în timp ce în altele a eșuat). Prin urmare, înainte de a aplica și promova împărțirea puterii într-o țară anume este important să se cunoască:

- rădăcinile conflictului etnic;
- modalitățile de a introduce principiile democratice de guvernare într-o societate profund divizată după criteriile etnice;
- tipurile de practici de reglementare a conflictelor;
- contribuția împărțirii puterii la procesul de pace.

Conflictele etnice se pot intensifica sau diminua în intensitate în mod alternant. Escaladarea are loc atunci când condițiile de apariție a tensiunilor etnice se combină cu anumite evenimente „catalizatoare”.

Tipologia practicilor de reglementare a conflictelor etnice

Există cinci practici sociale de reglementare a conflictelor etnice: acordarea de autonomie teritorială; crearea unei federații etnice; adoptarea unei reprezentări proporționale de

grup cât privește numirile în administrație, inclusiv consensul privind regulile de adoptare a deciziilor în executiv; adoptarea unui sistem electoral într-o foarte mare măsură proporțional pentru alegerea Parlamentului; recunoașterea drepturilor de grup sau federalismul corporativ (neteritorial).

De asemenea, au fost identificate cinci practici integraționiste de reglementare a conflictelor etnice: crearea unei structuri mixte, non-etnice, federale; stabilirea unui stat unitar centralizat; adoptarea unor instituții administrative, executive, legislative, neutre din punct de vedere etnic; adoptarea unui sistem electoral semimajoritar sau semiproportional care să încurajeze formarea coalițiilor preelectorale indiferent de criterii etnice; elaborarea de politici publice care să nu țină seama de factorul etnic.

Studiu de caz – Republica Moldova la începutul anilor 90

Evenimentele declanșate în R.S.S. Moldovenească, începând cu anul 1988, au fost strâns legate și condiționate de evoluțiile care au avut loc la Moscova și s-au desfășurat după „modelul baltic”, care le-a precedat. Acestea au parcurs anumite etape, cum ar fi autonomia și independența (în acest caz suveranitatea și independența), pe care procesul de formare a noilor state le-a cunoscut și în 1918, în virtutea principiului wilsonian privind dreptul popoarelor la autodeterminare. Singura deosebire, în cazul Basarabiei, este că, în comparație cu anul 1918, procesul nu a mers până la capăt, respectiv până la revenirea la Patria-mamă, ci s-a oprit la mijlocul drumului, alegându-se calea independenței de sine stătătoare³.

În absența unui sistem al pluralismului politic și în condițiile unui regim totalitar de tip sovietic, chiar și muribund, societatea a fost martora primei campanii electorale pe bază alternativă, fapt care a permis schimbarea aproape a 90% din numărul vechilor deputați nomenclaturiști. Dintre cei 371 de deputați,

338 au fost aleși pentru prima dată, componența națională fiind următoarea: 259 români, 57 ruși, 35 ucraineni, 13 găgăuzi și 8 bulgari. Remarcabil este faptul că circa 83% dintre deputații nou aleși erau comuniști, mulți dintre aceștia regăsindu-se inclusiv în rândurile Frontului Popular (FPM). De altfel, elita scriitorilor și oamenilor de artă care conducea Frontul era formată din deputați ai poporului în Sovietul Suprem al U.R.S.S. Cei trei conducători de vârf ai puterii sovietice locale – Petru Lucinschi, Mircea Snegur și P.Pascari – au fost aleși în noul Soviet Suprem⁴.

Trebuie să menționăm că în Republica Moldova ideea împărțirii puterii a existat de la bun început. Astfel, Legea organică nr. 382-XV *Cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor* a prevăzut distribuirea proporțională a posturilor publice pentru reprezentanții tuturor naționalităților, dar aceasta nu stipula necesitatea ca toți reprezentanții minorităților să cunoască și limba de stat. Se cunoaște că, în anii '90, reprezentanții minorității găgăuze, spre exemplu, au fost promovați în organele de conducere în proporție de 1,5 – 2 mai mare decât ponderea populației respective, însă în pofida acestui fapt, liderii găgăuzi au continuat să înainteze cereri de a fi reprezentați în Parlament în proporție ce depășea de 4 ori! (15 mandate) ponderea acestei etnii.

Se putea, astfel, concluziona că în Republica Moldova minoritățile aveau *de jure* toate drepturile pentru a participa la guvernare, însă solicitările lor privind reprezentarea depășeau deseori rata proporționalității (unicul impediment fiind necunoașterea limbii de stat). În acest sens, invocarea de către liderii de la Tiraspol a necesității păstrării independenței regimului separatist s-a sprijinit și pe argumentul presupusei eșuări a autonomiei găgăuze, care ar fi fost subminată de autoritățile de la Chișinău.

Pornind de la dreptul său istoric asupra acestei regiuni și de la comunitatea de neam, limbă, istorie și cultură, care leagă cele două

INFOSFERA

state românești, România a declanșat un proces de instituționalizare a relațiilor speciale cu Republica Moldova, fixându-și ca obiective strategice integrarea economică și consolidarea spațiului cultural și spiritual comun. Aceste obiective s-au bucurat de sprijin politic pe plan internațional, fiind recepționate ca o abordare

realistă, în deplin consens cu procesele de integrare care se desfășurau în Europa.

În viziunea României, aceste obiective constituiau o expresie a solidarității românilor de pe cele două maluri ale Prutului și puteau avea o valoare tot mai mare în conjunctura internațională a momentului.

BIBLIOGRAFIE

1. CIMPOEȘU Dorin, *Republica Moldova, între România și Rusia 1989-2009*, Chișinău, 2010, 429 p.
2. VIANU Tudor, *Filosofia culturii și teoria valorilor*, București, Editura Nemira, 1998.
3. BURTON Michael, Gunther, Higley, Richard, John, „Transformarea elitelor și regimurile democratice”, în *Polis*, nr.4/1995, accesat la 08.09.2023.
4. <http://rostonline.org/rost/iun2003/rolelit.shtml>, accesat la 10.06.2023.
5. https://www.google.ro/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CB8QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ipp.md%2Fdownload.php%3Ffile%3DcHVibGljL2JpYmxpb3RIY2EvMzYvcv8vTWlub3JpdGF0aSBCb3Rhbi5kb2M%253D&ei=T7mhU5WoFK_Q4QTY3IDYAQ&usg=AFQjCNGieZkCkrpxhRNI_xkP3oVzlyOUg&bvm=bv.69137298,d.bGE, accesat la 11.07.2023.

¹ Tudor Vianu, *Filosofia culturii și teoria valorilor*, București, Editura Nemira, 1998, p. 92-125.

² Michael Burton, Richard Gunther, John Higley, „Transformarea elitelor și regimurile democratice”, în *Polis*, nr. 4/1995, p. 59-60.

³ Dorin Cimpoescu, *Republica Moldova, între România și Rusia 1989-2009*, p. 29.

⁴ Idem, p. 30.

RĂZBOIUL ELECTRONIC – UN DRAGON TREZIT LA VIAȚĂ

*Simion-Călin GHEORGHÎĂ**

Abstract

Who could have guessed 120 years ago, when electronic warfare (EW) was accidentally discovered, that it would have such a big impact on battlefield? For almost 30 years, after the cold war ended, electronic warfare was forgotten, but the war from Ukraine, revived it again.

What's in an electronic warfare system? It is an integrated, autonomous, portable or vehicle mounted electronic system, whether configured to attack, protect or support, must have a way to collect and make sense of the signals in its environment. Electronic warfare systems can be configured for a variety of different missions and use a lot of different subsystems. It must identify what's out there, understand how it is using the spectrum, and determining if it is a threat. The system must then neutralize it and passes the threat data to the technique generator which determines how the system should respond to address the threat.

For an electronic system to conduct electronic attack or electronic protect missions, it must be able to broadcast signals of its own to dominate the electromagnetic spectrum. Once a threat is analyzed, and a response generated, it is the ability of the EW system's transmitters to precisely radiate electromagnetic energy that makes jamming, spoofing, deception and other electronic activities.

Keywords: *Electronic warfare; electromagnetic spectrum operations; electronic surveillance; electronic attack; electronic protection; jamming; spoofing.*

INTRODUCERE

Încă din cele mai vechi timpuri, în cadrul conflictelor armate strategii militare au utilizat metode diverse pentru a descoperi intențiile și planurile inamicului sau pentru a realiza surprinderea acestuia, precum și pentru inducerea în eroare și întreruperea/îngreunarea comunicării în câmpul tactic. De-a lungul secolului trecut, unul dintre mijloacele cele mai utilizate în acest scop a fost războiul electronic. Forțele armate au utilizat mijloacele de război electronic în scopul obținerii și menținerii

controlului spectrului electromagnetic, asigurării protecției mijloacelor de comunicații proprii, concomitent cu interzicerea utilizării spectrului de către inamic. Importanța războiului electronic a crescut semnificativ odată cu dezvoltarea mijloacelor de comunicații și utilizarea spectrului de frecvențe în toate gamele acestuia (figura 1).

Dimensiunea electronică a conflictelor armate a crescut de la un conflict la altul, actorii implicați utilizând o multitudine de mijloace electronice, fapt care determinat Alianța Nord-Atlantică, cu prilejul summit-ului NATO din Țara Galilor (2014), să declare

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

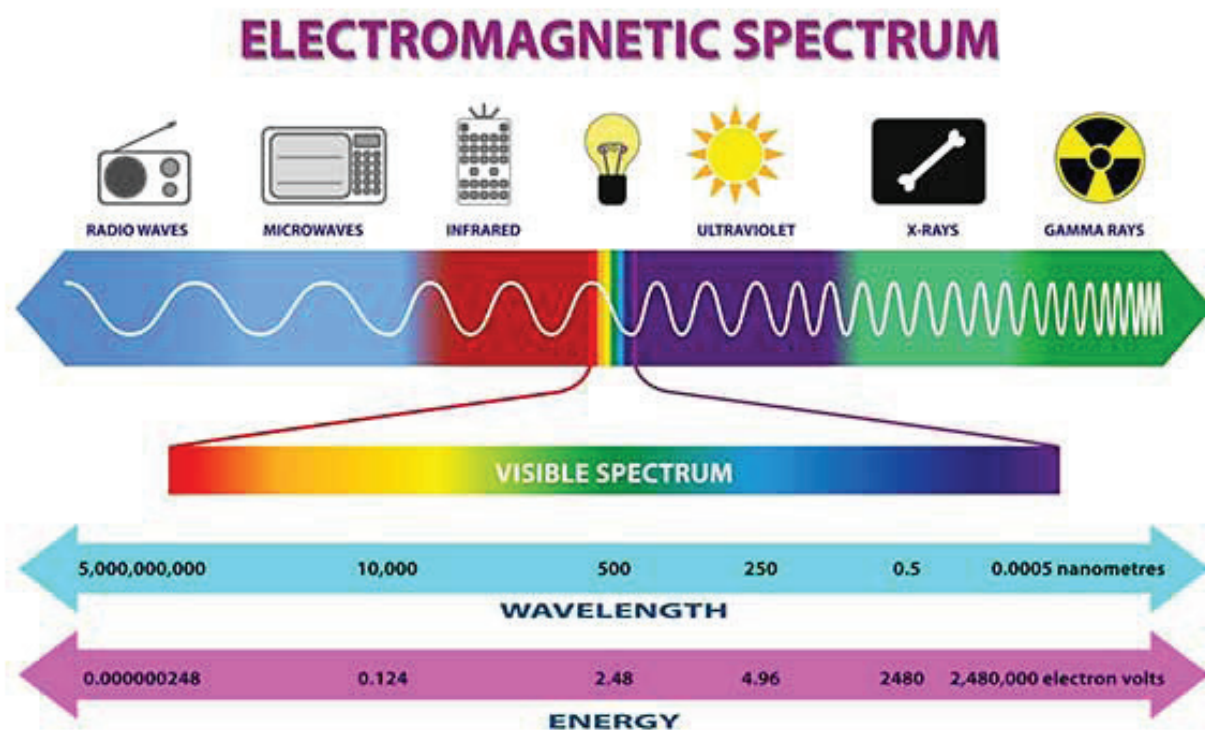

Fig. 1: Spectrul electromagnetic

(sursa: <https://justenergy.com/blog/electromagnetic-energy-understanding/>)

mediul electromagnetic ca mediu operațional. Astfel, dimensiunea electronică a ajuns să aibă aceeași importanță ca mediile geofizice (aerian, maritim și terestru) sau chiar mai mare, dacă este să analizăm conflictul ruso-ucrainean. De altfel, conflictele moderne se bazează, în mare măsură, pe utilizarea diversilor senzori, rețelelor de comunicații care nu mai pot fi implementate fără ajutorul calculatoarelor, sistemelor de navigație, munițiilor inteligente, toate acestea funcționând la parametrii optimi prin intermediul spectrului electromagnetic. Cu toate că utilizarea tehnologiei a oferit o serie de avantaje semnificative pe câmpul de luptă, dependența de mediul electromagnetic a devenit o vulnerabilitate care, exploatată inteligent, poate asigura superioritatea electronică, un element decisiv în obținerea dominației terestre, aeriene, spațiale, navale și cyber¹.

Înțelegând mai mult în cercurile de specialiști, importanța războiului electronic a crescut semnificativ, fapt dovedit de numărul mare de mijloace și tehnică specializate utilizate în

conflictul din Ucraina. Prin intermediul celor trei componente, **supravegherea electronică, atacul electronic și apărarea electronică**, denumite în termeni de specialitate „acțiuni specifice”, războiul electronic contribuie decisiv la obținerea și menținerea supremației în mediul electromagnetic. Supravegherea electronică descoperă, interceptează, identifică și localizează semnalele electromagnetice care aparțin inamicului sau trupelor proprii/aliate; atacul electronic utilizează energia electromagnetică pentru a reduce sau neutraliza amenințările din spectrul electromagnetic; iar apărarea electronică asigură protecția personalului, tehnicii de luptă, platformelor și elementelor de infrastructură împotriva acțiunilor inamice.

ISTORIA RĂZBOIULUI ELECTRONIC

Descoperirea și studiul undelor radio, concomitent cu apariția comunicațiilor radio, au influențat semnificativ și dezvoltarea războiului electronic. La fel ca în multe domenii de activitate, unde hazardul sau întâmplarea au dus la descoperiri importante, și în cazul războiului

electronic acestea au contribuit la apariția acestuia. Utilizarea războiului electronic este legată de conflictul ruso-japonez din 1904-1905, când marina rusă a emis întâmplător pe o frecvență utilizată de două nave japoneze. Această întâmplare poate fi considerată prima acțiune de război electronic executată vreodată, un bruiaj neintenționat care a degradat, din întâmplare, comunicațiile adverse. La rândul lor, japonezii au aflat despre mobilizarea marinei ruse în urma interceptării unor mesaje radio. Ulterior, în timpul conflictului, Japonia a interceptat și decodificat o parte din mesajele marinarilor ruși, pe care le-au utilizat în planificarea luptelor pe mare².

Războiul electronic a evoluat cu fiecare conflict major, forțele beligerante investind în cercetare, orice descoperire fiind urmată de o contramăsură menită să reducă efectul distructiv al acesteia. Prima acțiune intenționată de bruiaj radio datează din timpul Primului Război Mondial, când pe timpul acțiunilor din Marea Mediterană (1914), două crucișătoare germane au bruiat cu zgomot haotic comunicațiile dintre navele britanice și comandamentul marinei, forțându-le pe acestea să schimbe frecvența. De asemenea, pe parcursul acestui război acțiunea cel mai des executată a fost interceptarea traficului diplomatic și a comunicațiilor adverse, fapt care a permis determinarea dispozitivului de luptă al adversarului, cunoașterea intențiilor acestuia și fundamentarea unor decizii de contracarare. Tot din timpul Primului Război Mondial datează și primele acțiuni de goniometrare (1915), executate de majoritatea forțele participante.

Al Doilea Război Mondial a produs un salt calitativ în toate domeniile militare, inclusiv în cazul războiului electronic, britanicii și germanii contribuind semnificativ la consacrarea specialității. Utilizarea masivă a aviației a dus atât la dezvoltarea tehnologiei radar, cât și la apariția de noi echipamente de cercetare, bruiaj și contracarare a acestora. Un rol important în cadrul acestui război l-a avut dezinformarea,

sub diverse forme, inclusiv cea electronică care a contribuit decisiv la inducerea în eroare a adversarului. De exemplu, bruiajul artileriei antiaeriene a provocat creșterea consumului de proiectile necesare angajării și doborârii aeronavelor inamice. Evoluția celui de-al Doilea Război Mondial a demonstrat faptul că războiul electronic a avut o contribuție majoră la succesul acțiunilor militare, devenind o componentă esențială a luptei armate.

Dezvoltarea războiului electronic a continuat pe timpul conflictului din Vietnam (anii '60), când au fost utilizate pentru prima dată avioane cu capacități de cercetare electronică și rachete anti-radiolocație, a căror eficiență a crescut odată cu prelungirea acestui război. Bruiajul pasiv, care a fost realizat cu ajutorul reflectorilor secundari, și țintele false au contribuit la scăderea eficienței acțiunilor de descoperire ale inamicului.

Dacă până în anii '60, războiul electronic a fost întâlnit mai mult la nivelul forțelor navale și aeriene, pe timpul conflictelor dintre Israel și statele arabe (1967, 1973) acesta s-a extins la nivelul tuturor categoriilor de forțe armate. Aceste conflicte au marcat și apariția avioanelor fără pilot, care, pe lângă faptul că au obligat apărarea antiaeriană arabă să le atace, au avut și posibilitatea de a memora frecvențele de lucru ale acestora, care ulterior au fost utilizate pentru descoperirea și angajarea pozițiilor defensive cu ajutorul aviației. Aviația israeliană a montat pe aeronave containere acroșabile, capabile să lanseze dipoli reflectori, capcane termice sau în infraroșu, menite a induce în eroare rachetele inamice. Dezinformarea imitativă a fost utilizată la scară largă pentru a transmite ordine false și a induce în eroare adversarul.

Războiul pentru Insulele Malvine, dintre Argentina și Marea Britanie (1982), a consfințit o nouă etapă în evoluția războiului electronic prin faptul că în cadrul acestuia au fost desfășurate masiv toate acțiunile de război electronic (supravegherea, atacul și apărarea electronică).

Bruiajul activ și pasiv, executat de britanici, a dus la înjumătățirea eficienței rachetelor anti-navă trase de argentinieni. De asemenea, nici un avion britanic de tipul Sea Harrier nu a putut fi atins de rachetele dirijate prin radar, lansate de la sol. Tot în cadrul acestui conflict a apărut și problema compatibilității electromagnetice, deoarece aglomerarea de mijloace electronice a perturbat buna funcționare a sistemelor de comunicații.

Finalul Războiului Rece a adus noi provocări din punct de vedere al războiului electronic. Statele din estul Europei, care au ieșit de sub influența sovietică, au început să-și reformeze forțele armate și să se doteze cu echipament și tehnică modernă. Această perioadă coincide și cu primul război din Golf (intervenția coaliției internaționale în urma atacării Kuweitului de către Irak) și evenimentele din Balcani (din prima jumătate a anilor 90) care au dus la implozia Iugoslaviei. Intervenția militară împotriva forțelor irakiene (primul Război din Golf/1991) a fost pregătită din timp, acțiunile de cercetare electronică localizând bazele militare ale armatei irakiene, coordonatele acestora fiind ulterior utilizate în acțiunile de lovire cu rachete de înaltă precizie. Spectrul electromagnetic irakian a fost monitorizat în permanență, iar acțiunile ofensive au fost precedate de activități de bruij care au dezorganizat sistemul de comandă al armatei irakiene și au dezactivat o serie de mijloace electronice esențiale pentru operațiunile de apărare. Aeronavele de luptă ale coaliției internaționale au fost echipate cu sisteme de protecție electronică avansate, care avertizau pilotul despre orice amenințare, acesta putând lansa măsurile de protecție. În cadrul acestui conflict a fost utilizat, în premieră, și sistemul de navigație prin satelit, acesta oferind locații precise pentru sistemele de atac ale coaliției³.

Conflictul din fosta Iugoslavie, la fel ca războiul din Golf, a evidențiat superioritatea tehnologică a NATO, munițiile de înaltă

precizie și armamentul inteligent fiind utilizate la scară largă. Pentru intervenția din Iugoslavia s-au executat acțiuni de cercetare electronică folosind platforme de diferite tipuri și bruij de toate categoriile. Cele două conflicte de la începutul anilor '90 au evidențiat importanța obținerii și menținerii supremației în mediul electromagnetic, fapt datorat și decalajului tehnologic dintre părțile implicate în conflict.

RĂZBOIUL ELECTRONIC ÎN ARMATA ROMÂNIEI

Istoria războiului electronic în Armata României este strâns legată de acțiunile de luptă din Primul Război Mondial și de legăturile forțelor armate române cu Misiunea franceză care activa în cadrul Marelui Cartier General. Astfel, în anul 1916 se înființa un birou nou condus de un reprezentant francez, specialist în goniometrie, care avea misiunea de a organiza activitatea de goniometrare, executată cu ajutorul unor mijloace aduse din Franța.

Prima referire istorică⁴ în domeniu atestă faptul că, la 18.09.1918, Ministerul de război a aprobat înființarea a patru posturi de goniometrare în localitățile Iași, Chișinău, Bolgrad și Tecuci, structuri care urmau a fi încadrate cu personal român. Misiunea acestor structuri incipiente de război electronic consta în descoperirea posturilor de telegrafie fără fir ale inamicului, interceptarea traficului posturilor radiotelegrafice străine, contracararea și anihilarea propagandei inamice și controlul comunicațiilor telegrafice fără fir proprii⁵. Toate aceste structuri, la momentul respectiv, nu erau altceva decât niște structuri nespecializate de război electronic, capabile să execute misiuni specifice.

Treptat, războiul electronic a evoluat, iar pe timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Armata Română a putut executa misiuni de cercetare radio care urmăreau descoperirea, interceptarea, analiza și localizarea semnalelor radio ale adversarului.

Declanșarea Războiului Rece a impus o serie de modificări esențiale și în domeniul războiului electronic. Astfel, au fost înființate structuri specializate de război electronic la nivelul marinei, apărării antiaeriene și trupelor de transmisiuni. Ulterior, aceste structuri s-au consolidat, au fost încadrate cu personal specializat și înzestrate cu tehnică de proveniență sovietică. Cele mai importante transformări din timpul Războiului Rece, în ceea ce privește războiul electronic, au avut loc în perioada 1964-1990 când s-au creat structuri de conducere și au fost înființate companii sau batalioane de război electronic la nivelul tuturor categoriilor de forțe armate. Înființarea acestor structuri a impus și înzestrarea cu tehnică nouă, cu putere de bruiaj crescută, semnale complexe, acord automat și posibilități de control-corecție, capabilă să asigure îndeplinirea misiunilor specifice. Cu toate acestea, achizițiile au fost reduse și nu au asigurat întreg necesarul de tehnică de război electronic pentru structurile specializate.

Anii '90 au reprezentat un moment dificil pentru forțele armate române, fapt resimțit și în domeniul războiului electronic, care, după

desființarea Tratatului de la Varșovia, s-a văzut pus în situația de a asigura cu dificultate menținerea în stare de operativitate a tehnicii, din cauza suspendării importului de piese de schimb și accesorii și încetării achizițiilor majore de tehnică de luptă.

Aderarea la Alianța Nord-Atlantică a impus restructurarea Armatei României, reducerea personalului, achiziția de tehnică modernă și asigurarea interoperabilității cu celelalte armate NATO. În prezent, structurile de război electronic parcurg un proces de modernizare structurală, adaptat cerințelor operaționale moderne, înzestrarea cu mijloace de război electronic autonome, automate, flexibile și mobile (figura 2), capabile să descopere, identifice și contracareze în cel mai scurt timp amenințările din mediul electromagnetic.

La finalul anilor '90, calmul relativ și relația de cooperare dintre NATO și Federația Rusă a dus la o mică scădere a investițiilor în domeniul războiului electronic. Operațiunile de tip coaliție din Irak și Afganistan, unde inamicul era reprezentat, în principal, de grupările teroriste, a făcut ca apărarea electronică să joace un rol important, iar platformele terestre să beneficieze

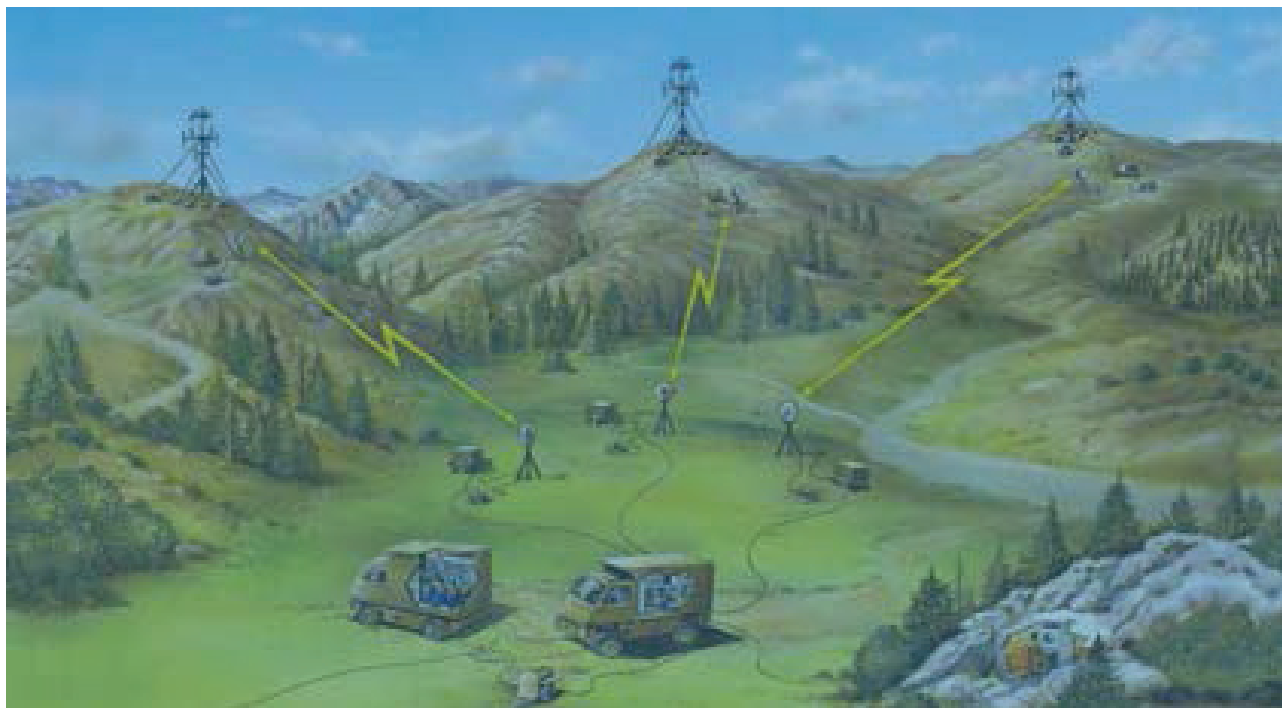

Fig.2: Conceptul unui sistem integrat de război electronic modern

(element C2, senzori de supraveghere electronică, mijloace de bruiaj și sistemul de comunicații aferent)
(surse: <https://www.rumaniamilitary.ro>, broșura echipamentului ELK-7036)

de mijloace de protecție electronică avansată, care să blocheze declanșarea dispozitivelor explozive comandate prin radio, să asigure protecția în coloană, protecția bazelor militare și protecția anumitor zone importante.

Perspectiva războiului electronic s-a schimbat semnificativ și a căpătat valențe dramatice odată cu stările de conflict din Siria (2011), Donbas (2014), Nagorno-Karabah și, mai ales, după invazia rusă din Ucraina (24.02.2022).

CONFLICTUL DIN UCRAINA, POLIGON DE TESTE ÎN DOMENIUL RĂZBOIULUI ELECTRONIC

Istoria războiului electronic a demonstrat importanța acestuia pe câmpul de luptă și modul în care a contribuit decisiv la ducerea acțiunilor de luptă. Războiul electronic reprezintă o soluție relativ ieftină în lupta împotriva dronelor care au acaparat, în ultimii doi ani, conflictul din Ucraina. Încă de la începutul războiului, F.Rusă a folosit sisteme de atac electronic în încercarea de a împiedica forțele ucrainene să aibă acces la sateliți comerciali. Astfel, a atașat pe tehnica de luptă dispozitive electronice menite a interfera cu semnalele satelitare și a perturba semnalul GPS al dronelor și al munițiilor ghidate.

Menținerea legăturilor de comandă și control ucrainene pe câmpul de luptă, cât și a Internetului pe câmpul de luptă a fost posibilă și prin intermediul rețelei de sateliți Starlink. Eforturile F.Ruse de a întrerupe accesul Ucrainei la sateliții Starlink sau, cel puțin, de a întrerupe temporar semnalul au eșuat din varii motive. Unul dintre motive ar fi faptul că semnalul sateliților Starlink este mai puternic și mai concentrat, sateliții evoluând la o altitudine mult mai mică decât cei geostaționari. Astfel, *latența* – întârzierea dintre acțiunea unui utilizator și răspunsul

rețelei – este mai scăzută. Această caracteristică nu a fost creată special pentru Ucraina și a fost implementată datorită faptului că Internetul furnizat prin rețeaua Starlink trebuia să asigure o viteză și o rată a transferului ridicate, necesare streaming-ului, jocurilor online, videoconferințelor și altor activități. Alt motiv ar fi faptul că personalul SpaceX, implicat în întreținerea sateliților, adaptează în permanență algoritmi de funcționare ai acestora, făcându-i momentan imposibil de interceptat sau de blocat⁶.

Internetul prin satelit oferit de compania SpaceX a contribuit la menținerea activităților economice în Ucraina, dar mai ales a facilitat legăturile de comunicații pe linia frontului și a asigurat funcționarea în parametri optimi a sistemelor de armament, în special a dronelor.

Dacă la începutul conflictului rolul războiului electronic nu a fost înțeles pe deplin de niciuna dintre părțile combatante, odată cu prezența din ce în ce mai crescută a aeronavelor fără pilot, capacitățile de război electronic au contribuit esențial la eliminarea acestora.

Fig.3: Sisteme ruse de RE instalate în proximitatea liniei frontului
 (surse:<https://www.bannedbook.org/en/bnews/ssgc/20231222/1977373.html>, <https://www.militaryarms.ru>, https://vpk.name/en/781406_deafening-effect-when-the-troops-will-receive-the-bylina-electronic-warfare-systems.html, <https://upload.wikimedia.org> <https://www.fsvts.gov.ru/catalog/845.en.html>)

complexe, forțele armate ruse sunt capabile să simuleze drone inamice sau stații de control ale acestora, inducând în eroare operatorii ucraineni.

Sistemele utilizate pentru aceste acțiuni de război electronic sunt: R-330 „Jitel”, Șipovnik Aero, Torn-MDM, Bîlina și Repellent. Cu ajutorul acestor echipamente, F.Rusă încearcă să bruieze și să neutralizeze sistemul de navigație GPS al dronelor, legătura de comandă dintre operator și dronă sau semnalul video transmis de dronă către stația de bază⁹. Dacă dronele militare dispun de mecanisme de siguranță, care în situația pierderii legăturii de comandă le fac să se întoarcă la locul de lansare, în cazul dronelor comerciale, care sunt predominante în zona liniei frontului, lipsa acestor mecanisme le face să se prăbușească. Războiul electronic are o contribuție substanțială la pierderile însemnate de avioane fără pilot ale forțelor armate ucrainene, care se ridică la aproximativ 10.000 pe lună¹⁰.

Capabilitățile ruse de bruiaj sau spoofing GPS nu au afectat doar buna funcționare a dronelor, ci au fost îndreptate și împotriva capetelor de dirijare prin GPS ale rachetelor și munițiilor de proveniență occidentală. În multe cazuri, bruiajul GPS a făcut ca munițiile inteligente să nu-și atingă ținta¹¹.

Pentru a putea face față atacurilor cu drone din partea ucraineană, specialiștii ruși au început să modifice banda de lucru pentru echipamentele de război electronic portabile, destinate asigurării apărării electronice în tranșee. Dacă în mod normal, conform standardului constructiv, echipamentele funcționau în banda 850-900 MHz, noile complexe destinate protecției în lupta apropiată au o bandă de funcționare mai largă, 720-1100 MHz, cu posibilități de scalare în viitor. Astfel, o schimbare a benzilor de frecvență pentru controlul dronelor s-ar putea să-i găsească pregătiți pe operatorii ruși din domeniul războiului electronic. De asemenea, prin executarea bruiajului în alte game decât cele utilizate de echipamentele ruse, elimină fratricidul electronic.

Dacă în cazul vehiculelor aeriene fără pilot forțele ruse au identificat și chiar implementat o serie de soluții care au provocat pierderi însemnate, în cazul vehiculelor navale de suprafață fără pilot - USV (figura 4) situația este mult mai delicată. USV-urile ucrainene sunt responsabile pentru pierderi însemnate provocate Flotei Ruse a Mării Negre, în rândul navelor de luptă, navelor de desant sau auxiliare, mutării navelor din baza navală Sevastopol în baza navală Novorossiisk și redeschiderii culoarului maritim de transport al cerealelor. Una dintre cele mai recente și costisitoare pierderi este corveta Ivanovet¹², din clasa Tarantul, nava fiind scufundată (01.02.2024) în urma unui atac cu astfel de drone. Chiar dacă platformele navale dispun de echipamente de protecție, dronele maritime care evoluează la suprafața apei sunt greu detectabile chiar și pentru sistemele de război electronic. De cele mai multe ori acestea sunt detectate când intră în raza vizuală, iar angajarea acestora cu sistemele de foc ale navelor este inefficientă. O soluție, care se pare că nu a putut fi pentru moment implementată, ar fi neutralizarea legăturii prin satelit a dronei cu stația de comandă.

În conflictul din Ucraina, cu toate că luptele se dau în tranșee, în domeniul războiului electronic confruntarea în mediul electromagnetic are ca scop obținerea dominației sau supremației electromagnetice. Încă de la începutul conflictului, F.Rusă a folosit echipamente specializate pentru bruiaj sau spoofing GPS. Odată cu desfășurarea conflictului, utilizarea acestor echipamente s-a intensificat, alături de structurile combatante fiind afectate și statele vecine. Atât la granița dintre Belarus și Ucraina, în România (Delta Dunării) sau la frontiera dintre Finlanda și F.Rusă există perioade când bruiajul sau spoofingul fac imposibilă utilizarea sistemelor de navigație prin satelit (GNSS). Dacă din punct de vedere militar fenomenul se cunoaște, iar personalul este instruit în acest sens, neutralizarea sistemelor GPS poate

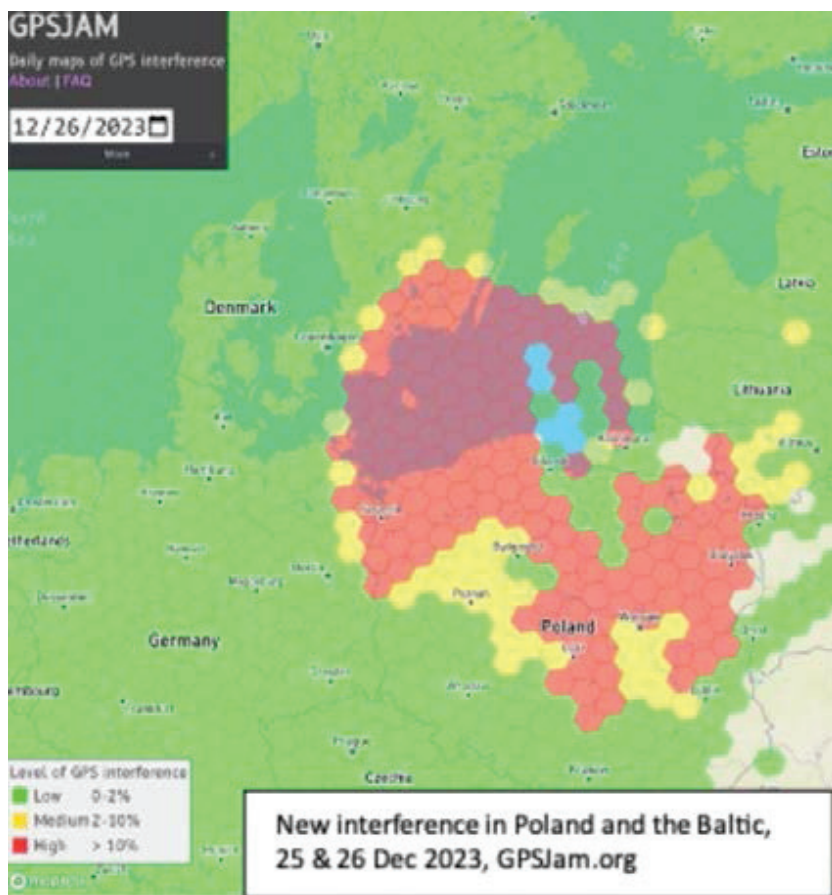

Fig.5: Zone cu interferențe GPS din Polonia și statele baltice

(sursa: <https://www.gpsworld.com/from-russia-with-love-for-christmas-jamming-baltic-gps>, accesat la 06.02.2024)

provoca accidente maritime în Marea Neagră, iar mai nou accidente aeriene, deoarece, de curând, au început să fie afectate și sistemele de navigație ale aeronavelor.

Unul dintre cele mai complexe atacuri asupra semnalului GPS a avut loc la finalul anului 2023 (25-26.12.2023), când zone întinse din nordul Poloniei, sudul Suediei și statele baltice nu au mai avut acces la semnalul GPS (figura 5). Interferențele au cauzat probleme de navigație atât vehiculelor terestre, cât și aeronavelor, care au trebuit să utilizeze sistemele manuale de la bord. Un fenomen similar a avut loc și în Finlanda, în ajunul Anului Nou. Polonia a mai fost ținta unor asemenea evenimente și în zilele de 10.01.2024, respectiv 16.01.2024, când a fost afectată și o mare parte a capitalei Varșovia¹³. Conform unor studii¹⁴, pentru interferența sau neutralizarea semnalului GPS sunt folosite mai multe emițătoare, majoritatea pentru executarea bruijului și cel puțin unul pentru realizarea

spoofing-ului (introducerea unor coordonate eronate în sistemele de navigație prin satelit). Pentru aceste fenomene, statele afectate bănuiesc F.Rusă, sursa probabilă a bruijului GPS fiind considerată o bază aeriană dezafectată din regiunea Smolensk¹⁵. Alături de echipamentele mobile capabile să execute bruij sau spoofing GPS, F.Rusă dispune și de echipamente care pot fi montate în locații fixe: este vorba de sistemul de tipul Pole-E¹⁶, care a fost instalat pe numeroase clădiri departamentale din cele mai importante orașe ruse, pe platformele maritime din vestul Peninsulei Crimeea și pe structuri înalte destinate susținerii diferitelor tipuri de sisteme de antene.

Capabilitățile ruse de război electronic, deși sunt mai performante, mai numeroase și mult mai dese, nu au asigurat un succes deplin pe câmpul de luptă. La rândul lor, forțele ucrainene au utilizat sisteme indigene sau donate de statele NATO, reușind să neutralizeze parțial comunicațiile ruse.

De asemenea, în ultima perioadă, specialiștii ucraineni de război electronic au reușit să neutralizeze o parte din rachetele de croazieră ruse de tipul Kh-101, ceea ce a determinat F.Rusă să aducă o serie de modificări focosului acestora. Astfel, rachetele au fost echipate cu un sistem activ de război electronic și sunt capabile să lanseze capcane termice, destinate inducerii în eroare a dispozitivelor electronice ale adversarului¹⁷. Pentru a contracara avansul în domeniul războiului electronic și a desfășura cu succes acțiuni de luptă, forțele ucrainene au făcut un obiectiv primordial din distrugerea echipamentelor ruse de război electronic¹⁸. Astfel, aceste echipamente au fost angajate, distruse sau neutralizate cu ajutorul grupurilor de forțe speciale, rachetelor de mare precizie sau a dronelor. Pierderile suferite de F.Rusă în rândul echipamentelor de război electronic sunt însemnate, multe dintre acestea fiind distruse de adversar la scurt timp după instalarea în proximitatea liniei de contact.

Experiența companiilor ucrainene în dezvoltarea tehnicii speciale nu trebuie neglijată. Nevoile din zona liniei frontului au făcut ca o serie de companii ucrainene să încerce să dezvolte echipamente de război electronic superioare echipamentelor de proveniență străină, destinate a sprijini acțiunile de luptă la contact. Printre prototipurile aflate în curs de testare se află un sistem care, conform reprezentantului companiei dezvoltatoare, poate afecta un UAV rusesc de tipul Orlan de la o distanță de aproximativ 20 km¹⁹. Mai mult, compania are în dezvoltare proiectul unui radar capabil să detecteze, la distanțe mari, ținte aeriene care evoluează la altitudini cuprinse între 50 și 500 metri. Cu o asemenea capacitate, forțele armate ucrainene vor avea posibilitatea de a detecta dronele iraniene de tipul Shahed de la aproximativ 50 km, fapt care ar facilita distrugerea acestora înainte de a ajunge în zonele locuite sau în apropierea elementelor de infrastructură energetică și a depozitelor de cereale²⁰.

CONCLUZII

Conflictele majore și de durată au schimbat percepția asupra contribuției și importanței războiului electronic în ducerea acțiunilor militare. Evoluția tehnologică, care a acaparat în mare parte viața de zi cu zi, trebuie transpusă și în proiectarea și dezvoltarea sistemelor de război electronic. Astfel, utilizarea algoritmilor complecși de calcul, de învățare automată, a comunicațiilor integrate, a cloud computing-ului și, nu în ultimul rând, a inteligenței artificiale vor avea un impact semnificativ pe câmpul de luptă. Inteligența artificială și algoritmi de învățare automată vor contribui semnificativ la clasificarea semnalelor sau amenințărilor noi, vor asista sistemele de comandă-control și vor ajuta la obținerea supremației în spectrul electromagnetic.

Data fiind dinamica viitoare a acțiunilor militare, sistemele de război electronic ar trebui să fie mai mici, mai ușoare, capabile să dezvolte o putere mai mare cu un consum energetic redus. Astfel, echipamentele portabile, cu unică întrebuințare sau cele multifuncționale și reprogramabile, nu foarte costisitoare, reprezintă viitorul în domeniul războiului electronic. Sistemele viitoare vor fi capabile să transmită și să recepționeze, în același timp, fără interferențe, eliminând fratricidul electronic. Totodată, capacitatea echipamentelor de a răspunde autonom la amenințările noi din spectrul electromagnetic va duce la reducerea pierderilor în rândul personalului.

Mai mult, sistemele de război electronic ar trebui să fie modulare și scalabile pentru a putea funcționa independent sau integrat, să fie capabile să primească noi funcțiuni și să permită colaborarea și cooperarea între sistemele autonome și cele operate manual.

În conflictul din Ucraina, cel care se va adapta mai rapid realității din spectrul electromagnetic și va avea puterea de a inova în domeniu (prin implementarea de tehnologii noi) va reuși să contracareze avansul tehnologic al adversarului și va avea posibilitatea de a domina mediul electromagnetic, ceea ce va multiplica șansele de victorie.

BIBLIOGRAFIE

1. EVANS Gareth, The evolution of electronic warfare: a timeline (7 iunie 2018), [army-technology.com/features/evolution-electronic-warfare-timeline/?cf-view..](https://www.army-technology.com/features/evolution-electronic-warfare-timeline/?cf-view..)
2. KJELLÉN Jonas, *Russian Electronic Warfare – The Role of Electronic Warfare in the Russian Armed Forces*, Swedish Defence Research Agency, septembrie 2018.
3. Maj. Gen. MALLICK P. K., VSM (Retd), *Cyber, Communications, EW, Technology & Space (C2ETS) Digest*, Strategic Study India, iulie 2023, 26 p.
4. McDERMOTT Roger N., *Russia's Electronic Warfare Capabilities to 2025: Challenging NATO in the Electromagnetic Spectrum*, Estonian International Centre for Defence and Security, septembrie 2017, 48 p.
5. MOZUR Paul, Krolik Aaron, "The Invisible War in Ukraine Being Fought Over Radio Waves", *The New York Times*, noiembrie 2023, [nytimes.com/2023/11/19/technology/russia-ukraine-electronic-warfare-drone-signals.html](https://www.nytimes.com/2023/11/19/technology/russia-ukraine-electronic-warfare-drone-signals.html).
6. WATLING Jack, Reynolds Nick, *Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine*, Special Report, Royal United Services Institute for Defense and Security Studies, mai 2023, 37 p.
7. ZABRODSKYI Mikhaylo, Watling Jack, Danylyuk V. Oleksandr, Reynolds Nick, *Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia's Invasion of Ukraine: February-July 2022*, Special Report, Royal United Services Institute for Defense and Security Studies, noiembrie 2022, 69 p.
8. *** Janes, *Ukraine conflict: Equipment profile*, februarie 2022.

¹ https://trendsresearch.org/research.php?id=565&title=Spectrum_superiority:_Electronic_warfare_and_future_conflict, accesat la 05.02.2024.

² <https://www.army-technology.com/features/evolution-electronic-warfare-timeline/?cf-view>, accesat la 04.02.2024.

³ Idem.

⁴ Referatul nr. 2879 din 18.09.2018.

⁵ Idem.

⁶ https://trendsresearch.org/research.php?id=565&title=Spectrum_superiority:_Electronic_warfare_and_future_conflict, accesat la 04.02.2024.

⁷ Jack Watling, Nick Reynolds, *Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine*, London, RUSI, 2023, pag. 18.

⁸ Idem.

⁹ Roman Olearchyk, Military briefing: Russia has the upper hand in electronic warfare with Ukraine, ianuarie 2024, <https://www.ft.com/content/a477d3f1-8c7e-4520-83b0-572ad674c28e>, accesat la 05.02.2024.

¹⁰ Jack Watling, Nick Reynolds, op.cit., pag. 19.

¹¹ <https://edition.cnn.com/2023/05/05/politics/russia-jamming-himars-rockets-ukraine/index.html>, accesat la 03.02.2024.

¹² <https://www.forbes.com/sites/davidaxe/2024/02/01/a-pod-of-ukraines-explosive-drone-boats-just-chased-down-and-blew-up-a-russian-missile-corvette/?sh=185c9de25b0c>, accesat la 05.02.2024.

¹³ <https://newsukraine.rbc.ua/news/u-s-warns-of-russia-s-intentions-to-turn-1705635724.html>, accesat 04.02.2024.

¹⁴ <https://www.gpsworld.com/from-russia-with-love-for-christmas-jamming-baltic-gps/>, accesat la 04.02.2024.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Kjellén Jonas, *Russian Electronic Warfare – The Role of Electronic Warfare in the Russian Armed Forces*, Swedish Defence Research Agency, septembrie 2018, pag. 55.

¹⁷ <https://newsukraine.rbc.ua/news/u-s-warns-of-russia-s-intentions-to-turn-1705635724.html>, accesat la 07.02.2024.

¹⁸ https://trendsresearch.org/research.php?id=565&title=Spectrum_superiority:_Electronic_warfare_and_future_conflict, accesat la 05.02.2024.

¹⁹ <https://www.yahoo.com/news/ukrainian-ew-developer-anti-drone-210000476.html>.

²⁰ Idem.

SECURIZAREA COMUNICAȚILOR UNUI ROI DE DRONE UTILIZÂND BLOCKCHAIN ȘI CRIPTOGRAFIE BAZATĂ PE LATICE

*Cosmin RUSEA,
Mihaela RÎNJA**

Abstract

Swarm drone networks represent a new frontier in aerial operations, drone-warfare already being key component in ensuring ground-based operations success in wars like Russian-Ukraine war, where they prove to be a cost-efficient solution and pose a threat to more expensive military equipment (ex. tanks, armored personnel carriers). This concept is shaping the development process of 6th generation aircrafts where every manned aircraft is supposed to lead a swarm of drones that helps completing the mission with fewer human loses.

The objective of this article is to identify the communications security risks inside a swarm of drones and to offer a security architecture tailored for swarm drone environments to be resilient against classical attacks (ex. man-in-the-middle), as well as future quantum threats.

Our solution (Core Swarm–Edge Swarm) combines blockchain technology for a decentralized approach in establishing trust among network nodes and a post-quantum lattice-based cryptographic algorithm to implement a key exchange mechanism thus safeguarding sensitive data and ensure mission integrity.

Keywords: *drone swarm; blockchain; lattice-based cryptography; post-quantum.*

INTRODUCERE

În ultimul timp, dronele au început să fie folosite, din ce în ce mai mult, atât în misiuni de luptă, cât și în misiuni de supraveghere și securizare a perimetrelor, utilizarea lor prezentând avantaje în ceea ce privește costul de producție, mentenanța, timpul redus de învățare, precum și din perspectiva diminuării semnificative a riscului de producere de accidente în comparație cu un sistem care are un operator uman la bord.

Utilizarea dronelor în războaie, cum este cel din Ucraina, a crescut semnificativ, Royal United Services Institute din Londra estimând un număr de aproximativ 10.000 de drone¹ pierdute de partea ucraineană, pe lună, în urma diverselor acțiuni militare întreprinse. În cazul acestui conflict, balanța economică se îndreaptă clar în favoarea dronelor comerciale. De exemplu, dronele DJI Mavic 3 (în valoare de 2.000 USD) utilizate de forțele ucrainene și care sunt echipate cu încărcătură explozivă, pot scoate din luptă tancurile T-90SM, producând o pagubă de aproximativ 4,5 milioane USD.

**Autorii sunt experți în cadrul Ministerului Apărării Naționale.*

Un *roi de drone* este compus dintr-o multitudine de platforme individuale, cu capacități de procesare reduse și costuri de realizare scăzute. Deși fiecare dronă poate avea capacități limitate de procesare și de prelucrare a informațiilor, prin interoperabilitate și comunicare eficientă acestea pot lucra împreună pentru a combina resursele și pentru a îndeplini sarcini complexe în mod colectiv.

În plus, un roi de drone poate oferi redundanță și reziliență sporită. Dacă una sau mai multe drone din roi întâmpină probleme sau sunt pierdute, restul platformelor pot prelua rapid sarcinile și funcționalitățile acestora, asigurând continuarea și finalizarea cu succes a misiunii.

În cadrul sistemelor de drone există două arhitecturi de rețea principale: *stea* și *mesh*, prezentate în Fig.1.

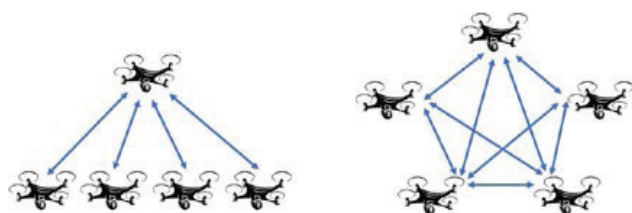

Fig. 1: Configurație tip *stea* (stânga) și configurație tip *mesh* (dreapta)

În arhitectura de tip *stea* există un nod central la care toate dronele sunt conectate direct. În această configurație dronele nu comunică direct între ele, ci trimit datele către nodul central, care le direcționează către destinație. Unul dintre dezavantajele acestei arhitecturi ar putea fi vulnerabilitatea la compromiterea nodului central, fapt ce poate afecta funcționarea întregii rețele.

Arhitectura *mesh* presupune interconectarea directă a fiecărei drone cu mai multe alte drone din rețea. Astfel, fiecare dronă din rețea devine un nod de comunicație și poate comunica direct cu orice alt nod la care este conectat. Datorită conexiunilor multiple, dronele pot comunica între ele chiar și în situații în care unele conexiuni sunt compromise sau întrerupte. Roiurile de drone de tip *mesh* sunt potrivite pentru misiuni care necesită acoperire extinsă sau pentru medii cu obstacole complexe, unde este necesară o rețea flexibilă și adaptabilă.

IDENTIFICAREA RISCURILOR ÎN ROIURILE DE DRONE: VULNERABILITĂȚI CLASICE

În vederea reducerii costurilor de construcție a acestor platforme, de multe ori se sacrifică puterea de procesare, ceea ce crește riscul de securitate. Atacatorii cu putere de calcul superioară pot intercepta comunicațiile dintre platformele individuale din roi și pot pune în pericol desfășurarea cu succes a misiunii acestuia.

Taxonomia propusă clasifică atacurile asupra dronelor folosind parametri de securitate CIA (confidențialitate, integritate și disponibilitate)², astfel încât să se prevină interceptarea neautorizată a comunicațiilor, alterarea informațiilor și asigurarea unei accesibilități neîntrerupte a sistemelor în timpul desfășurării misiunilor. O astfel de clasificare este prezentată în Fig.2.

Confidențialitate	Integritate	Disponibilitate
Spoofing	Substituirea sau alterarea informațiilor	Atacuri fizice
Acces neautorizat	Modificarea acces control	Denial-of-Service
Atacuri replay	Man-in-the-middle	Atacuri DDoS
Eavesdropping	Falsificarea informațiilor	Spoofing GPS
		Bruiaj canal
		Atacuri de rutare

Fig. 2: Clasificarea atacurilor asupra roiurilor de drone conform parametrilor CIA

IDENTIFICAREA RISCURILOR ÎN ROIURILE DE DRONE: AMENINȚĂRI CUANTICE

Un calculator cuantic cu un număr suficient de mare de qubiți (versiunea cuantică a bitului binar clasic) ar putea funcționa fără a fi perturbat de zgomotul cuantic și alte fenomene de decoerență cuantică. În această situație, algoritmul lui Shor ar putea fi folosit pentru a compromite algoritmi de criptare cu cheie publică, precum:

- Rivest-Shamir-Adleman (RSA);
- Diffie-Hellman;
- Diffie-Hellman pe curbe eliptice (ECDH).

RSA utilizează ca premisă faptul că factorizarea numerelor întregi mari este o

problemă computațională dificilă. Până în prezent, nu există un algoritm clasic cunoscut care să poată factoriza aceste numere în timp polinomial. Această presupunere este valabilă pentru calculatoarele clasice (non-cuantice).

Cu toate acestea, algoritmul lui Shor arată că factorizarea numerelor întregi este eficientă pe un computer cuantic ideal, așa că ar putea fi fezabilă compromiterea algoritmului RSA prin construirea unui computer cuantic cu un număr suficient de mare de qubiți.

Algoritmul lui Shor constă în trei pași:

- determinarea perioadei pe baza teoriei numerelor;
- accelerarea Quantum Field Theory (QFT);
- calcularea factorilor pe baza perioadei.

În algoritmul lui Shor, odată ce perioada este găsită, calcularea factorilor (*chei criptografice*) devine ușoară³. Această descoperire a servit drept motivație puternică pentru dezvoltarea și construcția calculatoarelor cuantice, precum și pentru studiul noilor algoritmi adecvați acestora. De asemenea, a stimulat cercetarea în domeniul criptografiei post-cuantice, care se concentrează pe dezvoltarea de sisteme criptografice rezistente la atacurile viitoare ale calculatoarelor cuantice.⁴

În următorul capitol se va realiza o analiză detaliată a utilizării tehnologiilor blockchain. Se va explora modul în care tehnologia blockchain poate fi implementată pentru a asigura securitatea comunicațiilor și a schimburilor de date în cadrul unui roi de drone.

Ulterior, se va investiga utilizarea criptografiei bazate pe latices pentru securizarea comunicațiilor și a datelor în cadrul unui roi de drone. Acest lucru va implica o analiză a principiilor și a algoritmilor criptografici latices, precum și modul în care aceștia pot fi implementați eficient. În final, propunem o arhitectură de securitate pentru roiurile de drone, ce combină avantajele tehnologiei blockchain și rezistența algoritmilor post-cuantici bazați pe latices.

SISTEM DE CALCUL DESCENTRALIZAT: BLOCKCHAIN

Un blockchain este un registru digital descentralizat, distribuit și de multe ori public, format din înregistrări numite blocuri, care sunt utilizate pentru a înregistra tranzacțiile pe mai multe calculatoare, astfel încât orice bloc implicat nu poate fi modificat retroactiv fără modificarea tuturor blocurilor ulterioare.

Headerul blocului, așa cum este prezentat în schema din Fig.3, conține metadata despre bloc, precum un *timestamp* (marca temporală), un *hash* al headerului blocului anterior din lanț (cu excepția blocului de început sau "genesis block"), un *nonce* (un număr aleatoriu folosit în procesul de minare a blocului), hash-ul și rădăcina Merkle a blocului de date curent și alte informații legate de gestionarea blocului.

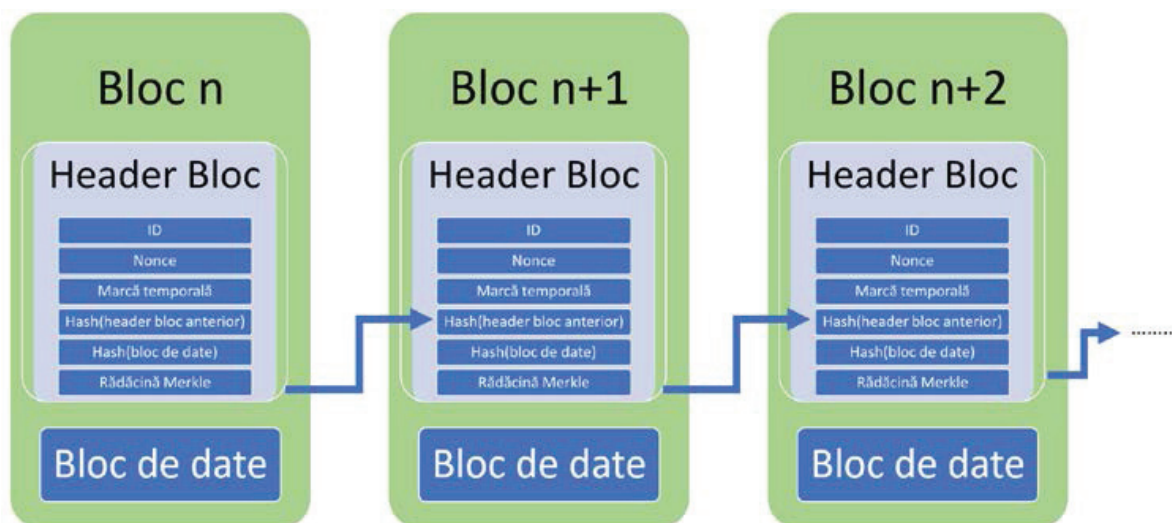

Fig. 3: Relația dintre blocurile din cadrul unui blockchain

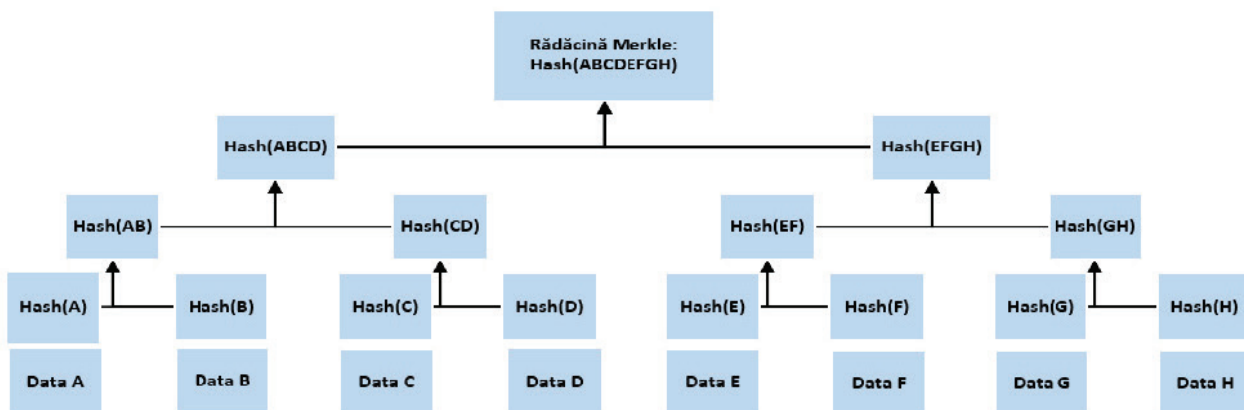

Fig. 4: Exemplu de arbore Merkle

Într-un blockchain, transferurile de date sunt grupate împreună într-un bloc. Pentru a eficientiza verificarea și securitatea, în loc să stocheze fiecare transfer în mod direct în headerul blocului, blockchain-urile utilizează o structură de date, tip arbore binar, cunoscută sub numele de "Merkle tree" (arbore Merkle), exemplificată în Fig.4. Un arbore Merkle este un arbore de hash-uri în care fiecare nod intern este un hash al concatenării hash-urilor fiilor săi. La nivelul cel mai de jos al arborelui se află hash-urile individuale ale transferurilor. Astfel, având doar rădăcina Merkle și un set de transferuri, se poate verifica eficient dacă un anumit transfer este sau nu inclus în bloc.

Pentru a reduce supraîncărcarea traficului în rețeaua de bază 5G, expertul Abdel-Malek propune un mecanism distribuit de autentificare bazat pe delegare. În această schemă, dronele legitime sunt autorizate ca semnatori delegați proxy pentru a efectua autentificarea în numele rețelei de bază. De asemenea, este propus un mecanism pentru alegerea unui nou lider al roiului de drone atunci când actualul lider este indisponibil.⁵

La rândul său, A. Yazdinejad propune utilizarea modelului blockchain pentru a asigura securitatea într-un roi de drone într-un mod descentralizat. Cu toate acestea, implementarea acestui model se confruntă cu anumite limite legate de aria geografică și viteza de deplasare a dronelor. Experimentele au fost realizate la o viteză de 10m/s, în timp ce drone precum DJI

Mini 3 Pro pot atinge viteze de până la 16m/s. Astfel, implementarea topologiilor de rețele descentralizate și distribuite devine problematică pentru viteze de deplasare mai mari⁶.

CRİPTOGRAFIE BAZATĂ PE LATICE

Pentru a contracara amenințarea reprezentată de capacitatea calculatoarelor cuantice de a compromite schemele de criptare cu cheie publică existente, NIST (National Institute of Standards and Technology) a organizat în perioada 2016-2022 o competiție, în mai multe etape, pentru a identifica acei algoritmi capabili să reziste atacurilor realizate cu ajutorul calculatoarelor cuantice, prin probleme matematice dificile din punct de vedere computațional. Câștigătorii acestei competiții au fost algoritmul CRYSTALS Kyber, pentru încapsularea cheii, și algoritmul CRYSTALS Dilithium, pentru semnături digitale. Ambii algoritmi selectați se bazează pe problema învățării cu erori în mod modular (en. *Modular-LWE*) din cadrul unei latices⁷. O latices prezintă similarități cu un spațiu vectorial, diferența majoră fiind dată de modul în care este construită: utilizarea exclusivă a vectorilor cu valori discrete⁸. Cu alte cuvinte, latices L generată de setul de vectori independenți liniari $v_1, v_2 \dots v_n$ aparținând mulțimii \mathbb{R}^m este un set de combinații liniare de numere întregi ale acestor vectori, rezultatul fiind:

$$L = \{a_1 v_1 + a_2 v_2 + \dots + a_n v_n \mid a_1, \dots, a_n \in \mathbb{Z}_l\} \quad (1).$$

Probleme bazate pe latice în criptografia cu cheie publică

În domeniul criptografiei și al teoriei rețelelor, problema celui mai scurt vector (SVP) și problema celui mai apropiat vector (CVP) reprezintă două aspecte fundamentale cu implicații semnificative în securitatea și eficiența algoritmilor criptografici. Aceste probleme sunt esențiale în dezvoltarea de scheme criptografice sigure și în evaluarea rezistenței acestora în fața atacurilor cunoscute.

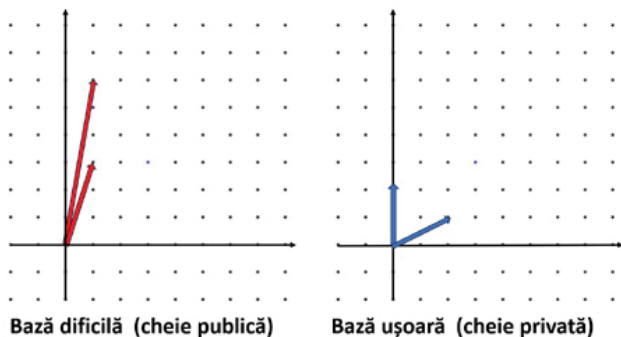

Fig. 5: Reprezentare 2D a unei chei publice și a unei chei private

După cum se poate observa în Fig.5, laticea poate fi formată din mai multe baze, însă formatul bazei influențează direct viteza cu care o problemă de tip SVP sau CVP este calculată. Cu cât cei doi vectori sunt mai ortogonali cu atât rezultatul devine mai ușor de obținut, motiv pentru care baza ușoară este utilizată cu rol de cheie privată, iar baza dificilă este utilizată drept cheie publică.

Problema celui mai scurt vector (SVP)

Data fiind o latice cu baza B, se cere să se găsească cel mai scurt vector diferit de zero în laticea L(B) care satisface ecuația:

$$\|v\| = \lambda_1 L(B) \quad (2)$$

Această problemă este dificil de rezolvat într-o latice multidimensională. Interpretarea grafică a acestei probleme se regăsește în Fig.6.

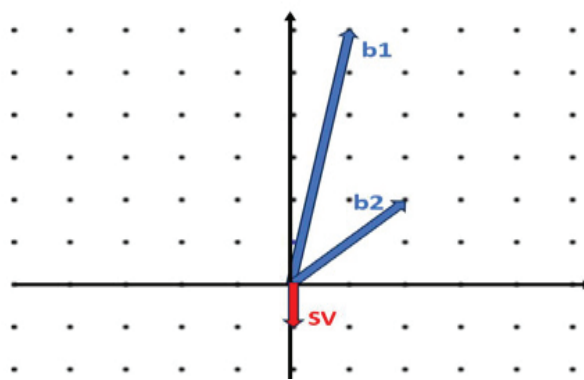

Fig.6: Problema celui mai scurt vector, reprezentare 2D: baza B formată din vectorii liniar independenți b1,b2 și cel mai scurt vector SV

Problema celui mai apropiat vector (CVP)

Similară SVP, această problemă introduce un nou vector t ce nu este necesar să aparțină laticei L(B), scopul fiind de a calcula vectorul v aparținând laticei L(B), cel mai apropiat de vectorul t, astfel încât pentru orice w aparținând L(B) este satisfăcută relația:

$$\|v - t\| \leq \|w - t\| \quad (3)$$

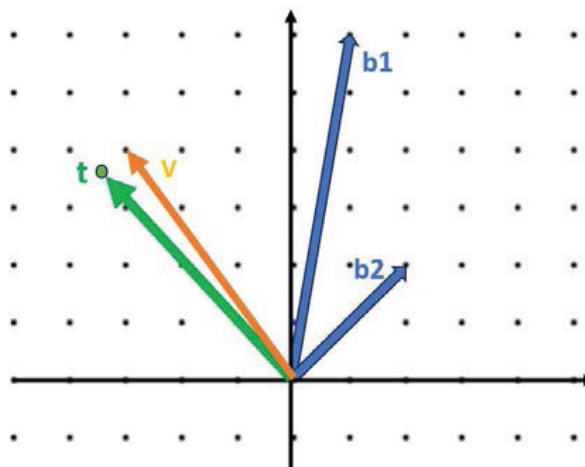

Fig.7: Problema celui mai apropiat vector, reprezentare 2D: baza B formată din vectorii liniar independenți b1,b2 și cel mai apropiat vector V apropiat de vectorul t

Problema învățării cu erori (LWE)

Problema învățării cu erori (LWE - Learning With Errors) a fost introdusă de Regev în 2010⁹ și este o problemă matematică fundamentală în criptografia bazată pe latice, care a devenit centrală în dezvoltarea de algoritmi criptografici rezistenți în fața amenințării cuantice. Aceasta se bazează pe ideea reprezentării informațiilor secrete ca un set de ecuații afectate de zgomot

aleatoriu sau de erori. Cu alte cuvinte, LWE este o modalitate de a ascunde valoarea unui secret prin introducerea de zgomot în el.

Formulată mai precis, problema învățării cu erori presupune găsirea unui vector secret s dintr-o rețea liniară A și a unui termen de zgomot e , astfel încât produsul intern al vectorului secret cu o matrice A plus zgomotul să fie o soluție dată b , adică:

$$\langle a_i, s \rangle + e \equiv b_i \pmod{q} \quad (4)$$

Deși problema este nepractică pentru numere mari, dimensiunea cheii publice a criptosistemelor bazate pe LWE este $\tilde{O}(n^2)$, ceea ce reprezintă o îmbunătățire considerabilă în comparație cu cele bazate pe soluția celui mai mic întreg (en. *short integer solution - SIS*).¹⁰

A		s	+	e	=	b	
4	1	11	10	X	6	0	4
5	5	9	5		9	-1	7
3	9	0	10		11	1	2
1	3	3	2		11	1	11
12	7	3	4		11	1	5
6	5	11	4		11	0	12
3	3	5	0		11	-1	8

Fig. 8: Exemplu LWE: în urma utilizării cheii secrete s este adăugat un mic zgomot e pentru a îngreuna descoperirea cheii secrete

Problema învățării cu erori (Ring-LWE vs. Module-LWE)

Pentru a micșora și mai mult dimensiunea cheii publice, fără a reduce gradul de securitate, au fost utilizate latice cu structuri algebrice suplimentare. Dintre acestea distingem învățarea cu erori prin inel (en. *Ring-LWE*) și prin modul (en. *Module-LWE*).

Un exemplu de Ring-LWE este prezent în Fig. 9, în care fiecare rând reprezintă o shiftare (deplasarea aritmetică cu o poziție a unui număr binar) ciclică a rândului anterior, iar pentru fiecare poziție din matricea A se aplică operația modulo 13.

Tot în Fig. 9 putem observa un exemplu de Module-LWE în care fiecare poziție din cadrul matricei A' reprezintă o funcție polinomială.

Avantajele Module-LWE comparativ cu Ring-LWE cuprind, pe lângă dimensiunea redusă a cheii, posibilitatea superioară de scalabilitate, motiv pentru care a stat la baza procesului de standardizare a noilor algoritmi rezistenți în fața calculatoarelor cuantice.

A		A'					
4	1	11	10	P_{11}	P_{12}	P_{13}	P_{14}
3	4	1	11	P_{21}	P_{22}	P_{23}	P_{24}
2	3	4	1	P_{31}	P_{32}	P_{33}	P_{34}
12	2	3	4	P_{41}	P_{42}	P_{43}	P_{44}
9	12	2	3	P_{41}	P_{42}	P_{43}	P_{44}
10	9	12	2	P_{41}	P_{42}	P_{43}	P_{44}
11	10	9	12	P_{41}	P_{42}	P_{43}	P_{44}

Fig. 9: Exemplu de utilizare Ring-LWE (matricea A), Module-LWE (matricea A')

Mecanism de încapsulare a cheii bazat pe latice modulare (ML-KEM)

Standardul FIPS 203 are drept obiectiv specificarea unei suite de algoritmi și parametri ai mecanismului de încapsulare a cheii bazat pe latice modulare (*Module-Lattice-Based Key Encapsulation Mechanism standard - ML-KEM*). Această suită de algoritmi ce alcătuiesc un mecanism de încapsulare a cheii (*Key encapsulation mechanism - KEM*) au drept scop stabilirea unei cheii secrete comune între două părți ce comunică prin intermediul unui canal public

ML-KEM este compus din următorii algoritmi: (a) algoritmul pentru generare a cheii; (b) algoritmul pentru încapsulare; (c) algoritmul pentru decapsulare.

Algoritmul pentru încapsulare este descris în pașii următori:

1. Generarea mesajului: Se alege un mesaj m aleatoriu din mulțimea $\{0, 1\}$ la puterea n . Aceasta înseamnă că se generează un șir de n biți aleatorii pentru mesaj.
2. Derivarea unei cheii intermediare (\hat{K}): Se folosește funcția de hash (H) pentru a deriva o cheie intermediară (\hat{K}) din concatenarea cheii publice (P_k) și a mesajului aleatoriu (m). Aceasta înseamnă că se aplică funcția de hash la concatenarea cheii publice și a mesajului aleatoriu.

3. Criptarea mesajului: Mesajul m este criptat folosind cheia publică (Pk), rezultând un text criptat (c). Acest lucru implică utilizarea algoritmului de criptare (Enc) pentru a cripta mesajul folosind cheia publică dată.
4. Derivarea cheii finale (K): Se folosește din nou funcția de hash (H) pentru a deriva cheia finală (K) din concatenarea cheii intermediare (\hat{K}) și a textului criptat (c). Acest lucru asigură că cheia finală depinde de cheia intermediară și de textul criptat, ceea ce poate crește securitatea și variabilitatea cheii.

Algoritmul pentru decapsulare cuprinde pașii următori:

1. Decriptarea mesajului: Se folosește cheia secretă (Sk) pentru a decripta textul criptat (c), obținându-se astfel mesajul original (m). Acest lucru implică utilizarea algoritmului de decriptare (Dec) pentru a decripta textul criptat folosind cheia secretă dată.
2. Derivarea cheii intermediare (K): Se folosește funcția de hash (H) pentru a deriva o cheie intermediară (\hat{K}) din concatenarea cheii secrete (Sk) și a mesajului decodat (m). Astfel, funcția de hash este aplicată la concatenarea cheii secrete și a mesajului decodat.
3. Derivarea cheii finale (K): Se folosește din nou funcția de hash (H) pentru a deriva cheia finală (K) din concatenarea cheii intermediare (\hat{K}) și a textului criptat (c). Acest lucru asigură coerența între cheia intermediară și textul criptat în procesul de decapsulare.

Recomandarea NIST este de a utiliza setul de parametri ML-KEM-768 ca soluție de bază deoarece asigură un grad ridicat de securitate sacrificând puțin din performanță. În cazul în care raportul dintre securitate și performanță nu este satisfăcător, se poate utiliza un alt set de parametri care corespund cerințelor în materie de performanțe sau nivel de securitate.¹¹

ARHITECTURĂ DE SECURITATE PENTRU UN ROI DE DRONE

Am optat pentru implementarea mecanismului de încapsulare a cheii și a structurii blockchain, utilizând circuite hardware reconfigurabile de tip FPGA, pentru a obține viteze mari de criptare și de decriptare.

Arhitectura Core Swarm - Edge Swarm: concept-cheie în roiul de drone

Prin combinarea unui nucleu central puternic (Core Swarm) cu o rețea distribuită și flexibilă de drone periferice (Edge Swarm), sistemul poate beneficia de o eficiență și o scalabilitate sporită, gestionând în același timp cu succes o gamă largă de sarcini și aplicații în diferite medii și contexte. Arhitectura Core Swarm-Edge Swarm se regăsește în Fig.10.

Core Swarm - reprezintă nucleul central al roiului de drone, responsabil pentru validarea transferurilor din blockchain, coordonarea și controlul general al întregului roi, preluând sarcini complexe precum analiza datelor, planificarea misiunilor și luarea deciziilor strategice.

Edge Swarm - reprezintă o rețea distribuită de drone ce acționează ca o extensie a Core Swarm. Aceste drone periferice sunt echipate cu senzori și camere pentru colectarea datelor din teren și pentru efectuarea sarcinilor locale, precum inspecții sau supravegherea unor zone specifice. Ele pot prelucra și analiza datele la nivel local și pot transmite informațiile relevante înapoi către Core Swarm pentru procesare suplimentară sau luarea deciziilor.

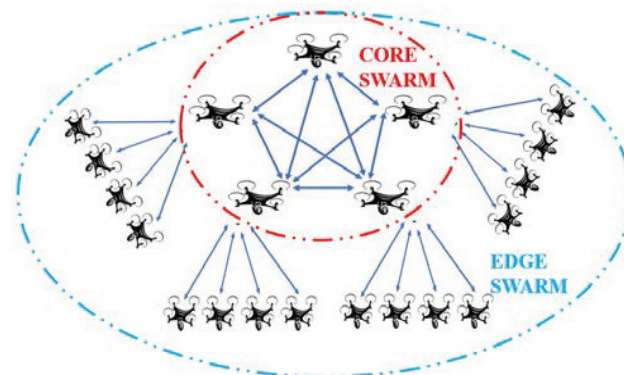

Fig. 10: Arhitectura Core Swarm - Edge Swarm

Paralelizarea criptării și autentificării folosind AES-GCM

Conform Tab.1, protocoalele de comunicație implementate pe modulele wireless au integrate măsuri proprii de securitate ce presupun, în majoritatea cazurilor, utilizarea algoritmului de criptare AES-CCM.

Protocol	Algoritm
Bluetooth BLE ¹²	AES-CCM
Zigbee ¹³	AES-CCM
LoRaWAN ¹⁴	AES-CTR & AES-CMAC
Sigfox ¹⁵	AES-CMAC

Tab.1: Protocoale de comunicație wireless și algoritmii de criptare utilizați

În soluția prezentată propunem dezactivarea măsurilor de securitate furnizate de modulele wireless și înlocuirea acestora cu algoritmul AES-GCM, implementat ca modul hardware în cadrul circuitului FPGA. Această măsură prezintă următoarele avantaje:

- paralelizarea proceselor de criptare și autentificare: algoritmul AES-GCM permite criptarea și autentificarea în mod simultan, ceea ce poate duce la o creștere a vitezei de prelucrare a datelor;
- autentificarea textului cifrat: prin efectuarea autentificării direct asupra textului cifrat, algoritmul GCM oferă o mai bună protecție împotriva atacurilor asupra integrității datelor; acest lucru este important pentru a garanta că datele rămân sigure în timpul transmiterii și stocării.

Protocol schimb de chei

Schimbul de chei este realizat între două drone prin intermediul unui protocol cu structura generică a unui pachet de date, prezentat în Fig.11, și împărțit astfel:

Protocol dronă emițător:

- încapsularea blocului de date, utilizând algoritmul CRYSTALS-Kyber-768 pentru realizarea schimbului de chei;
- criptarea header-ului Blockchain și a datelor încapsulate, utilizând algoritmul AES 256 modul GCM.

Protocol dronă receptor:

- decriptarea header-ului Blockchain și a datelor încapsulate, utilizând algoritmul AES 256 modul GCM;
- decapsularea blocului de date, utilizând algoritmul CRYSTALS-Kyber-768 pentru realizarea schimbului de chei.

Header Blockchain: este integrat pentru a asigura integritatea datelor în timpul procesului de transmitere a pachetului de date de la o dronă la alta. Fiecare dronă din edge și din core are o identitate digitală unică stocată pe blockchain. După ce pachetul este livrat cu succes, un transfer sau un eveniment de confirmare poate fi înregistrat pe blockchain pentru a indica finalizarea cu succes a transmiterii. Această înregistrare pe blockchain servește drept dovadă a livrării pachetului și poate fi accesată și verificată de către toate părțile implicate.

Header protocol wireless: este adăugat de către modulul wireless utilizat pentru transmiterea datelor.

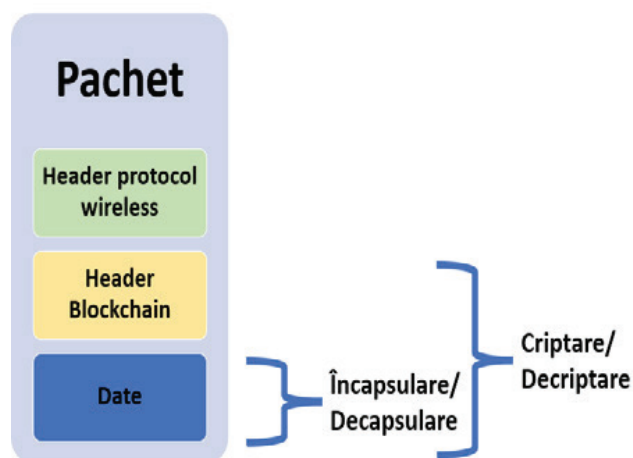

Fig. 11: Structura unui pachet de date transmis între drone

Propunere de implementare hardware a arhitecturii de securitate

Propunem următorul model arhitectural pentru implementarea măsurilor de securitate menționate anterior. Componentele principale ale acestui model sunt distribuite în zona de logică programabilă a circuitului FPGA pe module distincte, după cum urmează:

1. CHAIN (gestionare header Blockchain): acest modul are implementat algoritmul SHA512 pentru autentificare;

2. RNG (Generare numere aleatoare): modulul generează numere aleatoare care sunt ulterior utilizate în ML-KEM, pentru a spori securitatea;
3. ML-KEM (Încapsulare cheie): acest modul realizează încapsularea cheii folosind algoritmul CRYSTALS-Kyber768, un protocol de schimb de chei post-quantum care oferă securitate împotriva calculului cuantic;
4. KEY-MNG (Managementul cheilor criptografice): modulul este responsabil pentru gestionarea și stocarea cheilor criptografice utilizate în sistem;
5. A-ENC/DEC (Criptare și autentificare): modulul se ocupă de criptarea și autentificarea datelor folosind algoritmul AES-GCM, asigurând confidențialitatea și integritatea informațiilor;
6. CONTROL (Controlul funcționării modulelor hardware): acest modul verifică și gestionează funcționarea corectă a celorlalte module hardware din sistem, asigurându-se că acestea operează în parametri normali și că nu există nicio anomalie sau problemă de securitate;
7. COM (Comunicație): modulul facilitează transferul de date între restul modulelor implementate în zona de logică programabilă (PL) și procesorul (PS), circuitul FPGA și modulul de comunicație wireless extern, prin intermediul protocoalelor SPI/I2C/UART/AXI.

Această arhitectură modulară (prezentată în Fig.12) împarte responsabilitățile și funcționalitățile între diferite componente specializate, ceea ce facilitează dezvoltarea, testarea și întreținerea sistemului de securitate.

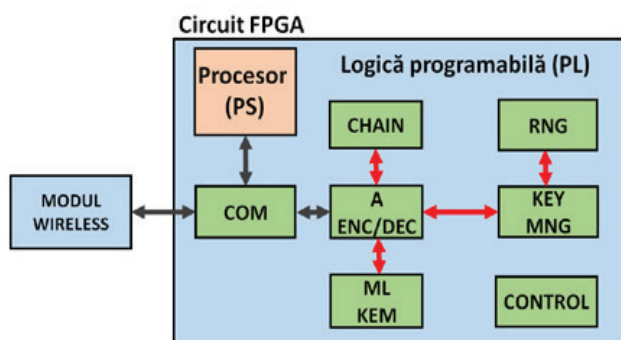

Fig. 12: Arhitectură propusă (negru - flux de date criptat; roșu - flux de date necriptat)

CONCLUZII

În cadrul acestui articol am examinat diversele amenințări cu care se confruntă un roi de drone și am propus o soluție de arhitectură de securitate care credem că poate contracara aceste vulnerabilități, fie că sunt de natură clasică sau cuantică. Numele soluției noastre este Core Swarm - Edge Swarm și este concepută pentru criptarea și autentificarea datelor provenite de la modulul wireless extern în mod paralel prin intermediul algoritmului AES-GCM, ulterior facilitând schimbul de chei folosind algoritmul post-cuantic CRYSTALS-Kyber768. Această arhitectură realizează, totodată, autentificarea datelor, prin intermediul tehnologiei blockchain, de către un grup select de drone cunoscut sub numele de Core Swarm.

Implementarea acestui model arhitectural se bazează pe utilizarea de circuite logice reconfigurabile tip FPGA, ceea ce permite paralelizarea măsurilor de securitate. Aceasta duce la viteze mari de procesare atât la nivel individual (dronă), cât și la nivelul întregului roi de drone. Astfel, abordarea de acest tip garantează că informațiile și activitățile desfășurate de roiul de drone sunt protejate și securizate împotriva amenințărilor prezente și viitoare. Dezvoltarea și implementarea soluțiilor de criptare post-cuantice în cadrul unui roi de drone devine imperativă pentru a contracara amenințările viitoare generate de avansul continuu al puterii de calcul a calculatoarelor cuantice.

BIBLIOGRAFIE

1. ABDEL-MALEK A. M, K. Akkaya, A. Bhuyan, A. S. Ibrahim, "A Proxy Signature-Based Swarm Drone Authentication with Leader Selection in 5G Networks", *IEEE Access* (IEEE), vol. 10, p. 57485 – 57498, 2022, doi:10.1109/ACCESS.2022.3178121.
2. ALAGIC Gorjan, David Cooper, Quynh Dang, Thinh Dang, John M. Kelsey, Jacob Lichtinger, Yi-Kai Liu, Carl A. Miller, Dustin Moody, Rene Peralta, Ray Perlner, Angela Robinson, Daniel Smith-Tone, Daniel Apon, *Status Report on the Third Round of the NIST Post-Quantum Cryptography Standardization Process*, National Institute of Standards and Technology, 2022, doi:org/10.6028/NIST.IR.8413-upd1.
3. Bluetooth, "Developer Study Guide: Bluetooth Low Energy Security", 27 martie 2023, <https://www.bluetooth.com/bluetooth-resources/le-security-study-guide> (accesat la 26 ianuarie 2024).
4. CHOUDHARY Gaurav, Vishal Sharma, Takshi Gupta, Jiyeon Kim, Ilsun You, "Internet of Drones (IoD): Threats, Vulnerability, and Security", *The 3rd International Symposium on Mobile Internet Security*, Cebu, Philipines, p. 1-13, 2023, doi.org/10.48550/arXiv.1808.00203
5. COMAN F. L., K. M. Malarski, M. N. Petersen and S. Ruepp, "Security Issues in Internet of Things: Vulnerability Analysis of LoRaWAN, Sigfox and NB-IoT", *2019 Global IoT Summit (GloTS)*, Aarhus, Denmark, IEEE, 2019, doi:10.1109/GIOTS.2019.8766430.
6. KHANJIS., F. Iqbal, P. Hung, "ZigBee Security Vulnerabilities: Exploration and Evaluating", *2019 10th International Conference on Information and Communication Systems (ICICS)*, 2019, Irbid, Jordan, IEEE. doi:https://doi:10.1109/IACS.2019.8809115.
7. ODED Regev, "The Learning with Errors Problem", *2010 IEEE 25th Annual Conference on Computational Complexity*, Cambridge, MA, USA, IEEE, p. 191-204, accesat în 10 februarie, 2024, doi:10.1109/CCC.2010.26.
8. PURCELL Michael, Yang Li, Kee Siong Ng, *A Tutorial Introduction to Lattice-based Cryptography and Homomorphic Encryption*, 2022, doi:doi.org/10.48550/arXiv.2208.08125.
9. RAIMONDO Gina M., Laurie E. Locascio, "Module-Lattice-based Key-Encapsulation Mechanism Standard", National Institute of Standards and Technology, Gaithersburg, 2023, doi:org/10.6028/NIST.FIPS.203.ipd.
10. YAZDINEJAD A., R. M. Parizi, A. Dehghantanha, H. Karimipour, G. Srivastava, M. Aledhari, "Enabling Drones in the Internet of Things with Decentralized Blockchain-Based Security", *IEEE Internet of Things Journal* (IEEE), vol. 8, nr. 8, p. 6406 - 6415, 2021, doi:10.1109/JIOT.2020.3015382.
11. YANG Xueying, E. Karampatzakis, C. Doerr, F. Kuipers, "Security Vulnerabilities in LoRaWAN", *IEEE/ACM Third International Conference on Internet-of-Things Design and Implementation (IoTDI)*, Orlando, FL, USA, IEEE, 2018, doi:10.1109/IoTDI.2018.00022.
12. WANG Shuangbao Paul, Erik Sakk, "Quantum Algorithms: Overviews, Foundations, and Speedups", *2021 IEEE 5th International Conference on Cryptography, Security and Privacy (CSP)*, Zhuhai, IEEE, 25 februarie 2021, doi:10.1109/CSP51677.2021.9357505.
13. WATLING Jack, Nick Reynolds, *Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year*, Royal United Services Institute, 19 mai 2023, <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/meatgrinder-russian-tactics-second-year-its-invasion-ukraine>; accesat la 10 februarie 2024.
14. Wikipedia, "Shor's algorithm", 29 ianuarie 2024, https://en.wikipedia.org/wiki/Shor%27s_algorithm; accesat la 10 februarie 2024.

- ¹ Jack Watling și Nick Reynolds, *Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine*, Royal United Services Institute, 19 mai 2023, p.3.
- ² Gaurav Choudhary, Vishal Sharma, Takshi Gupta, Jiyeon Kim și Ilsun You, "Internet of Drones (IoD): Threats, Vulnerability, and Security Perspectives", The 3rd International Symposium on Mobile Internet Security, 29 august – 1 septembrie 2018, doi.org/10.48550/arXiv.1808.00203, p.5.
- ³ S. P. Wang, E. Sakk, "Quantum Algorithms: Overviews, Foundations, and Speedups", 2021 IEEE 5th International Conference on Cryptography, Security and Privacy (CSP), Zhuhai, China, 2021, p. 17-21, doi: 10.1109/CSP51677.2021.9357505.
- ⁴ Wikipedia contributors, "Shor's algorithm", Wikipedia, The Free Encyclopedia, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Shor%27s_algorithm&oldid=1200508621, pp.1, (accesat în 10 februarie 2024).
- ⁵ M. A. Abdel-Malek, K. Akkaya, A. Bhuyan, A. S. Ibrahim, "A Proxy Signature-Based Swarm Drone Authentication With Leader Selection in 5G Networks", în *IEEE Access*, vol. 10, p. 57485-57498, 2022, <https://doi: 10.1109/ACCESS.2022.3178121>, p.1.
- ⁶ A. Yazdinejad, R. M. Parizi, A. Dehghantanha, H. Karimipour, G. Srivastava și M. Aledhari, "Enabling Drones in the Internet of Things with Decentralized Blockchain-Based Security", în *IEEE Internet of Things Journal*, vol. 8, nr. 8, p. 6406-6415, 15 aprilie 2021, <https://doi: 10.1109/IJOT.2020.3015382>.
- ⁷ Gorjan Alagic, David Cooper, Quynh Dang, Thinh Dang, John M. Kelsey, Jacob Lichtinger, Yi-Kai Liu, Carl A. Miller, Dustin Moody, Rene Peralta, Ray Perlner, Angela Robinson, Daniel Smith-Tone, Daniel Apon, "Status Report on the Third Round of the NIST Post-Quantum Cryptography Standardization Process", National Institute of Standards and Technology, Gaithersburg, 5 iulie 2022, <https://doi.org/10.6028/NIST.IR.8413-upd1>, accesat în 11 februarie 2024, pp.4.
- ⁸ Yang Li, Kee Siong Ng, Michael Purcell, "A Tutorial Introduction to Lattice-based Cryptography and Homomorphic Encryption", 28 septembrie 2022, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2208.08125>, pp.18.
- ⁹ O. Regev, "The Learning with Errors Problem (Invited Survey)", 2010 IEEE 25th Annual Conference on Computational Complexity, Cambridge, MA, USA, 2010, p. 191-204, <https://doi: 10.1109/CCC.2010.26>, p.1.
- ¹⁰ Yang Li, Kee Siong Ng, Michael Purcell, "A Tutorial Introduction to Lattice-based Cryptography and Homomorphic Encryption", 28 septembrie 2022, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2208.08125>, pp.35.
- ¹¹ Gina M. Raimondo, Laurie E. Locascio, "Module-Lattice-based Key-Encapsulation Mechanism Standard", 24 august 2023, National Institute of Standards and Technology, Gaithersburg, 24 august 2023, <https://doi.org/10.6028/NIST.FIPS.203.ipd>, p.34.
- ¹² "Developer Study Guide: Bluetooth Low Energy Security", Bluetooth, 27 martie 2023, <https://www.bluetooth.com/bluetooth-resources/le-security-study-guide/>, accesat în 26 ianuarie 2024, pp.27.
- ¹³ S. Khanji, F. Iqbal, P. Hung, "ZigBee Security Vulnerabilities: Exploration and Evaluating", 2019 10th International Conference on Information and Communication Systems (ICICS), Irbid, Jordan, 2019, p. 52-57, <https://doi: 10.1109/IACS.2019.8809115>, p.3.
- ¹⁴ X. Yang, E. Karampatzakis, C. Doerr, F. Kuipers, "Security Vulnerabilities in LoRaWAN", 2018 IEEE/ACM Third International Conference on Internet-of-Things Design and Implementation (IoTDI), Orlando, FL, USA, 2018, p. 129-140, doi: 10.1109/IoTDI.2018.00022, p.2-3.
- ¹⁵ F. L. Coman, K. M. Malarski, M. N. Petersen, S. Ruepp, "Security Issues in Internet of Things: Vulnerability Analysis of LoRaWAN, Sigfox and NB-IoT", 2019 Global IoT Summit (GIoTS), Aarhus, Denmark, 2019, p. 1-6, <https://doi: 10.1109/GIOTS.2019.8766430>, p.2.

ARMELE NEURONALE

*Marius-Cristian GHEORGHE**

Abstract

Mysterious attacks on the human brain have begun plaguing U.S. diplomats and officials with increasing frequency, ranging from overseas diplomatic outposts. Known in the media as Havana Syndrome, these attacks appear to be signaling a new form of warfare. Indeed, the human brain is at the center of a biotechnological revolution currently underway. At the same time, great power competition has returned to the forefront of international relations, as China and Russia seek to contest America's global leadership. By highlighting recent attacks targeting the brain and revealing research from the United States and its two main competitors, China and Russia, this article seeks to argue that neurowar is not just coming, but rather is already here and is likely to fundamentally alter conflict and warfare.

Keywords: brain; syndrome; warfare; neuronal; neurostrike; weapons; China; frequency; unconventional.

CONCEPTUL ATACURILOR NEURONALE

Conflictul Neuro-Cognitiv (CNC) presupune dezvoltarea și utilizarea unor arme cu energie direcționată¹ care au la bază variațiile frecvențelor radio, cu bandă ultra-largă și cu microunde, pulsuri energetice direcționate și oscilațiile undelor acustice (folosite individual sau combinat) și care au ca scop destabilizarea sistemului nervos al corpului uman. Începând cu 1970 aceste tehnologii au fost îmbunătățite și modernizate progresiv pentru a-și

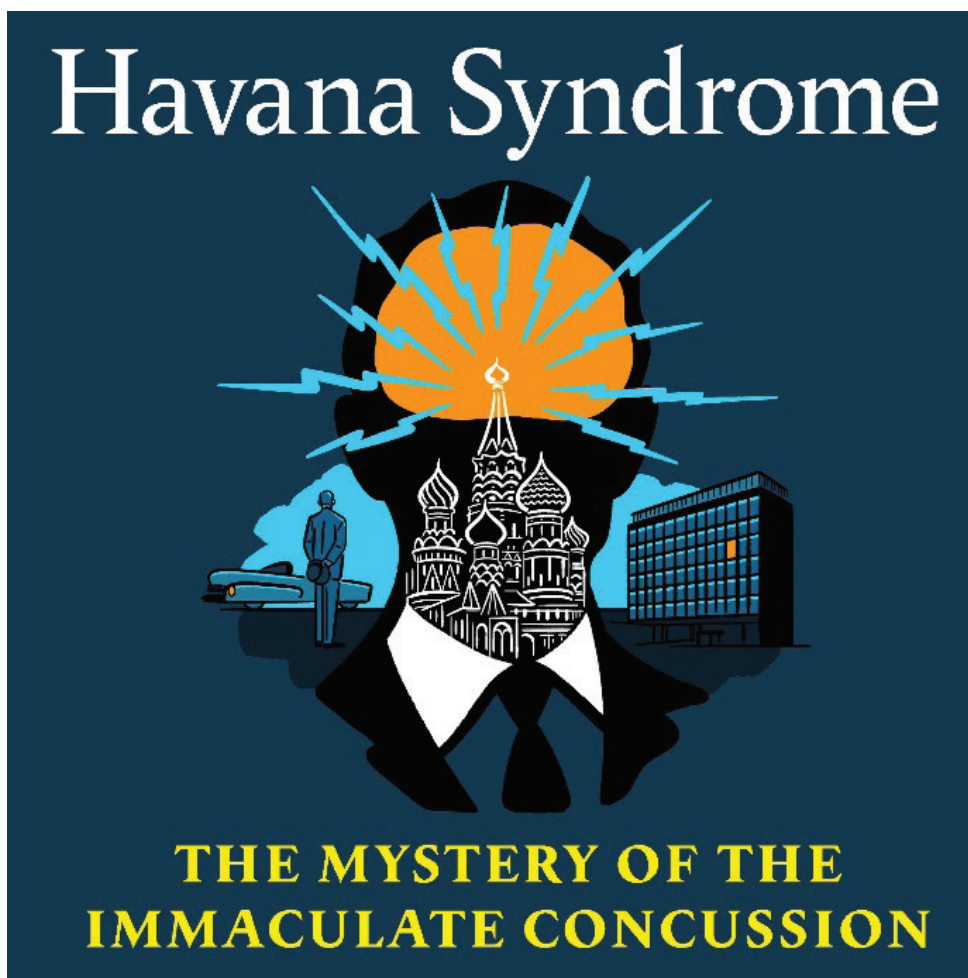

maximiza capacitățile non-cinetice, dar totuși dăunătoare.

Principiul de bază al armelor neuronale presupune realizarea unui atac cu arme cu energie direcționată, atât individual, cât și prin utilizarea unor sisteme operate de pe diverse platforme (avioane, nave, sateliți). Un astfel de atac presupune direcționarea de energii sau **perturbatori neurocognitivi, care urmăresc să afecteze, să dezactiveze sau să deterioreze permanent creierul** unei persoane sau al celor aflate în raza de acțiune a atacului.

Spre deosebire de conceptele

*Autorul este expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale.

specifice altor arme, aflate în stadiu de cercetare, prin care se dorește modificarea semnificativă a domeniului luptei armate și care vor afecta paradigmele anterioare privind utilizarea forței neletale atât asupra țintelor civile, cât și a celor militare, atacurile neuronale sunt deja prezente în societate. În acest sens, există exemple precum cel al diplomaților americani compromiși neurocognitiv în Havana și Guangzhou („sindromul Havana”) sau cel al presupuselor atacuri ale poliției guvernului R.P.Chineze în cazul protestelor din Hong Kong, din anul 2019.

Sindromul Havana descrie o serie de simptome care i-a afectat, prima dată, pe ofițerii serviciilor de informații americane și pe angajații ambasadei SUA staționați la Havana/Cuba, la sfârșitul anului 2016. În anul următor, diplomați americani din diferite părți ale lumii au raportat simptome similare. Deși, inițial, sindromul Havana a fost negat, simptomele fiind puse pe seama stresului, cercetătorii care

au investigat această afecțiune au declarat că sindromul Havana poate fi rezultatul armelor cu microunde. Simptomele sunt similare cu cele ale unei comoții cerebrale sau ale unei răni ușoare a capului și au fost raportate, în cea mai mare parte, de diplomați, ofițeri de informații, personal militar și membrii familiilor acestora. Urmările pe termen lung ale sindromului Havana includ: migrenă, probleme cu vederea la distanță, sângerări nazale, tulburări de somn, pierderea auzului, dificultăți de concentrare, oboseală cronică. Începând cu 2016, **cel puțin 130 de oficiali americani aflați în misiuni în întreaga lume au fost afectați, 50 dintre aceștia fiind din cadrul CIA.**

Sindromul Havana a fost acuzat și în cazul vizitei președintelui SUA, Donald Trump, în Marea Britanie, în mai 2019. Astfel, un membru al staff-ului de la Casa Albă, în timp ce lucra într-o cameră de hotel din Londra pentru vizita președintelui SUA, a perceput un sunet care

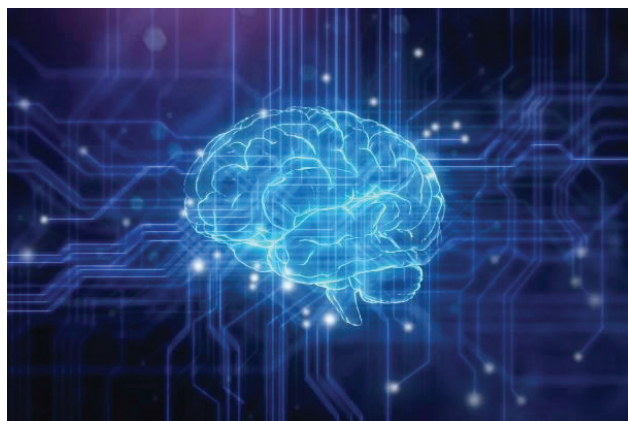
ulterior a devenit dureros, acesta continuând să fie perceput chiar și după ce persoana în cauză a părăsit camera. În momentul în care individul a revenit în cameră cu un alt membru al staff-ului, sunetul a început să fie perceput de ambele persoane. De asemenea, pe parcursul întregii vizite a președintelui SUA în Regatul Unit, cei doi lucrători au acuzat migrene și stări de vomă.

În noiembrie 2019, același angajat care a fost vizat de atacul din Londra, în timp ce plimba un câine, împreună cu un prieten, a observat un SUV în care era o persoană necunoscută. În momentul în care s-a apropiat de respectiva persoană necunoscută, ținta a resimțit o durere intensă de cap și un zgomot foarte ascuțit. Prietenul acestuia a resimțit durerea de cap și a auzit sunetele la o intensitate mai mică.

Astfel, în viitoarele conflicte armate este posibil ca armele neuronale să fie folosite la orice scară, de la operatorii forțelor pentru operații speciale până la o gamă mai complexă de operațiuni militare. Considerată „*atac electronic neconvențional*”, această tehnologie este atractivă datorită efectelor sale neletale, dar mai ales ca urmare a faptului că, în prezent, **nu sunt dezvoltate capacități de identificare și contracarare a acestor atacuri**. Se consideră că, prin folosirea fasciculului larg, aceste atacuri sunt eficiente pe o rază de până la 3.000 m, iar țintirea direcționată și repetată poate produce daune cognitive ireversibile, precum pierderea memoriei, dureri continue de cap, afectarea funcțiilor motorii, funcții cognitive diminuate, dificultăți de vorbire sau alte tulburări neurologice². Astfel, amploarea și scopul armelor pentru atacuri neuronale este un motiv major de îngrijorare în ceea ce privește securitatea globală în următorul deceniu. De asemenea, există unele dovezi că tehnologia frecvențelor radio și a energiei direcționate a fost studiată și testată pentru efectele sale asupra autovehiculelor, existând posibilitatea ca, în viitor, aceste arme să fie o soluție pentru amenințările pe rețea.

DEZVOLTAREA ARMELOR NEURONALE

Așa cum în domenii precum economia, energia, medicina, industria de armament etc. marile puteri ale lumii se află într-o continuă competiție pentru a-și spori influența, și domeniul neuroștiinței a devenit, în ultimii ani, un subiect de interes major pentru state precum R.P. Chineză, F.Rusă și Statele Unite ale Americii.

Temerile potrivit cărora R.P. Chineză dezvoltă arme „*de distrugere a creierului*” au fost din nou luate în considerare, în ciuda respingerii afirmațiilor că sindromul misterios care i-a afectat pe diplomații americani a fost rezultatul unui atac deliberat. Se pare că Partidul Comunist Chinez (PCC) și Armata Populară de Eliberare (PLA) sunt în proces de dezvoltare a acestor arme care ar putea reprezenta un nou tip de amenințare. De altfel, PLA s-a impus ca lider în armele „*neurostrike*”, care au fost concepute pentru a ataca sau chiar controla creierul mamiferelor (inclusiv cel uman). Astfel, într-un raport de 12 pagini, cu titlul „*Enumerating, Targeting and Collapsing the Chinese Communist Party’s NeuroStrike Program. Aggregating Intelligence Fragments and the Power of Network Graphs*”, Ryan Clarke³, Xiaoxu Sean Lin⁴ și LJ Eads⁵ vehiculează ideea că R.P. Chineză produce aceste arme în urma inițiativelor PCC. În raportul acestor analiști se susține că aceste tehnologii atacă sau chiar controlează creierul, folosind microunde, prin intermediul unor arme cu energie direcționată prin platforme independente, cum ar fi un

pistol de mână, sau spectrul electromagnetic mai larg. De asemenea, cei trei afirmă că R.P. Chineză „*consideră atacul neurologic și războiul psihologic ca pe o componentă de bază a strategiei sale de război asimetric împotriva SUA și aliaților săi din Indo-Pacific*”. În context, în perioada 2017-2018, oficiali ai guvernului SUA de la consulatul din Guangzhou au acuzat simptome specifice sindromului Havana, nefiind exclusă utilizarea armelor neuronale.

Pentru SUA, ideea de „modificare a creierului”, ca subiect de cercetare în domeniul apărării și securității, nu este nouă. Astfel, în perioada 1950-1970 CIA a efectuat experimente umane în cadrul proiectului MKUltra, în speranța de a exploata controlul minții prin hipnoză și medicamente experimentale. Au fost implicate peste 80 de instituții, de la universități și spitale până la închisori și companii farmaceutice. Acest program a fost, în mare măsură, un răspuns la temerile legate de controlul gândirii sau „*spălarea creierului*” de către liderii comuniști sovietici și chinezi. La nivelul militarilor din forțele armate ale SUA este cunoscut faptul că se administrează și astăzi dextrodina/dextroamfetamina, medicament dezvoltat pentru a spori concentrarea și, totodată, a reduce oboseala.

În 2013, președintele SUA a organizat BRAIN (Brain Research through Advancing Innovative Neurotechnologies), un program condus de Institutul Național de Sănătate (NIH), având ca scop cercetarea în domeniul neuroștiinței, integrând mai multe comunități științifice, agenții și organizații. Începând cu 2019, au fost alocate peste 700 de granturi, în valoare totală de 1,3 miliarde de dolari, inițiativa continuând cel puțin până în 2025.

F.Rusă și-a manifestat interesul pentru studiul minții umane și modul în care aceasta poate fi influențată încă din secolul XIX. Această preocupare a continuat și în timpul Războiului Rece, când sub îndrumarea KGB și a ministerului rus al apărării au fost investiți în cercetări în acest domeniu peste 1 mld. de dolari. În 1991 cercetătorii ruși au dezvoltat o tehnică prin care au reușit influențarea creierului uman,

prin introducerea de mesaje prin „zgomote albe” sau muzică. Totodată, se vehiculează că F.Rusă a dezvoltat „virusul 666”, care în urma afișării unor combinații de culori pe un ecran ar avea puterea de a provoca hipnoză.

De asemenea, oficialii ruși recunosc importanța armelor neuronale în scopul obținerii unui avantaj militar, iar din dorința de a recăpăta faima și influența globală de care beneficia înainte a căderii Cortinei de Fier, în F.Rusă s-a pus în ultimul deceniu un accent crescut pe domeniul cercetării și dezvoltării neuroștiinței.

CONCLUZII

Dezvoltarea armelor neuronale vine cu provocări unice într-un mediu strategic dominat de competiția dintre marile puteri. Cel mai probabil, pe măsură ce puterile concurează reciproc pentru mărirea influenței, armele neuronale, care vizează reducerea capacităților acționale ale adversarilor, vor fi folosite cu o frecvență din ce în ce mai mare.

În context, dacă până nu demult conceptualizam mintea umană ca o țintă a influenței psihologice, prin operațiuni de comunicare (propagandă/manipulare) pe perioade lungi de timp, *neurotehnologia* deschide calea pentru a influența creierul uman prin modificarea fizică a acestuia aproape instant. Din această perspectivă, se întrevide necesitatea adoptării de către NATO a unei atitudini proactive, cea mai urgentă problemă fiind evaluarea nivelului de pregătire a Alianței pentru un eventual atac neuro-cognitiv ascuns, subtil și dificil de detectat.

Perspectivile de dezvoltare sunt ample, iar folosirea armelor cu energie direcționată, alături de impactul tehnologiilor disruptive (platforme IA - inteligență artificială), cresc exponențial posibilitățile de folosire a acestora atât împotriva personalului, cât și a echipamentelor militare înalt tehnologizate (C4ISR). Provocarea care apare este reprezentată de proiectarea dispozitivelor de contracarare și descurajare, care să avertizeze potențialele ținte cu privire la detectarea de astfel de dispozitive în proximitate.

BIBLIOGRAFIE

1. CLARKE Ryan, Xiaoxu Sean Lin, LJ Eads, *Enumerating, Targeting and Collapsing the Chinese Communist Party's NeuroStrike Program. Aggregating Intelligence Fragments and the Power of Network Graphs*, Research Report, The CCP BioThreats Initiative, June 2023, 12 p.
2. EADS L. J, Ryan Clarke, Xiaoxu Sean Lin, Robert McCreight, *Warfare in the Cognitive Age: NeuroStrike and the PLA's Advanced Psychological Weapons & Tactics*, Research Report, The CCP BioThreats Initiative, December 2023, 22 p.
3. GERTZ Bill, *New strategic threat emerging as weapons seek to target brain function, inflict neurological damage*, 24 mai 2023, <https://www.washingtontimes.com/news/2023/may/24/inside-ring-neuro-strike-weapons-expand-domains-wa/>.
4. HORROCK M. Nicholas, *80 Institutions used in C.I.A mind studies*, <https://www.nytimes.com/1977/08/04/archives/80-institutions-used-in-cia-mind-studies-admiral-turner-tells.html>.
5. McCREIGHT Robert, *NeuroStrike Weapons and the Combat Domain After 2020: Caution*, 2018, academia.edu/43280357/Neurostrike_Weapons_and_the_Combat_Domain_Domain_After_2020_Caution.
6. McCREIGHT Robert, „Neuro-Cognitive Warfare: Inflicting Strategic Impact via Non-Kinetic Threat”, *Small Wars Journal*, november 2023, 8 p.
7. *** Project MKULTRA. The CIA's Program of Research in Behavioral Modification. Joint Hearing Before the Select Committee on Intelligence, First Session, August 3, 1977, Senate Hearing on MKULTRA, <https://www.andrew.cmu.edu/user/rp3h/lansberry/mkultra.pdf>.
8. *** News.com.au, *China developing brain-disrupting weapons analysts warn, experts cast doubt*, July 15, 2023, <https://nypost.com/2023/07/15/china-developing-brain-disrupting-weapons-analysts-warn-experts-cast-doubt/>, accesat la 23.02.2024.
9. *** <https://braininitiative.nih.gov/about/overview>.

¹ Directed Energy Weapons (DEW).

² Identificarea acestor simptome la un singur individ indică mai de grabă un atac neuronal decât o afecțiune psihică sau halucinații.

³ Cercetător senior la Institutul pentru Asia de Est din cadrul Universității Naționale din Singapore.

⁴ Fost microbiolog al armatei SUA, în prezent profesor-asistent la Feitian College/New York.

⁵ Fost ofițer de informații al Forțelor Aeriene și actual specialist în inteligență artificială pentru comunitatea de informații din SUA.

SERVICIUL SECRET AL ARMATEI ROMÂNE ÎN ACȚIUNE PE FRONTUL DE EST. COMBATEREA OPERAȚIUNILOR SOVIETICE DERULATE CU AJUTORUL PARAȘUTIȘTILOR

*Ioan Codruț LUCINESCU**

Abstract

The genesis of Soviet airborne military doctrine occurred in the early 1930s, a period characterized by intense intellectual ferment in Soviet military affairs. Soviet receptivity to the idea of air assault was a part of greater Soviet interest in experimentation with new military ideas to restore offensive dominance to the battlefield.

The first use of airborne forces in their proper role occurred during the Soviet occupation of Romanian Bessarabia in June 1940. After the start of World War II in the East, the Red Army dispatches a large number of paratroopers behind „enemy lines”, including those under Romanian administration.

Keywords: *Red Army; airborne operations; Romanian Army; Romanian Secret Service; airplanes; soviet bombers.*

INTRODUCERE

În perioada interbelică, experimentarea și dezvoltarea unităților de parașutiști în diverse armate s-a realizat în mod neregulat; în timp ce Marea Britanie, Franța, Statele Unite și Japonia au ignorat acest domeniu, state precum Uniunea Sovietică, Germania național-socialistă, Italia și Polonia au îmbrățișat ideea, evident în proporții diferite. În Uniunea Sovietică, cu vastele ei resurse umane și materiale, parașutismul a devenit un sport național, mii de tineri ruși sărind din

avioane de antrenament sau turnuri de parașutism ridicare în orașele din întreaga țară.

Istoria oficială a forțelor de desant sovietice a început pe data de 2 august 1930, când 12 parașutiști au sărit dintr-un avion civil în timpul manevrelor derulate în Districtul Militar Moscova. Înainte de manevre, voluntarii au efectuat mai multe sărituri în timpul celor șase zile de antrenament, sub tutela pilotului forțelor aeriene sovietice, Leonid Minov¹. Acest experiment a creat entuziasm în rândul teoreticienilor și comandanților militari sovietici.

**Expert în studii privind istoria serviciilor de informații.*

Mareșalul sovietic Mihail Tuhacevski a fost cel care a impulsionat, în anii 1934-1935, această nouă armă, fiind un exponent al „*operațiunilor în profunzime*”, concept avangardist în epocă, care preconiza lovituri rapide în spatele inamicului și a liniilor sale de comunicație, folosindu-se unități de parașutiști dotate și pregătite special în acest sens².

Dimensiunea „verticală” a operațiunilor aeriene se încadra ideal în conceptul sovietic al „ofensivei rapide”, care trebuia să distrugă inamicul într-un timp scurt, prin utilizarea unei forțe combinate, covârșitoare numeric și material; astfel, forțele aeriene de desant s-au extins rapid, numărând aproape 10.000 de oameni în anul 1935. În același an, în timpul manevrelor din Districtul Militar Kiev, 1.200 de parașutiști au creat o impresie puternică observatorilor militari străini acreditați la eveniment. Militarii desantați au capturat rapid un aerodrom, creând un cap de pod care a permis avioanelor grele sovietice să aducă, în spatele „liniilor inamice”, tancuri ușoare și artilerie³.

În momentul în care Germania a invadat Uniunea Sovietică (iunie 1941), forțele sovietice de parașutiști erau o ramură distinctă

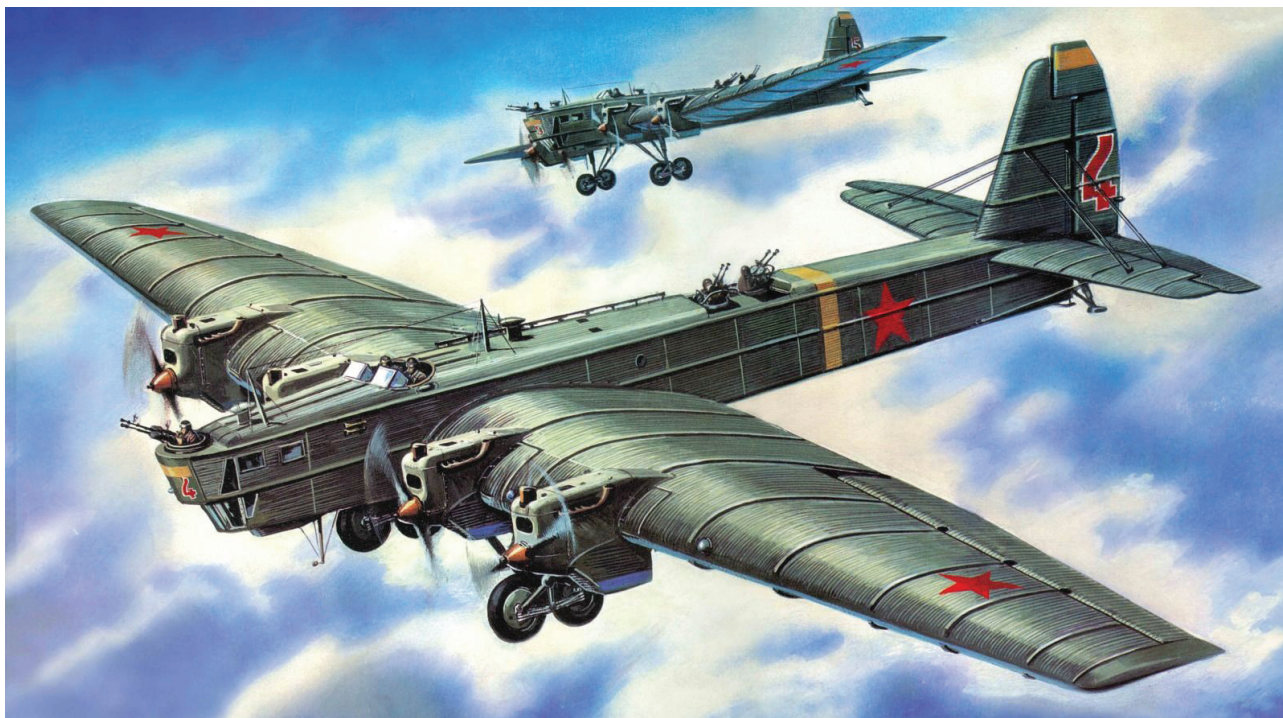
în cadrul Armatei Roșii, subordonată direct Comandamentului Suprem. Existau 10 corpuri aeropurtate, formate din câte trei brigăzi, plus câteva formațiuni mici. Fiecare brigadă de 3.000 de oameni era alcătuită din patru batalioane aeropurtate, companii de mitraliere, geniști, grupe de recunoaștere⁴ etc.

Desfășurarea în luptă a unităților sovietice aeropurtate a început la scurt timp după declanșarea „Operațiunii Barbarossa”; misiunile erau de natură tactică, la scară redusă, cu un grad mare de risc. De exemplu, la 14 iulie 1941, o companie de 64 de militari din Brigada 214 Aeropurtată a fost lansată lângă Mogilev cu misiunea de a distruge un mic convoi german, care se oprise pentru odihnă și alimentare cu combustibil. Mai puțin de jumătate au putut să se întoarcă, restul fiind uciși sau capturați.

În vara anului 1941, unitățile de parașutiști au fost utilizate, cu precădere, ca forțe de infanterie. Abia după ce germanii au fost respinși din fața Moscovei și forțele sovietice au inițiat ofensiva la sfârșitul anului, unitățile de desant aerian au început să își asume un rol ofensiv și tipul de misiuni pentru care fuseseră create.

Grupă de parașutiști sovietici îmbarcându-se într-un avion Tupolev TB-3

Tupolev TB-3 – avion sovietic polivalent – bombardier greu și de desantare parașutiști

PARAȘUTIȘTI AI ARMATEI ROȘII ÎN ACȚIUNE ÎN SPATELE FRONTULUI ROMÂNOSOVIEȚIC.

Primul „contact” al sistemului național de apărare și securitate cu unitățile sovietice aeropurtate s-a produs imediat după ultimatumul sovietic din 26/27 iunie 1940; obiectivul strategic al URSS consta în capturarea teritoriului românesc dintre Nistru și Prut (Basarabia), cu infrastructura rutieră și feroviară intacte.

Nerespectând termenul stabilit chiar de Kremlin pentru retragerea armatei și autorităților românești, la 28 iunie 1940 Armata Roșie a deplasat unități moto-mecanizate, în coordonare cu parașutarea unor importante forțe speciale. Aceste forțe aeropurtate aveau misiunea de a captura poziții importante, pentru a tăia liniile de retragere ale forțelor militare românești și a aștepta sosirea unităților blindate sovietice în sudul Basarabiei, la Bolgrad, Cahul și Ismail. Astfel, brigăzile aeropurtate 201, 204 și 214 s-au deplasat, pe calea ferată, către aerodromuri situate la 350 de kilometri de zona lor de lansare, îmbarcându-se apoi în bombardierele grele

aparținând celor patru regimente (cuprinzând aproximativ 170 de avioane TB-3). La 29 iunie 1940, Brigada 204 Aeropurtată a desantat la circa doisprezece kilometri nord de Bolgrad, a avansat spre oraș și l-a ocupat în aceeași seară. A doua zi, Batalionul 1 din Brigada 204 Aeropurtată și-a îndeplinit misiunea de asigurare a orașului Cahul, la vărsarea gurilor Dunării. În același mod s-au petrecut lucrurile și în regiunea Ismail, unde a fost parașutată, în aceeași zi, Brigada 201 Aeropurtată, aceasta ocupând rapid punctele vitale⁵.

Operațiunea din Basarabia nu a întâmpinat nici o rezistență militară, fiind, practic, o repetare realistă, „pe teren”, a numeroaselor exerciții pe care forțele aeriene sovietice le derulasă în anii precedenți. Ocuparea rapidă de către sovietici a Basarabiei a creat mari probleme de securitate statului român, inclusiv prin posibilitatea de infiltrare a agenților serviciilor secrete comuniste cu ajutorul documentelor oficiale emise de autorități până în momentul pătrunderii Armatei Roșii. Această situație îngrijorătoare era semnalată, la 3 august 1940, de conducerea armatei române, care solicita instituțiilor naționale schimbarea tuturor documentelor oficiale emise pentru populația țării până în iunie 1940.

„Cu ocazia cercetării ultimelor cazuri de spionaj s-a constatat că majoritatea curierilor sovietici trimiși pe teritoriul nostru au asupra lor acte de identitate românești bine falsificate.

Cu ocazia evacuării Basarabiei și nordul Bucovinei populația rămasă în teritoriul ocupat posedă acte de identitate identice cu cele existente în prezent pe teritoriul nostru, astfel că agenții sovietici le pot utiliza cu mare ușurință. Pe de altă parte, la toate primăriile din teritoriul ocupat au găsit imprimare ce urmează a fi numai completate cu numele celor ce sunt trimiși în țara noastră.

Pentru a preveni infiltrația pe teritoriul nostru a agenților sovietici, înarmați cu acte de identitate originale care ar împiedica descoperirea lor se impune de urgență schimbarea tuturor actelor de identitate atât ca formă, hîrtie și culoare, cât și ca text.

La fel urmează a se proceda cu orice fel de imprimat care completat, ar putea servi ca act de identitate sau altă justificare. Este necesar, deci, ca toate departamentele și instituțiile de stat să dispună a se schimba actualele legitimații și imprimare.

În acest mod s-ar împiedica temporar trimiterea de agenți în țara noastră, sovietele fiind nevoite să recurgă, din nou, la formula falsificării acestor acte, cari în urma unor analize mai atente pot fi recunoscute ținând seama de unele caracteristici pe care organele sovietice le ignorează”. Semnează șeful Marelui Stat Major, general de corp de armată Florea Țenescu⁶.

Un asemenea efort uman și material s-a dovedit a fi imposibil de realizat în condiții de război, aspect ce a favorizat infiltrarea agenților sovietici în țară, inclusiv a celor lansați pe calea aerului începând cu toamna anului 1941.

Victoriile spectaculoase obținute de armatele germane și române odată cu declanșarea războiului au obligat conducerea militară sovietică să ia măsuri extreme pentru a încerca perturbarea spatelui frontului, inclusiv în „zona” românească. Se urmăreau obiective complexe, în special crearea unor rețele de rezistență în spatele frontului, mai ales cu ajutorul militarilor desantați, care să sprijine preconizata reluare a

inițiativei strategice, în primăvara anului 1942, de către trupele sovietice.

Însă, victoriile germano-române au spulberat această speranță a comandamentului suprem sovietic (STAVKA), acțiunile cu parașutiști devenind din ce în ce mai rare în 1942 și anii următori, iar grupele de militari desantați au fost din ce în ce mai dezorganizate și slab instruite.

Deoarece era necesar să nu iasă în evidență în relaționarea cu populația autohtonă, parașutiștii sovietici proveneau, de regulă, din rândul vorbitorilor de limbă română de la est de Prut; pe lângă aceștia au mai fost utilizați ruși, ucraineni sau evrei. Primele operațiuni sovietice de desant aerian au început în toamna anului 1941, autoritățile militare românești reușind să captureze marea majoritate a parașutiștilor, așa cum reiese din rapoartele întocmite cu aceste ocazii. Astfel, în octombrie 1941, ofițerii de informații anchetează un parașutist sovietic pe nume Iaroșvisky Ion, desantat în noaptea de 26/27 septembrie în apropierea orașului Odesa, cu misiunea de a derula acte de sabotaj împotriva trupelor române. Acesta s-a predat autorităților militare românești la 7 octombrie, fiind, ulterior, remis eșalonului operativ al Serviciului Special de Informații. Din interogatoriul luat se desprind informații importante pentru înțelegerea modului în care militarii încadrați în Armata Roșie erau transferați și antrenați în unitățile special dedicate operațiunilor aeriene în spatele liniilor inamice. Iaroșvisky Ion era de origine etnică polonă și de cetățenie sovietică, de religie romano-catolică, de meserie cismar, cu stagiul militar satisfăcut în Regimentul 25 artilerie din Chișinău în anul 1931, fiind născut la 13 februarie 1909 la Chișinău. Acesta a fost mobilizat în armata sovietică la 5 iulie 1941, fiind transferat în orașul Ananiev din Ucraina; aici a fost folosit, câteva zile, la munca câmpului, apoi trimis în orașul Pervomaisk⁷.

Recrutarea sa pentru forțele de parașutiști s-a derulat în modul următor: în timp ce se afla la Pervomaisk, un căpitan pe nume Voroișilov și un locotenent-major au selecționat din unitatea lui Iaroșvisky un număr de 30 de persoane, cărora li s-au pus, în prealabil, întrebări legate de pregătirea militară avută, situația familială

și materială, eventuale condamnări etc. Au fost imbarcați într-un autobuz și transportați în orașul Vosznesensk, unde au fost anunțați că vor fi pregătiți ca parașutiști.

Pregătirea de specialitate a derulat-o în centrele parașutiștilor sovietici din Vosznesensk, Copani, Ghirsof și Marenka, iar ca instructori i-a numit pe căpitanul Filipov, lt. major Nanov și locotenentul Malinin.

În centrele menționate, instructajul a constat în⁸:

- descrierea și cunoașterea parașutei, modul în care se pliază și cum se trage, în aer, de inel;
- tragerea cu pușca și pistolul (diverse tipuri);
- aruncarea grenadei;
- orientarea cu ajutorul hărții și a busolei;
- salturi cu parașuta de la înălțimi de 800, 900 și 1000 m.

După terminarea acesti instrucții sumare, i s-au încredințat misiuni complexe, care, evident, depășeau posibilitățile sale reale, atât individuale, cât și ale grupului de desant aerian căruia îi fusese alocat⁹:

- distrugerea podurilor, căilor ferate și șoselelor din regiunea Cernăuți-Bălți-Moghilev;
- distrugerea depozitelor de muniții și benzină întâlnire în regiune;
- atacarea și distrugerea transporturilor militare izolate;
- incendierea recoltelor și a depozitelor alimentare întâlnite;
- organizarea unor grupe de partizani;
- să rămână, până în primăvara anului 1942, în teritoriul rusesc controlat de autoritățile militare românești și să recruteze un curier pentru a-l trimite în liniile sovietice cu informații despre acțiunile realizate.

Pentru îndeplinirea misiunii era echipat cu pistol Browning, detonatoare electrice, 3 kg dinamită, bani românești, hrană etc. Acesta a fost parașutat în cadrul unei grupe de 5 militari sovietici, conduși de Abramovici Moshe; până la mijlocul lunii octombrie fuseseră capturați 2 membri ai grupeii de desant. În cazul în care,

la aterizare, grupa nu se mai putea reuni datorită dispersării prea mari, fiecare trebuia să acționeze pe cont propriu, iar în cazul în care era descoperit, să lupte până la capăt (eventual să se sinucidă pentru a nu fi prins).

Conform documentului de arhivă, acțiunea propriu-zisă s-a desfășurat astfel: „În ziua de 27 septembrie 1941, a fost imbarcat de pe aerodromul Krasnagoriki pe un avion „Douglas” și după 10 minute de zbor a fost asvârlit în apropierea orașului Odesa.

După aterizare, a rămas pe loc până dimineața, când, nezăbind pe niciunul din ceilalți membri ai grupeii cu care fusese lansat, a îngropat parașuta în apropierea unui sat lângă oraș (Odesa) și apoi s-a îndreptat spre Chișinău.

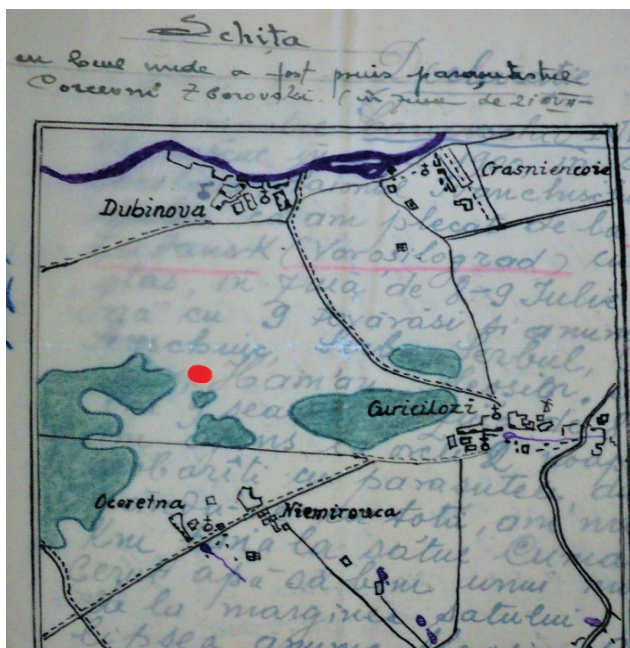
Ajungând la Dubăsari și aflând că pentru trecerea în Basarabia este nevoie de autorizație specială s-a prezentat autorităților militare din localitate, motivând că a fugit din URSS.

Obținând cuvenita autorizație de trecere, a plecat la Chișinău unde, în ziua de 7 octombrie s-a predat autorităților militare locale, fără să-și fi executat misiunea primită¹⁰.

O altă operațiune derulată de sovietici în vara anului 1942 prezintă aspecte dramatice legate de nesiguranța și dezorientarea care cuprinsese Armata Roșie, chiar și în cazul unor militari care, cel puțin teoretic, reprezentau unități de elită. Parașutistul Cerceveni Zborovschi, capturat la 21 iulie 1942, relatează tensiunea extremă din cadrul grupului său de luptă, care a culminat cu schimb de focuri între membrii echipei desantate din avion la 9 iulie. „Am fost lansați în noaptea de 8/9 iulie 1942 în câmp, lângă comuna Comarova, județul Golta, de unde am plecat în pădurea de lângă Dubinova. După câteva zile, stând culcat am auzit focuri de revolver; când m-am ridicat am auzit pe Arefiev strigând: am fost rănit și eu în mână; iar pe pământ gema Covalciuc și Serstiuc și Voloșin răniți¹¹.

Cerceveni afirma că șeful de grupă Arefiev a fost cel care a tras primul în camarazii săi, care au ripostat, rezultând eșecul total al acțiunii și decizia sa de a se ascunde. Rezultatul acțiunii întreprinse pentru prinderea grupului parașutat la 9 iulie este

prezentat în raportul întocmit de comandantul Diviziei a 3-a Pază, colonel Dumitrescu Polihron, și adresat Secției a II-a din cadrul Armatei a IV-a (marea unitate era condusă de general de corp de armată Constantin Constantinescu-Claps):¹² „Parașutistul Cercevní Zborovschi, din Velica Socolova, Regiunea Kiev, a plecat în seara zilei de 9/10 iulie 1942 scoborând cu parașuta în apropierea satului Climovca, cu alți 8 tovarăși. A avut asupra lui armament pe care l-a aruncat când s-a produs incidentul între ei. Misiunea era de a produce acte de sabotaj, terorism și a culege informațiuni, pe care să le transmită în Rusia cu ajutorul aparatului radio ce-l avea cu el. După ce tovarășii lui au fost împușcați, în ziua de 14 iulie a.c. de către Arefiev, el a fugit, nu s-a predat de bunăvoie autorităților și în ziua de 21 iulie a fost prins într-o casă părăsită unde se ascundea”.

„(...) a) în regiunea Krivoje Oziero au fost lansăți 9 parașutiști;

b) au fost prinși (morți și vii), 8 parașutiști și a scăpat numai unul singur care, după informațiuni, pare a fi trecut Bugul în Ucraina.

c) dintre cei prinși: 5 sunt morți, 2 sunt valizi, 1 este în spital la Krivoje Oziero, netransportabil”¹³.

Documentul arată și greutățile întâmpinate de militarii care au trebuit să acționeze direct

împotriva parașutiștilor sovietici, principala problemă fiind una cu care se confruntau, de altfel, toate unitățile românești aflate pe Frontul de Est – lipsa acută a mijloacelor motorizate: „Din lipsa mijloacelor rapide de transport deplasarea trupelor în diferite puncte din zonă, unde au fost semnalăți parașutiști, s-a făcut cu foarte mare greutate, mai cu seamă că în ultimele zile ploaia abundentă căzută în regiune a îngreunat și mai mult deplasările”.

Sunt abordate și aspecte legate de neprofesionalismul unităților de jandarmi participante la acțiune și neînțelegerea importanței capturării și menținerii în viață a militarilor ruși capturați, pentru a putea fi interogați de eșalonul operativ al Serviciului Secret: „Neînțelegerea situației de către organele de jandarmi din zonă, care, cu toate ordinele primite, nu au predat la timp Reg. 78 Infanterie parașutiști capturați și materialele găsite asupra lor, întârziind astfel obținerea informațiilor despre restul parașutiștilor. Sinuciderea parașutistului Aliohil Vasilievici, în arestul Legiunii de Jandarmi Golta, ne-a lipsit de un izvor sigur de informații despre ceilalți. S-a dat ordin unităților din subordinea acestei Divizii să continue cercetările pentru prinderea și a ultimului parașutist, în cazul când totuși acesta nu ar fi reușit să treacă la est de Bug”¹⁴.

Se solicita imperios conducerii Armatei a IV-a, marea unitate care deținea autoritatea în teritoriul aflat sub control românesc, să ordone unităților de jandarmi respectarea cu rigurozitate a preeminenței factorului militar pe lanțul de comandă al operațiunilor antipartizani: „Pentru ca în viitor, acțiunea întreprinsă de unități să nu mai fie îngreunată de tendința organelor jandarmerești de a lucra independent, cu toate că posibilitățile lor sunt depășite de modul de acțiune și de procedeele inamicului, vă rugăm să binevoiiți a da ordine categorice Legiunilor de jandarmi din zonele de acțiune ale marilor unități, însărcinate cu siguranța teritoriului, referitor la atitudinea de adoptat și la modul de a lucra, în cazuri similare”¹⁵.

Document de identitate fals găsit asupra parașutistului Cerceveni Zborovschi

Secția a V-a din Marele Stat Major elaborează, în primăvara anului 1942, pentru a eficientiza contracararea acțiunilor de desant întreprinse de sovietici, documentul intitulat „Instrucțiuni asupra modului de acțiune în contra incursiunilor inamice prin parașuțiști sau prin debarcări din avioane”, menit a fi difuzat în cadrul unităților militare aflate pe front, dar și în spatele acestuia. Materialul, clasificat secret, detaliază rolul complex pe care îl joacă acțiunile de desant aerian în cadrul războiului modern, de la sabotaje, acțiuni de stabilire a unor baze militare în profunzimea teritoriului deținut de inamic și lichidări ale unor ofițeri superiori cu funcții importante, până la securizarea unor elemente de infrastructură rutieră (poduri, viaducte etc.), pentru a fi valorificate de forțele proprii în timpul unor potențiale ofensive¹⁶.

Este atrasă atenția că parașuțiștii poartă, de regulă, uniforme asemănătoare, dacă nu chiar identice cu cele ale armatei inamice, dar și haine civile sau apelează la deghizări. În acțiunile de desant sunt utilizate și metode de mascare a locului

unde are loc acesta, prin lansarea de manechine în zone departe de locul real; parașuțiștii sunt echipați, cu preponderență, cu arme automate cu mare putere de foc și dispun, uneori, chiar și de motociclete pliabile ce sunt lansate odată cu aceștia.

Instrucțiunile arată faptul că acțiunile de parașutare au loc în regiuni unde pot beneficia de sprijinul populației locale, în prealabil fiind anunțați agenții rămași în teritoriul ocupat pentru a pregăti ascunzători, case conspirative etc.

De aceea, era de maximă importanță lichidarea/capturarea parașuțiștilor cât mai aproape de locul de aterizare, documentul reliefând necesitatea unei acțiuni rapide și în forță împotriva grupelor desantate aerian, pentru a nu li se permite organizarea pe teren și dispariția în zonele greu accesibile. Astfel:

- „se va deschide imediat focul asupra parașuțiștilor care se găsesc în curs de aterizare;
- se vor ataca și urmări cu toată vigoarea cei aterizați, pentru a-i distrage sau captura;

- în cazul în care sunt avioane inamice în curs de aterizare sau aterizate, se va deschide un foc puternic, în special cu armamentul automat (greu) în plin, pentru a distruge aparatele și ocupanții.
- în cazul când sosirea trupelor de alarmă la fața locului s-a produs cu întârziere și s-a dat posibilitate inamicului să se instaleze sau să se ascundă în teren, atunci acțiunea se va desfășura după un plan repede întocmit la fața locului și în raport cu situația, după următoarele norme:
- cu o parte din efective se înconjoară terenul, căutând a se încercui inamicul;
- cu restul oamenilor se curăță terenul de inamic, în timp ce celelalte trupe strâng, treptat, cercul și caută să împiedice noile debarcări inamice;
- se trage în parașutiștii în curs de aterizare și în avioanele care se apropie de aterizare, lupta împotriva acestora trebuind dusă fulgerător și fără cruțare, pentru a nu da timp inamicului, care, dispunând de aparate radio, să ceară noi ajutoare și să prelungească rezistența¹⁷.

CONCLUZII

Uniunea Sovietică își crease, spre sfârșitul deceniului patru al secolului XX, o impresionantă flotă aeriană, care cuprindea și un important segment dedicat desanturilor aeriene. Parașutismul devenise, în numai câțiva ani, un fenomen de masă, primit cu entuziasm de mii de tineri și încurajat de autoritățile comuniste¹⁸.

Derularea acțiunilor militare pe diverse fronturi, în cel de-al Doilea Război Mondial, a reliefat faptul că operațiunile de desant aerian, deși spectaculoase, s-au dovedit a fi departe de eficiența sperată de planificatorii militari, indiferent de tabăra militară cărora aparțineau¹⁹.

În cazul Uniunii Sovietice, cea mai mare operațiune aeriană derulată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a avut loc cu prilejul luptelor din regiunea Vyazma (în apropierea fluviului Nipru), în ianuarie-februarie 1942. Forțele germane fuseseră parțial înconjurate, iar

comandamentul sovietic a elaborat un plan pentru a le distruge, astfel încât, timp de nouă zile, peste 7.300 de parașutiști au fost desantați în condiții meteorologice nefavorabile. Operațiunea a fost un dezastru, majoritatea soldaților aeropurtați fiind, la rândul lor, înconjurați de germani; supraviețuitorii au luptat până în primăvară pentru a reveni în propriile linii²⁰.

După operațiunea de pe Nipru, sovieticii au realizat exclusiv acțiuni de desant punctuale, la scară redusă; cea mai mare parte a forțelor aeropurtate au luptat, în continuare, în calitate de forțe de infanterie, iar în operațiunea împotriva Japoniei (august 1945) au avut rolul de a securiza teritoriul din imediata vecinătate a direcțiilor principale de atac²¹.

BIBLIOGRAFIE

Arhive

Arhivele Naționale ale României.

Studii, articole, lucrări generale și de specialitate

1. GLANTZ David, "The Soviet Airborne Experience", în *Research Survey*, November 1984.
2. KAMENIR Victor, *Red Army Airborne. The Red Army pioneered airborne operations, but often failed to execute missions successfully*, <https://warfarehistorynetwork.com/red-army-airborne-2/>
3. *** The Soviet Airborne & Disembarking the Tupolev TB-3, <https://www.historicalfirearms.info/post/62838579794/the-soviet-airborne-disembarking-the-tupolev>

- ¹ Victor Kamenir, *Red Army Airborne. The Red Army pioneered airborne operations but often failed to execute missions successfully*, <https://warfarehistorynetwork.com/red-army-airborne-2/>
- ² <https://www.historicalfirearms.info/post/62838579794/the-soviet-airborne-disembarking-the-tupolev>
- ³ Victor Kamenir, op. cit.
- ⁴ Ibidem.
- ⁵ David Glantz, "The Soviet Airborne Experience", în *Research Survey*, November 1984, p. 19.
- ⁶ Arhivele Naționale ale României (în continuare ANR), Fond PCM-SSI, Dosar 9/1940, file 134-135.
- ⁷ ANR, Fond PCM-SSI, Dosar nr. 8/1941, fila 1.
- ⁸ Ibidem, fila 2.
- ⁹ Ibidem, fila 3.
- ¹⁰ Ibidem, fila 4.
- ¹¹ ANR, Fond PCM-SSI, Dosar nr. 8/1941, fila 180.
- ¹² ANR, Fond PCM-SSI, Dosar nr. 8/1941, fila 12.
- ¹³ Ibidem.
- ¹⁴ Ibidem, fila 13.
- ¹⁵ Ibidem.
- ¹⁶ ANR, Fond PCM-SSI, Dosar nr. 9/1940, p. 74.
- ¹⁷ Ibidem, pp. 75-76.
- ¹⁸ A se vedea Lucinescu Ioan Codruț, „Serviciul Secret al armatei române informează despre noile realizări ale industriei sovietice de aviație”, în revista *INFOSFERA*, nr. 3/2023.
- ¹⁹ Operațiunea „Market Garden”, declanșată de anglo-americani la 17 septembrie 1944, deși a implicat un număr impresionat de parașutiști (35.000), sprijiniți de atacul terestru a sute de tancuri și beneficiind de o superioritate aeriană totală, nu a adus decât câștiguri tactice, nereușind să își atingă obiectivul strategic: asigurarea terenului necesar pentru cucerirea rapidă a zonei Ruhr, „inima” industrială a Germaniei. În consecință, războiul în Europa s-a prelungit până în mai 1945.
- ²⁰ *Red Army Airborne*, <https://warfarehistorynetwork.com/red-army-airborne-2/>
- ²¹ Ibidem.

CONSIDERAȚII ISTORICE PRIVIND CONFLICTUL ISRAELIANO- PALESTINIAN*

*Tiberiu TĂNASE***

NATURA ȘI CAUZELE ISTORICE ALE CONFLICTULUI

Dorința evreilor de a se întoarce acolo unde considerau că este teritoriul statului lor a fost prima dată exprimată pe timpul exilului în Babilon, devenind apoi o temă constantă pentru aceștia după distrugerea Ierusalimului de către romani (în anii 70 e.n.) și în timpul pribegiei lor. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Theodor Herzl a fondat mișcarea sionistă, care își propunea așezarea evreilor în Palestina, teritoriu care atunci era parte a Imperiului Otoman¹. În 1897, primul congres al mișcării sioniste, desfășurat la Basel, declara că obiectivul sionismului era „să creeze, pentru poporul evreu, un cămin² în Palestina, apărat de dreptul public”, prin desprinderea Palestinei de Imperiul Otoman și transformarea acesteia într-un stat al evreilor. În concepția acelor vremuri, poporul palestinian nu se putea bucura de dreptul de a avea un stat arab propriu, nefiind menționat în planurile de renaștere ale statului evreu.

După consultări cu mai multe guverne, dr. Chaim Weizmann, unul dintre liderii mișcării (care va deveni și primul președinte al statului Israel între anii 1949-1952), concluziona în anii

Primului Război Mondial că *cel mai puternic sprijin pentru un stat evreu în Palestina era guvernul britanic*³. În acest scop a dezvoltat relații cu înalți oficiali britanici, printre care și Loyd George (viitor prim-ministru), Arthur Balfour (viitor secretar al afacerilor externe), Herbert Samuel (viitor înalt Comisar pentru Palestina) și Mark Sykes (Secretar Șef al Cabinetului de Război)⁴. Liderii sioniști subliniau avantajele strategice pentru Marea Britanie generate de existența unui stat evreu în Palestina, respectiv de „pază a Canalului de Suez”⁵. În 1917, „Declarația Balfour”⁶ exprima sprijinul guvernului britanic pentru crearea unui cămin al evreilor în Palestina.

După dezmembrarea Imperiului Otoman, Liga Națiunilor a încredințat (1922) Marii Britanii administrarea Ierusalimului, în cadrul mandatului pentru Palestina, iar „Declarația Balfour” a fost încorporată în acel mandat. Politica britanică în Palestina era animată de obiectivul creării unui cămin al evreilor în Palestina, iar încercarea de implementare a acesteia a dus la revolta arabilor, declanșând dificultăți interminabile în timpul desfășurării mandatului britanic. De aceea, orice încercare de înțelegere a chestiunii palestinienilor nu poate

***Autorul este secretar al Diviziei de Istoria Științei din cadrul Comitetului Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST) al Academiei Române și lector universitar asociat la Universitatea Româno-Americană.*

al treilea al secolului XX au venit în Palestina aproximativ 100.000 de evrei, număr mult mai mic decât cel vizat de mișcarea sionistă, dar suficient pentru a avea impact în teritoriul palestinian, unde populația era estimată în 1922 la aproximativ 750.000 de locuitori (în procente, populația evreiască a crescut de la mai puțin de 10% la 17%).

să facă abstracție de „*Declarația Balfour*”, care poate fi considerată ca „rădăcina chestiunii palestinienilor”⁷.

În 1922, „Memorandum-ul Churchill” reconfirma „*Declarația Balfour*” și „legătura istorică” dintre evrei și teritoriul Palestinei; imigrația trebuia să fie un subiect dependent numai de capacitatea de absorbție economică a Palestinei. În ciuda asigurărilor date palestinienilor, nu există nici un dubiu că principalul obiectiv al politicii lui Churchill era să stabilească „căminul național evreiesc”⁸. Palestinienii au refuzat să fie de acord cu planul lui W.Churchill, opunându-se eforturilor acestuia de înființare a unui stat evreu în Palestina; pe de altă parte, principalele mijloace pentru atingerea obiectivului mișcării sioniste erau emigrarea⁹ și cumpărarea de terenuri.

Conceptul politic al sioniștilor nu putea fi transpus în realitate fără un transfer masiv de populație în Palestina. La sfârșitul secolului al XIX-lea în Palestina erau 50.000 de evrei, comunitate ce simboliza legătura milenară a diasporei cu Palestina, în esență spirituală. Acest potențial spiritual a fost transformat de sioniști într-o mișcare politică¹⁰, ignorându-se existența palestinienilor care trăiau în Palestina¹¹ și care însumau peste o jumătate de milion. În deceniul

Odată cu creșterea rezistenței palestinienilor, politica britanică a fost obligată să ia în considerare și pretențiile localnicilor arabi, respectiv faptul că populația palestiniană nu va accepta înstrăinarea drepturilor sale. La sfârșitul anului 1930 Palestina devenise scena unor violențe extinse, palestinienii solicitând independența, iar sioniștii dorind să păstreze ceea ce câștigaseră pe teren¹².

Dacă în anii '20 ai secolului trecut imigrația evreilor a fost redusă, aceasta a crescut substanțial în perioada 1933-1939, în urma persecuțiilor naziste, după care au fost impuse anumite restricții de către Marea Britanie. După cel de-al Doilea Război Mondial, sprijinul internațional a dus la depășirea restricțiilor impuse de Marea Britanie în ceea ce privește așezarea evreilor în Palestina¹³. În aprilie 1947, Marea Britanie, neputând găsi o soluție acceptabilă pentru ambele comunități, care numărau împreună în jur de 2 milioane de locuitori, a înaintat problema spre soluționare Adunării Generale a ONU. Un comitet special, numit de către Adunarea Generală, a fost însărcinat să facă recomandări pentru reglementarea statutului: acesta a propus *împărțirea teritoriului și formarea a două state* (unul arab și unul evreu), precum și *acordarea unui statut internațional orașului Ierusalim*¹⁴.

În 29 noiembrie 1947, Adunarea Generală a ONU hotărâ încetarea mandatului britanic și împărțirea Palestinei într-un stat evreu (56% din teritoriul sub mandat britanic) și un stat arab (44%), fără a supune acestei împărțiri Ierusalimul, plasat sub regim internațional. Ulterior, în 14 mai 1948, Adunarea Generală a ONU a decis să numească un negociator pentru Palestina, care să promoveze rezolvarea pașnică a diferendelor. În aceeași zi, Marea Britanie a renunțat la mandatul său asupra Palestinei, iar *Agencia Evreiască a proclamat statul Israel, pe teritoriul alocat prin planul de împărțire a Palestinei*. În zilele următoare, în condițiile în care Organizația Ligii Arabe (Egipt, Transiordania, Siria, Liban, Irak, Arabia Saudită) a refuzat să recunoască legitimitatea rezoluției forului internațional, armate din statele arabe vecine au intrat pe teritoriul israelian, angajând lupte cu forțe israeliene¹⁵. Ca efect, a izbucnit un **prim război israeliano-arab (1948-1949)**, care s-a încheiat cu o „neașteptată și categorică victorie” a Israelului; în cursul luptelor, teritoriul „viitorului stat palestinian” a fost ocupat de israelieni și iordanieni (Israelul a luat sub control 6.700 km² din Teritoriile Palestiniene, iar Iordania estul Palestinei „britanice”). Parte din populația palestiniană s-a refugiat în țările arabe vecine, mai ales în Iordania și Liban.

În timpul acestui război, 750.000 de arabi au părăsit teritoriile controlate de Israel: aceasta este originea problemei refugiaților palestinieni¹⁶. În număr de circa 4 milioane, refugiații palestinieni se repartizau, la nivelul anului 1999, între teritoriile autonome și cele ocupate (38%), Iordania (42%), Siria (10%) și Liban (10%). Cei care nu s-au refugiat sunt, în majoritate, palestinieni rămași pe loc fie în Israel (unde au naționalitatea israeliană), fie în teritoriile ocupate și autonome Cisiordania și Gaza¹⁷. Numărul celorlalți palestinieni, refugiați, este, în schimb, puțin cunoscut. Unii s-au amestecat cu populația locală, mai ales în Iordania, în timp ce alții formează o diaspora. Din total (format din refugiați și nerefugiați), jumătate dintre palestinieni trăiesc în ceea ce era, până în 1948, Palestina sub mandat britanic¹⁸. Statele

beligerante au semnat doar armistiții (1949), așa încât s-a luat doar o „pauză în război”.

Au urmat **conflictele din 1956, 1967 și 1973**. De exemplu, prin **Războiul de 6 zile** (iunie 1967) – provocat de vecinii arabi – *Israelul a ocupat Peninsula Sinai, Cisiordania, Înălțimile Golan și Ierusalimul de Est*. Mai apoi, pe fundalul războiului civil din **Liban**, forțe de elită israeliene au pătruns în această țară (6 iunie 1982), au decimat bazele *Organizației pentru Eliberarea Palestinei* (înființată în 1964) din sudul și centrul Libanului, precum și marile unități siriene din Valea Bekaa; între 26 iunie și 3 septembrie 1982 Beirutul a fost supus, pentru scurt timp, unei blocade complete. În final, israelienii s-au retras, sirienii preluând controlul Libanului și impunând un regim favorabil Damascului (150.000 creștini s-au refugiat în exterior).

După ce Egiptul a încheiat pacea cu Israelul (1979) și a recuperat Sinaiul, a venit rândul palestinienilor să intre masiv în luptă în prima linie, pe propriul lor teritoriu. În *Cisiordania și Fâșia Gaza* s-a aprins, din 1987, **Intifada** (revolta populară a palestinienilor), combinată cu un adevărat „război de gherilă” susținut de la bazele din Liban și Siria. Structura politico-militară israeliană s-a adaptat totuși rapid acțiunilor de „insubordonare civilă violentă”, gherilă și antigherilă (1987-2004). Libanul, Siria și, parțial, Iordania au continuat să alimenteze rezistența anti-israeliană, un rol tot mai evident revenind și grupărilor *Hamas și Hezbollah*, ultima agreată și de conducerea islamică de la Teheran. Abia sfârșitul anului 2004 deschidea perspective încurajatoare pentru încetarea „războiului arabo-israelian” izbucnit în 1948.

CONFLICTUL ISRAELIANO-PALESTINIAN LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI XXI

Generalul Ariel Sharon, ales prim-ministru în 2001, a recucerit Cisiordania, a asediat sediul central al lui Yasser Arafat, a distrus infrastructurile Autorității Palestiniene și a început ridicarea unui zid¹⁹. Entitatea palestiniană s-a redus la Fâșia Gaza și patru enclave în Cisiordania. „Cvartetul”

internațional pentru Orientul Mijlociu nu mai solicita aplicarea „foii de parcurs”, iar la 60 de ani de la propunerea de partaj a ONU, din cele 44 de procente din Palestina istorică promise, arabilor le rămăseseră patru teritorii ce ocupau mai puțin de 10% din fostul mandat britanic, fără capitală în Ierusalimul de Est și fără o soluție a problemei refugiaților²⁰.

După câștigarea alegerilor de către organizația Hamas în Fâșia Gaza, SUA și UE au anunțat sistarea tuturor ajutoarelor către Autoritatea Palestiniană - considerată ca fiind controlată de teroriști, întrucât *liderii Hamas au ca obiectiv distrugerea Israelului*; la rândul său, guvernul israelian a blocat fluxul de bani proveniți din taxele vamale²¹. Autoritatea Palestiniană avea nevoie acută de acești bani în Gaza și în Cisiordania, întrucât aici existau foarte puține locuri de muncă²². Pe de altă parte, muncitorii palestinieni lucrau în Israel pentru salarii mici, dar nici aceste locuri de muncă nu erau sigure²³, mai ales după izbucnirea Intifadei. Infrastructura palestiniană a fost distrusă, iar trecerile spre Israel sau Egipt au fost fie închise, fie deschise doar o dată la câteva zile sau săptămâni, din rațiuni de securitate²⁴.

Atmosfera generală de frustrare a alimentat și tensiunile dintre grupările Hamas și Fatah. Palestiniilor li s-a cerut să înlăture guvernul Hamas și să accepte un stat palestinian format din mai multe enclave, controlate și dependente de Israel. Însă, rezistența palestiniană nu a încetat, în pofida situației economice extrem de precare a populației, una dintre explicații fiind legată de structura socială, în care familia lărgită (hamulah) are rolul central: când o persoană din familie lucrează, împarte venitul cu toți membrii – copiii, frați, surori, părinți, bunici, veri.²⁵

În aprilie-mai 2007 au reizbucnit luptele între Fatah și Hamas, iar armata israeliană și-a reluat în forță acțiunile în Fâșia Gaza. La mijlocul lunii iunie 2007, ca urmare a reizbucnirii conflictelor dintre Hamas și Fatah, radicalii islamiști au luat sub control Fâșia Gaza. Președintele palestinian,

Mahmoud Abbas, a cerut desfășurarea unei forțe internaționale în Fâșia Gaza²⁶, solicitare față de care Statele Unite și-au exprimat opoziția fermă (la 10 iulie 2007)²⁷, apreciind că o astfel de forță s-ar confrunța cu opoziția puternică a islamiștilor palestinieni. Brigăzile Martirilor Al-Aqsa, aripa armată a Fatah, anunțau că nu vor mai respecta acordurile încheiate cu Israelul, cerând membrilor lor să folosească armamentul împotriva armatei israeliene²⁸.

În contextul în care reprezentanții Hamas dețineau controlul complet asupra Fâșiei Gaza, Israelul, SUA și UE și-au declarat sprijinul pentru noul guvern palestinian condus de președintele Mahmoud Abbas. Astfel, premierul israelian, Ehud Olmert declara: *„doresc să-i sprijin pe moderati și să cooperez cu președintele Abu Mazen (Mahmoud Abbas) (...). Palestiniienii vor trebui să lupte eficient împotriva terorismului, un lucru pe care din nefericire nu l-au făcut până în prezent. (...) Va trebui să discutăm despre toate măsurile care trebuie să se ia la fața locului pentru a ne permite rapid să vorbim despre crearea statului palestinian. (...) Aceasta este principala viziune a prietenului meu, președintele George W. Bush. Aceasta este viziunea pe care o împărtășim și scopul final - înființarea statului palestinian”*.²⁹

Statele Unite s-au alăturat poziției Uniunii Europene, la data de 19.06.2007, anunțând că doreau să reia furnizarea de ajutoare, în valoare de sute de milioane de dolari, către noul guvern palestinian condus de președintele Mahmoud Abbas³⁰. (...) Strategia, asupra căreia SUA a căzut de acord cu președintele Mahmoud Abbas și noul guvern palestinian, consta în „furnizarea rapidă și suficientă de mijloace de subzistență necesare pentru populație”. Guvernul palestinian declara că „dacă vom reuși acest lucru, vom fi pe drumul cel bun pentru a distruge legăturile dintre Hamas și populație. Sperăm, de asemenea, ca elementele moderate ale Hamas-ului să-și convingă colegii mai radicali de necesitatea participării la procesul politic”³¹.

De asemenea, Occidentul a încercat să impulsioneze reluarea cooperării dintre palestinieni și israelieni în domeniul securității. Astfel, Israelul și oficialii palestinieni de securitate din cadrul Fatah au reluat legăturile după aproximativ 2 ani, fapt confirmat de oficiali din ambele guverne, la data de 03.07.2007³². Hotărârea guvernului israelian privind colaborarea cu guvernul Fatah era reliefată de faptul că guvernul israelian lua decizia de a elibera 250 de deținuți din Al Fatah, partidul moderat al președintelui Mahmoud Abbas (la 20 iulie 2007), pentru a contribui la consolidarea acestei formațiuni politice în dauna mișcării islamiste Hamas³³. De asemenea, *Cvartetul de pace pentru Orientul Mijlociu*, format din ONU, SUA, UE și Rusia, nominaliza, la 10 iulie 2007, ca emisar al său, o personalitate dinamică, care să impulsioneze procesul de pace, respectiv pe fostul premier britanic Tony Blair. La rândul său, președintele american George W. Bush anunța că administrația americană „*va face o contribuție directă de 80 milioane de dolari în vederea restructurării serviciilor palestinienilor de securitate*” și promitea, de asemenea, un ajutor în valoare de 40 milioane de dolari acordat ONU, în vederea sprijinirii palestinienilor, în special în Fâșia Gaza, controlată de Hamas³⁴.

DIMENSIUNI INTERNAȚIONALE ALE UNUI CONFLICT LOCAL

La o examinare superficială, războiul arabo-israelian pare o permanentă și epuizantă măsurare de forțe între Israel, Iordania, Egipt, Siria și Liban și formațiunile de luptă palestinienilor. Abordarea mai nuanțată și mai largă a problematicii respective evidențiază amplitudinile regionale și globale ale acestui război.

Pe de o parte, *se remarcă transformarea Israelului, în intervalul 1948-1967, în prima putere politico-militară a regiunii*. Atingerea și menținerea acestei poziții a provocat o adevărată

cursă regională a înarmării și re poziționării geopolitice. Astfel, rivale tradiționale pentru spațiul din Israel și Teritoriile Palestiniene, Egiptul și Siria au oscilat între alianță și dispută directă sau prin intermediari/terți. Adversare ale statelor arabe, Turcia și Iranul au favorizat, până spre 1980, Israelul. Concomitent, statele arabe, inferioare din punct de vedere militar, au recurs la *arma petrolului* pentru a constrânge Occidentul să exercite presiuni asupra Israelului. În același timp, diverse minorități etno-religioase din regiune (creștini, druzi, kurzi, etc.) s-au simțit încurajate de victoriile israeliene, afirmându-și tot mai energic identitatea. Frontul arab s-a fisurat, treptat, prin manifestarea unor mai vechi opoziții religioase și culturale între musulmanii sunniți, allawiți, șiiți și wahhabiți.

Pe de altă parte, permanentizarea conflictului local și mizele vizate au obligat marile puteri să se implice, în mod direct și indirect, în dispute. Inițial, URSS și SUA au susținut Israelul, spre deosebire de „puterile coloniale” - Franța și Marea Britanie. După declanșarea Războiului Rece conflictul israeliano-arab a fost integrat în complexe confruntări dintre Est-Vest. Americanii și-au raliat „monarhiile conservatoare” și elitele reformatoare, iar sovieticii „statele progresiste”. S-a ajuns astfel în situația în care nu se puteau identifica decât soluții politice și militare de nivel internațional, variantele lor locale fiind neaplicabile. Conflictele militare arabo-israeliene, în succesiunea lor, s-au transformat, așadar, în *indicatori de referință pentru starea de securitate a Orientului Apropiat și Mijlociu, de fapt pentru raporturile de putere dintre blocuri de state la nivelurile regional și global*. Logica de ciocnire între blocuri, specifică Războiului Rece, a alimentat, la rândul ei, disputa locală din Orientul Apropiat.

Dependențele marcante ale complexului local de securitate de tendințele din complexe regionale și globale de securitate au reieșit și mai pregnant în evidență după încheierea

Războiului Rece. Astfel, dezmembrarea URSS și a Tratatului de la Varșovia, în 1990-1991, s-a soldat cu o reducere a sprijinului internațional pentru așa-numita „cauză arabă”, iar tradiționala competiție Est-Vest în spațiul analizat aproape că a dispărut. În schimb, s-a amplificat susținerea oferită arabilor de puterile islamice, în primul rând de Arabia Saudită și de Iran. Pe de altă parte, creșterea influenței occidentale la nivel global (americane și europene) – corelată cu procesele de mondializare economică și democratică – a modificat datele internaționale ale contextului conflictului. Concret, intervențiile militare americane și internaționale în zona Golfului s-au soldat cu reducerea puterii Irakului, anihilarea orientărilor „progresist socialiste” și cu restrângerea libertății de acțiune a unor actori regionali musulmani. Inclusiv societățile arabe tradiționale s-au deschis, treptat, spre Occident, piața mondială și democrație.

Pe acest fond, unii analiști au fost înclinați să considere, la începutul anilor 2000, că *noua competiție a marilor puteri pentru influență în regiune s-ar putea purta, de această dată, cu armele păcii (economice și culturale)*. Începând cu perioada anilor 2000-2004, SUA a preluat inițiativa politico-diplomatică, urmată îndeaproape de europeni. Uneori, europenii au acționat de conivență cu F.Rusă (cazul irakian). Sub umbrela ONU s-a constituit un cadru nou de reglementare pașnică, având în componere SUA, UE, F.Rusă și Națiunile Unite. Partenere și concurente, SUA și UE s-au antrenat în multiple activități de negociere cu părțile aflate în dispută și de favorizare a dialogului direct israeliano-arab și israeliano-palestinian. Liga Arabă și mai cu seamă Egiptul și Iordania au fost nemijlocit implicate în procesul anevoios de pace. În paralel cu noile formule de promovare a păcii, Siria și Egiptul și-au coordonat eforturile politico-militare, cu susținerea precaută din partea F.Ruse.

Pe teren au continuat luptele, inclusiv de gherilă și acțiunile de tip terorist, greul efortului armat căzând pe formațiunile radicale

palestiniene. Din 2003, acțiunile cu caracter terorist și de gherilă au luat amploare și în proximitatea Teritoriilor Palestiniene, în Irak, în pofida unei puternice prezențe militare americane și internaționale. La începutul anului 2005 se contura transformarea Teritoriilor Palestiniene într-un stat independent, care ar fi înlocuit largă autonomie statală a Autorității Naționale Palestiniene (instaurată în 1993-1994, după semnarea Acordului de la Oslo). Au avut loc alegeri democratice în organizațiile Fatah, OEP și Autoritatea Palestiniană, la cumpăna anilor 2004-2005. Principala grupare radicală, Hamas s-a implicat în procesele politice din Teritoriile Palestiniene, în timp ce grupările Jihadul Islamic și Hezbollah au solicitat concesii majore din partea Israelului și au refuzat să-și dezarmeze militanții.

În cele din urmă, în teritoriile palestiniene Hamas a câștigat teren politic în detrimentul „uzatului” Fatah (acuzat și de corupție), cele mai notabile evoluții consemnându-se în anii 2006-2007, când Hamas a obținut victoria în alegerile din ianuarie 2006 și a format guvernul. Liderii Hamas au refuzat să accepte prevederile înțelegerilor de pace dintre Israel și Autoritatea Palestiniană (fiind sprijiniți de Siria și Iran, indirect de F.Rusă). În consecință, SUA și UE au blocat fondurile internaționale destinate Autorității Palestiniene, iar în teritoriile palestiniene au început luptele dintre forțele Hamas și Fatah, precum și dintre armata israeliană și Hamas. În timp ce Fâșia Gaza a fost evacuată, armata israeliană și-a menținut prezența în Cisiordania.

Războiul din vara anului 2006 dintre Israel și Hezbollah a agravat criza. Abia la începutul anului 2007 Hamas și Fatah par a se fi reconciliat, iar Cvartetul pentru Orientul Mijlociu a încercat să relanseze procesul de pace. Deși a avansat un plan propriu de pace (respins de Israel), UE și-a coordonat acțiunea cu SUA. Până la o limită, și F.Rusă a cooperat cu Occidentul. În aprilie-mai 2007 au reizbucnit luptele între Fatah și Hamas, iar Armata israeliană și-a reluat în forță acțiunile

în Fâșia Gaza. La mijlocul lunii iunie 2007, ca urmare a reizbucnirii conflictelor dintre Hamas și Fatah, radicalii islamiști au luat sub control Fâșia Gaza.

Referindu-se la *efectele militare și de securitate ale conflictului*, analiștii de la Fordham Global Insights au susținut că „cel mai rău scenariu din punct de vedere al riscurilor geopolitice este o confruntare pe scară largă între Israel și Iran” și că „o întoarcere la riscul unor tensiuni militare directe - mai ales riscul unor atacuri israeliene asupra unităților nucleare ale Iranului - ar avea un impact sistemic”, subliniind, totodată, că extinderea conflictului ar putea duce la o creștere de durată a prețurilor petrolului. Mai mult, „un conflict este, prin însăși natura sa, de manieră să escaladeze, iar un conflict în Orientul Mijlociu cu atât mai mult”, mai apreciau analiștii de la această firmă de consultanță.

CONCLUZII

Arabii și israelienii au încrucișat armele decenii de-a rândul, cu pauzele de rigoare, desigur, pe un spațiu de aproximativ 120.000 km² (inclusiv Peninsula Sinai și Liban). Cauzele, scopurile și obiectivele, raționale sau iraționale, ale confruntărilor militare au fost atât locale, cât și regionale. Astfel, arabii, indiferent de orientare politică, n-au acceptat existența unui stat israelian pe un „pământ *sfânt*”. Israelienii, la rândul lor, nu puteau renunța la un drept firesc și la o întreagă moștenire a „*statalității antice și biblice*”. Arabii au privit Israelul ca pe o enclavă etno-culturală „ostilă”, pe care au asemănat-o cu posesiunile cruciate din Evul Mediu, în timp ce israelienii s-au considerat puternic amenințați din punct de vedere militar, politic și fizic, în condițiile unui ritm galopant de creștere a populației arabe. Superiori în mod covârșitor prin număr (100 milioane oameni față de 6 milioane), într-o primă etapă arabii au aruncat în luptă forțe armate regulate de mari efective, dotate cu blindate,

nave, aviație, rachete, precum și formațiuni de gherilă. Israelienii le-au opus un sistem de tipul „națiunea în arme”, având efective superioare din punct de vedere calitativ și mijloace de luptă cu performanțe remarcabile. Într-o a doua etapă s-a recurs la gherilă, terorism și Intifada împotriva Israelului.

Ambele tabere s-au dovedit necruțătoare și animate de spirit de sacrificiu; ele - cu precădere israelienii și arabii palestinieni - au făcut risipă de energie, resurse umane și materiale, în căutarea unei victorii decisive, imposibil, totuși, de obținut. Statele arabe din prima linie au apelat, în mod regulat, la ajutorul comunităților arabe și musulmane din întreaga lume, în timp ce Israelul a primit sprijinul marilor democrații occidentale, îndeosebi al SUA.

Conflictul de lungă durată analizat, în mod succint, în rândurile de mai sus, a îmbrăcat și forme complexe de „ciocnire violentă de civilizații”. Palestiniienii par încă atașați structurilor tradiționale de clan și trib și valorilor Islamului moderat sau radical. Multă vreme naționalismul laic a galvanizat masele de luptători, însă ultimele decenii s-au remarcat prin sporirea influenței grupărilor fundamentalist islamice (Hamas, Jihadul Islamic, Hezbollah, etc.) în detrimentul celor de orientare laică și chiar arab-socialistă (Organizația pentru Eliberarea Palestinei).

De cealaltă parte, Israelul s-a edificat rapid, respectând un model de dezvoltare occidental democratic, dominat de partide laice de centru dreapta și stânga. Condițiile concrete ale înființării și apărării statului au impus organizarea lui pe baze economico-politice și militare solide, pe strategia ripostei armate preventive, generale și rapide. În paralel cu ascensiunea fundamentalismului islamic arab și arab-palestinian, a crescut și în Israel influența dreptei radicale și a partidelor religioase. Motivația religioasă a alimentat, în mod considerabil, conflictul armat, radicalizând grupările beligerante și sporind gradul de violență irațională al ciocnirilor directe. Și palestinienii s-au organizat tot mai evident pe criterii militare,

în taberele de refugiați și în localitățile din Fâșia Gaza și Cisiordania. Lupta armată, în cele mai diferite forme, a ajuns să ocupe aproape un întreg spațiu de manifestare al indivizilor și grupărilor, atât pentru arabii palestinieni, cât și pentru israelieni. Prin urmare, *acest conflict s-a transformat, pe nesimțite, într-o „stare normală” a ambelor societăți.*

Conflictului i s-au conferit motivații și interpretări mult exagerate în raport cu mizele concrete teritoriale, dar cu riscuri adăugate și posibile consecințe globale. Pentru palestinieni războiul împotriva Israelului se justifica emoțional ca o revanșă în fața Occidentului, ca un instrument de „renaștere națională și civilizațională”, după secole de stăpânire imperială otomană și colonială. Israelienii, la rândul lor, considerau că victoriile militare demonstrau capacitatea combativă și virilitatea unui popor supus secole de-a rândul discriminărilor etnice și religioase, ce au culminat cu Holocaustul din anii 1939-1945.

Asemenea motivații au fost folosite de conservatori și ultraconservatori, dar și de partidele de orientare socialistă. Apelul la ele se încadra în logica asigurării suportului popular emoțional, într-un efort armat de uzură.

Concomitent, motivațiile emoționale permiteau elitelor conducătoare să pună în surdină dificultăți sau politici locale greșite, de natură economică și administrativă – de la crizele locurilor de muncă până la corupția la vârf. În mod repetat, cu precădere în statele și societățile arabe, mobilizarea națională „împotriva dușmanului sionist” a torpilat democratizarea și modernizarea internă.

În realitate, înainte de 1947 palestinienii, libanezii, egiptenii, iordanienii și israelienii au avut o sumedenie de experiențe civilizaționale comune. Astăzi, cel puțin, când există riscul extinderii conflictului, este tot mai evident că viitorul economic al regiunii nu poate fi separat de Israel și Occident. Ura și fanatismul au pus, însă, în surdină o astfel de abordare logică a relațiilor israeliano-palestiniene. Este trist că și în prezent, din cauza atacurilor Hamas, israelienii și palestinienii se înfruntă cu arma în mână. Războiul le-a marcat adânc istoria recentă și psihologia. În prezent, ambele popoare speră într-o pace mult așteptată de comunitatea internațională. A înțelege șansele acestei păci înseamnă a cunoaște cauzele conflictului, motivațiile sale reale și jocul diferiților actori internaționali.

BIBLIOGRAFIE

1. ACHCAR Gilbert, *Noul Război Rece. Lumea după Kosovo*, Corint, București, 2002.
2. ART Robert J., Jervis R., *International Politics. Enduring Concepts and Contemporary Issues*, Pearson, Longman, 2005.
3. BĂDĂLAN Eugen, *Forțe și tendințe în mediul european de securitate*, Editura Academiei Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu, 2003.
4. BĂDĂLAN Eugen, Ion Pălănișoiu, Paul Dănuț Duță, „Operațiile de menținere a păcii ale Națiunilor Unite în Orientul Mijlociu”, Editura CTEA, București, 2005.
5. BARBER B. R., *Imperiul fricii. Război, terorism și democrație*, Editura Incitatus, București, 2005.
6. BRZEZINSKI Z., *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiivele sale geostrategice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
7. BUGAJSKI Janusz, *Pacea Rece. Noul imperialism al Rusiei*, Editura Casa Radio, București, 2005.
8. CHAUPRADE A., Thual F., *Dicționar de geopolitică*, Editura Corint, București, 2003.
9. CHIFU Iulian, *Spațiul post-sovietic în căutarea identității*, Editura Politeia, SNSPA, 2005.
10. CONSIDINE J. I., Kerr W. A., *The Russian Oil Economy*, Northampton, Edward Elgar, 2002.
11. CHOW G. C., *China's Economic Transformation*, Blackwell, 2002.
12. CLAVAL Paul, *Geopolitică și geostrategie. Gândirea politică, spațiul și teritoriul în secolul al XX-lea*, Editura Corint, București, 2001.
13. FUKUYAMA Francis, *Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet, București, 2004.
14. GRAY Colin S., *Strategy for Chaos. Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History*, Portland, Frank Cass, 2002.
15. GRIFFITH M., *Relații internaționale*, Editura Ziua, București, 2003.
16. HELD David, McGrew A., Goldblatt D., Perraton J., *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, 2004.
17. HISCOX Michael J., *International Trade and Political Conflict. Commerce, Coalitions and Mobility*, Princeton, University Press, 2002.
18. HUNTINGTON Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 2012.
19. IONESCU Mihail E., *După hegemonie. Patru scenarii de securitate pentru Europa de Est în anii 90*, Scripta, București, 1993.
20. KAPLAN Amy, *The Anarchy of Empire in the Making of U.S. Culture*, Cambridge, Harvard University Press, 2005.
21. LEMPERS Robert J., Popper S. W., Banks S. C., *Shaping the Next One Hundred Years. New Methods for Quantitative, Long-Term Policy Analysis*, RAND Corporation, 2003.
22. LITTLE Douglas, *American Orientalism. The United States and the Middle East since 1945*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 2002.
23. LUONG P. J., *International Change and Political Continuity in Post Soviet Central Asia*, New York, Cambridge University Press, 2002.
24. *Le Monde Diplomatique – Atlas*, ediția în limba română, SC Societatea de Editură LMD SRL, 2006
25. *Mapping the Global Future. 2020 Project*, US National Intelligence Council, December 2004.
26. MATEI Horia C., Neaguț S., Nicolae I., *Enciclopedia Statelor Lumii*, Meronia, București, 2004.
27. SOCOR Vladimir, *September 11 and the Geopolitical Revolution of Our Time*, Politeia, SNSPA, 2004.
28. POLLAK Kenneth M., *Arabs at War. Military Effectiveness, 1948-1991*, Lincoln University of Nebraska Press, 2002.
29. PRIEST Dana, *The Mission. America's Military in the Twenty Century*, New York, W. W. Norton, 2003.
30. RICHARDSON Jacques, *War, Science and Terrorism. From Laboratory to Open Conflict*, Portland, Frank Cass, 2002.
31. SELLIER André, *Atlasul popoarelor din Orient*, Ed. Niculescu, 2006.
32. SMITH Karen E., *Politica externă a Uniunii Europene*, Editura Trei, București, 2004.
33. STIGLITZ Joseph E., *Globalizarea. Speranțe și iluzii*, Editura Economică, București, 2003.
34. SIMILEANU Vasile, Caba-Maria Flavius (coord.), *Orientul Mijlociu – provocări și certitudini*, Editura Top Form, 2013.
35. WALTZ N. Kenneth, *Omul, statul și războiul*, Institutul European, Iași, 2001.
36. WALLERSTEIN Immanuel, Clesse Armand, *The world we are entering. 2000–2050*, Dutch University Press, 2002.

- * La finalul anului trecut, Editura Concordia a publicat, sub semnătura autorilor Tiberiu Tănase, Violeta Ioana Nagâț și Petre Stețcu, volumul intitulat „Conflictul israeliano-palestinian. Istoric, cauze, efecte”. Cartea este structurată în patru părți (plus două anexe – prima se referă la cronologia conflictului Israel– Hamas în 2023, începând cu evenimentele care au dus la război, iar anexa a doua cuprinde cronologia războiului din perioada 7 octombrie 2023-12 noiembrie 2023) și prezintă evenimente, informații, comentarii și analize referitoare la evoluția acestui conflict de-a lungul timpului.
- ¹ Cf. Eugen Bădălan, Ion Pâlnoișoiu, Paul Dănuț Duță, *Operațiile de menținere a păcii ale Națiunilor Unite în Orientul Mijlociu*, Editura CTEA, București, 2005, p. 124.
- ² În perioada în care Palestina era parte integrantă a Imperiului Otoman, Organizația Sionistă a fost precaută în a-și declara obiectivul, evitând folosirea termenului de „stat” și preferându-l pe cel de „cămin”.
- ³ Într-o scrisoare din 1916, nota: „Cabinetul Britanic nu numai că simpatizează aspirațiile palestinienilor ale evreilor, dar ar dori să se și realizeze... Anglia va avea în evrei cel mai bun prieten posibil, care va fi și cel mai bun interpret al ideilor în state estice și ar putea servi ca un pod între două civilizații”. În 1915, Herbert Samuel, într-un memorandum intitulat „Viitorul Palestinei”, nota că anexarea de către britanici a Palestinei („unde noi putem să așezăm trei-patru milioane de evrei”) va fi în avantajul acestora.
- ⁴ Weizmann nota: „Una din cele mai mari realizări a fost Sir Mark Sykes, ... Nu am cuvinte să descriu serviciile pe care ni le-a făcut Sykes”.
- ⁵ Weizmann, într-o scrisoare din 1914, afirma: „Palestina trebuie să cadă sub sfera de influență a britanicilor, iar britanicii trebuie să încurajeze așezarea evreilor aici, ca o dependență britanică, noi putând ca în 20-30 de ani să așezăm un milion de evrei aici – poate mai mult. Ei ar putea ... forma o pază efectivă pentru Canalul de Suez”. Într-o scrisoare din 1916, nota: „Cabinetul Britanic nu numai că simpatizează aspirațiile palestinienilor ale evreilor, dar ar dori să se și realizeze... Anglia va avea în evrei cel mai bun prieten posibil, care va fi și cel mai bun interpret al ideilor în state estice și ar putea servi ca un pod între două civilizații”; cf. Eugen Bădălan, Ion Pâlnoișoiu, Paul Dănuț Duță, *Operațiile de menținere a păcii ale Națiunilor Unite în Orientul Mijlociu*, Editura CTEA, București, 2005, p. 27.
- ⁶ Ministerul de Externe al Marii Britanii, 2 noiembrie 1917: „Dragă Lord Rotschild, Am marea plăcere să vă transmit din partea Guvernului Majestății Sale următoarea declarație de simpatie cu aspirațiile evreilor sioniști, care a fost aprobată de către Cabinet: Guvernul Majestății Sale vede cu plăcere stabilirea în Palestina a unui cămin național pentru poporul evreu și va folosi cele mai bune mijloace pentru facilitarea realizării acestui obiectiv, fiind bineînțeles clar că nimic din ceea ce va fi făcut în acest sens nu va prejudicia drepturile civile și religioase ale comunităților non-evreiești existente sau drepturile sau statutul politic de care se bucură evreii în alte state. Va fi recunoscută dacă această declarație o veți aduce la cunoștință Federației Sioniste. Al dumneavoastră, Arthur James Balfour”. Această declarație era sprijinită de mai multe state, inclusiv SUA.
- ⁷ Cf. Eugen Bădălan, Ion Pâlnoișoiu, Paul Dănuț Duță, *Operațiile de menținere a păcii ale Națiunilor Unite în Orientul Mijlociu*, Editura CTEA, București, 2005, p. 29.
- ⁸ Churchill declara, în 1922: „stabilirea instituțiilor de autodeterminare în Palestina este subordonată obligației stabilirii unui cămin național evreiesc în Palestina”.
- ⁹ Imigrarea în Palestina în perioada 1920-1929, după *Palestine Rozal Comission Report, 1937*.
- ¹⁰ „O țară fără popor pentru un popor fără țară”.
- ¹¹ Un mare sionist, Ahad Ha'am, avertiza: „violarea drepturilor palestinienilor, prin așezarea de coloni evrei nu trebuie să producă, în nici un caz, furia localnicilor. Ei îi tratează pe arabi cu ostilitate și cruzime, încălcând drepturile lor, fără nici un motiv și nimeni dintre noi nu se opune la aceste înclinații periculoase”.
- ¹² Cf. Eugen Bădălan, Ion Pâlnoișoiu, Paul Dănuț Duță, *Operațiile de menținere a păcii ale Națiunilor Unite în Orientul Mijlociu*, Editura CTEA, București, 2005, p. 35.
- ¹³ Idem, p. 16.
- ¹⁴ Dintre arabii care trăiau în Palestina în 1947 și urmașii lor, mai mult de 3,5 milioane au statutul de refugiați și beneficiază de acest titlu cu ajutorul UNRWA (United Nations Relief and Works Agency), creată în 1950 – cf. Jean Sellier, André Sellier, *Atlasul popoarelor din Orient*, Editura Niculescu, 2006, p.12-13.
- ¹⁵ Idem, p. 125.
- ¹⁶ Jean Sellier, André Sellier, *Atlasul popoarelor din Orient*, Editura Niculescu, 2006, p. 63.
- ¹⁷ Cei din teritoriile ocupate sunt recenzați de către autoritățile israeliene.
- ¹⁸ Jean Sellier, André Sellier, *op.cit.*, p. 66.
- ¹⁹ Cf. *Le Monde Diplomatique – Atlas*, ediția română, SC Societatea de Editură LMD SRL, 2006 - articolul „Palestina, pământul care dispare” – p. 154. La aceeași pagină, se precizează: „la 9 iulie 2004, Curtea Internațională de Justiție (CIJ) ordonă distrugerea zidului, pe care îl declară ilegal; pe 20, Adunarea generală a Națiunilor Unite subscrisse la acest verdict. Cvartetul (ONU, SUA, UE și Rusia) cere Tel-Aviv-ului să se plieze exigențelor foii de parcurs”.
- ²⁰ Ibidem.
- ²¹ Conform Protocolului de la Paris (anexa economică a acordurilor de la Oslo), economia palestiniană face parte din sistemul vamal israelian. Israelul încasează taxele vamale pentru toate bunurile care trec spre teritoriile palestinienilor, și, după ce deduce un comision, este obligat să returneze banii Autorității Palestiniene.

- ²² Între 1948 și 1967, când Iordania a ocupat Cisiordania, iar Egiptul Fâșia Gaza, nu s-a construit nici o fabrică importantă, iar ulterior a urmat ocupația israeliană. În Cisiordania (care are un teritoriu mult mai mare decât Fâșia Gaza - care reprezintă numai 6% din teritoriile palestiniene, dar include 40% dintre locuitori) situația este mai puțin disperată decât în Gaza (unde mai mult de jumătate din populație trăiește sub standardul palestinian al sărăciei, mult mai scăzut decât cel din Israel).
- ²³ Industria și agricultura israeliene pot angaja forță de muncă din alte țări sărace sau în curs de dezvoltare, pentru salarii chiar mai mici.
- ²⁴ Ury Avery, „Marele experiment din laboratorul Gaza”, revista „Lumea”, nr. 1/2007, p. 26.
- ²⁵ Idem, op. cit., p. 27.
- ²⁶ Solicitarea a fost formulată în timpul unei întâlniri la Ramallah cu premierul italian, Romano Prodi, la 10.06.2007.
- ²⁷ Preluare a *Mediafax* din 11.07.2007, cu titlul: „SUA se opun ferm desfășurării unei forțe internaționale în Fâșia Gaza”.
- ²⁸ Organizația susține că această decizie a fost adoptată după ce armata israeliană a arestat doi militanți din cadrul Fatah; cf. cotidianului *The Jerusalem Post* (Israel) din 22.08.2007 – Titlu: „Brigăzile Al-Aqsa nu vor mai respecta acordurile cu Israelul”, preluare din ediția electronică.
- ²⁹ Cu ocazia conferinței de presă, la data de 19.06.2007, înaintea unei întruniri la Casa Albă, la care a participat alături de președintele american George W. Bush. Conferința a fost transmisă de postul de televiziune *CNN International*, la 19.06.2007, ora 17,03, crainic Michael Holme, emisiunea World News.
- ³⁰ Postul de televiziune *CNN International*, ora: 00:10, crainic Fionnuala Sweeney/emisiunea World News.
- ³¹ Interviu cu Riyadh Malki, purtătorul de cuvânt și ministrul de justiție în guvernul palestinian, acordat cotidianului *El Pais* (Spania), din 19.06.2007 (articolul: „Obiectivul nostru este de a înlătura legătura dintre Hamas și oameni”, de Jesus A. Nunez Villaverde - preluare din ediția electronică).
- ³² Publicația *Al-Bawaba (Iordania)* 04.07.2007, titlul „Israel și Fatah vor relua contactele în domeniul securității”, preluare din ediția electronică, conform căreia, la data de 02.07.2007, Miri Eisin, purtător de cuvânt al premierului israelian Ehud Olmert, a anunțat că a avut loc o întâlnire a acestora, într-o locație secretă, pentru a dezbate „măsurile de impulsioneare a cooperării în domeniul securității”.
- ³³ Informează *Rompres* și cotidianul *Gândul*, în articolul cu titlul „Guvernul israelian aprobă eliberarea a 250 de prizonieri palestinieni”.
- ³⁴ Joseph Curl, „Bush convoacă un summit pentru Orientul Mijlociu”, *The Washington Times* - sursă preluată din Internet din 17.07.2007

SEMNAL EDITORIAL

ROMÂNIA ȘI POLONIA ÎN AVANPOSTUL SECURITĂȚII EUROPENE. TRADIȚIE ȘI CONTINUITATE (1919-2022)

(coordonatori: Dan Prisăcaru, Petre Otu, Marius Iorgulescu)

În data de 9 noiembrie 2023, în Aula „Alexandru Ioan Cuza” a Ministerului Apărării Naționale a avut loc un eveniment interesant și bine primit în mediile de interes din țară și din Polonia – ședința solemnă româno-polonă de încheiere a Etapei I a proiectului științific și de tradiții militare cu tema „*România și Polonia*

în avanpostul securității europene. Tradiție și continuitate (1919-2022)”, în cadrul căruia a fost lansată lucrarea cu același titlu.

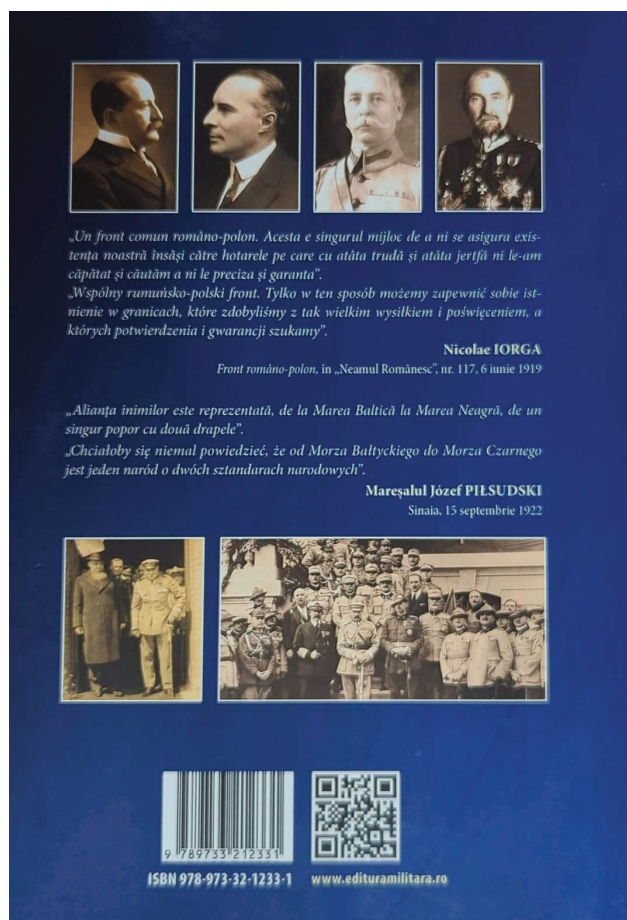
La activitate au participat Șeful Statului Major al Apărării de la acel moment, Gl. dr. Daniel Petrescu, Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Polone în România, Pawel Soloch, Secretarul de Stat și Șef al Departamentului pentru Politica de Apărare, Planificare și Relații Internaționale, Simona Cojocaru, personal militar și civil din structuri ale Ministerului Apărării Naționale și Statului Major al Apărării, invitați din state aliate NATO, participanți la conferințele româno-polone de la Iași și Piatra Neamț din anii 2020-2022, autori ai studiilor publicate în volumul apărut la Editura Militară și tipărit cu sprijinul Centrului Tehnic Editorial al Armatei.

În cele 588 de pagini ale cărții sunt prezentate, succint, manifestările științifice (desfășurate în anii anterior menționați) dedicate relațiilor politico-diplomatice și militare româno-polone din perioada 1919-2022. Lucrarea este structurată în două părți, prima cuprinzând programul celor cinci conferințe româno-polone, desfășurate la Iași și Piatra Neamț, iar cea de-a doua incluzând o parte din comunicările științifice susținute de participanți din țară și străinătate.

Mesajele de întâmpinare ale colonelului (r.) dr. Dan Prisăcaru, coordonatorul Muzeului Militar „Ștefan cel Mare” din Iași, Filiala Moldova a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, inițiator și președinte executiv al celor cinci conferințe româno-polone de la Iași și Piatra Neamț, precum și cele transmise de oficialități militare și civile române și polone sunt relevante pentru importanța manifestărilor științifice, a colaborării și cooperării, pe diverse planuri, dintre cele două state, aflate în prezent, ca și acum un secol, „în *avanpostul securității europene*” (așa cum se menționează și în titlul cărții).

Fiecare dintre aceste mesaje a evidențiat structurile implicate în relațiile dintre cele două state și armate, obiectivele comune stabilite și demersurile pentru materializarea lor, realizările și eșecurile determinate de factori obiectivi și subiectivi, în condiții geopolitice și geostrategice imprevizibile sau imposibil de contracarat de către state mici, cărora li se atribuiseră rolul de „cordon sanitar” între două sisteme politice, economice și ideologice total opuse.

Cea de-a doua parte a lucrării cuprinde comunicări științifice prezentate de către participanții la conferințele de la Iași și Piatra Neamț, istorici civili și militari din România și Polonia, cu preocupări în studiul relațiilor politice și militare dintre cele două state, specialiști militari cu responsabilități în domeniul securității și apărării naționale în cadrul armatelor celor două țări aliate, aflate la granița de Est a Europei peninsulare. Cadre didactice și cercetători din cadrul Institutului „A.D. Xenopol” al Academiei Române/Filiala Iași și Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Universității din București, Universității Naționale de Apărare „Carol I”, Institutului pentru Studii de Apărare și Istorie Militară, Arhivelor Naționale ale României și Arhivelor Militare Naționale Române, precum și din cadrul Universităților din Lodz și Cracovia (Polonia), au prezentat cu prilejul acestor conferințe studii

interesante, cu multe aspecte inedite din istoria relațiilor dintre cele două state din perioada 1919-2022.

Centrul de greutate al comunicărilor s-a axat pe stabilirea relațiilor româno-polone începând cu iunie 1919, încheierea Convenției defensive de alianță din 3 martie 1921 și evoluția relațiilor politico-diplomatice, militare, economice și culturale dintre cele două state până în anul 1939, când Polonia a fost ocupată, după o dârză rezistență armată, de către armatele germane și sovietice, în baza Pactului Ribbentrop - Molotov (din 23 august 1939).

Sprijinul autorităților politice și militare române pentru poporul și armata Poloniei în anii 1863, 1919 și 1939 a fost prezentat amplu și într-o abordare științifică echilibrată de către istoricii români și polonezi, în baza unor izvoare istorice numeroase, unele inedite. De asemenea, diferite aspecte ale colaborării militare bilaterale au fost readuse în atenție de către specialiști din România și Polonia, realizându-se un benefic

schimb de informații, precum și posibilitatea deschiderii unor direcții de cercetare de interes reciproc.

Fără îndoială, lucrarea, lansată într-un cadru restrâns, trebuie și cu siguranță va fi adusă la cunoștința publicului din țară cu ocazia unor evenimente la București, Iași, Piatra Neamț, poate și în Polonia, ca o necesitate pentru cunoașterea preocupării structurilor militare din cele două țări de dezvoltare a cooperării reciproce, a cunoașterii, promovării și ducerii mai departe a tradiției relațiilor stabilite, în perioada interbelică, între Regimentul 16 Infanterie „Mareșal Józef Pilsudski” Fălticeni și Regimentul 57 Infanterie „Regele Carol al II-lea” Poznan, și continuate, în prezent, de Batalionul 634 Infanterie „Mareșal Józef Pilsudski” Piatra Neamț/Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt” Iași și Batalionul Logistic „Carol al II-lea / Brigada 17 Mecanizată „Wielopolska” din Polonia.

Lucrarea pe care o prezentăm specialiștilor și publicului larg este rezultatul eforturilor coordonatorilor (Dan Prisăcaru, Petre Otu,

Marius Iorgulescu), editorilor și autorilor studiilor publicate, implicați într-un proiect necesar și util pentru cunoașterea relațiilor politico-diplomatice și militare dintre cele două state, aflate într-o poziție geopolitică și geostrategică de interes european atât în perioada 1919-1939 și post-Război Rece, cât și în prezent, când cele două țări constituie granița de Est a Alianței Nord-Atlantice, fiind în imediata proximitate a conflictului din Ucraina.

Felicităm călduros pe inițiatorul manifestărilor științifice din anii 2020-2022 de la Iași și Piatra Neamț, colonelul (r.) dr. Dan Prisăcaru, precum și pe toți cei care au sprijinit organizatoric, material și instituțional cele cinci conferințe bilaterale și îi dorim să continue, cu același dinamism, dăruire și profesionalism, etapele următoare ale acestui prestigios proiect de tradiții militare româno-polon.

*Col. (rtr.) prof. univ. dr. Ion GIURCĂ
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
(1984-2021)*

FOOD FOR THOUGHT

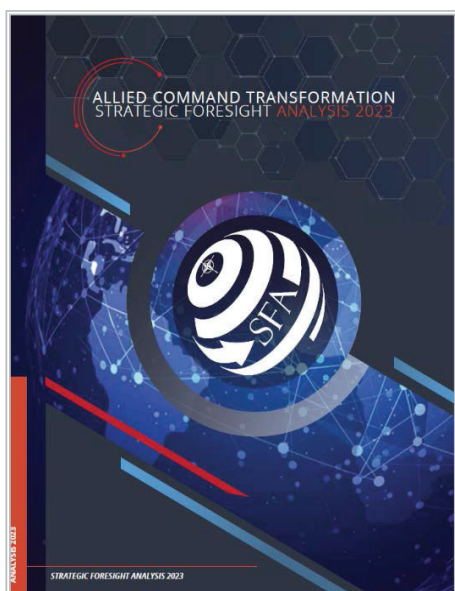
Secțiunea #foodforthought cuprinde o selecție de resurse bibliografice (documente oficiale, cărți și rapoarte), publicate în ultima perioadă, cu impact semnificativ asupra domeniului studiilor de securitate și informații.

Vasile CREȚU*

DOCUMENTE OFICIALE

Analiza strategică a mediului de securitate

Comandamentul Aliat pentru Transformare. “Strategic Analysis Foresight 2023”, Noiembrie 2023.
Disponibil online la https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2024/01/SFA2023_Final.pdf

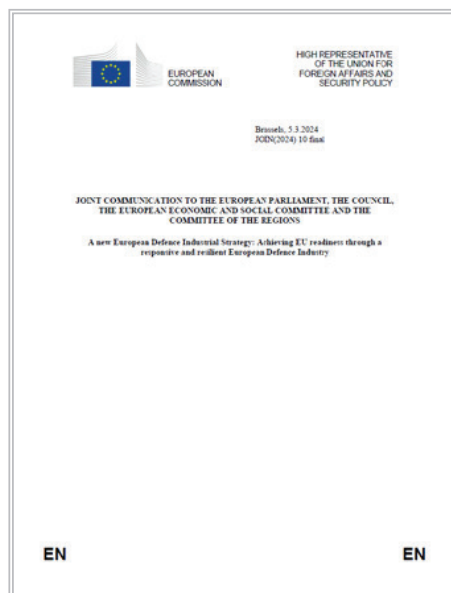
Elaborat de Comandamentul Aliat pentru Transformare de la Norfolk, Virginia/SUA, raportul ”Strategic Analysis Foresight 2023” (SFA23) oferă o perspectivă asupra transformărilor ce vor caracteriza mediul de securitate până în anul 2043. Studiul identifică aproximativ 170 de tendințe, ce pot fi grupate în șapte catalizatori ai schimbării: (1) ordinea internațională aflată în tranziție; (2) schimbările climatice și afectarea biodiversității; (3) instabilitatea generată de lipsa resurselor; (4) convergența tehnologiilor emergente și disruptive; (5) polarizarea generată de preferințele geoeconomice; (6) amplificarea rețelelor umane; (7) competiția pentru bunurile comune. Pe lângă rolul firesc de orientare a planificării în domeniul apărării, raportul va servi, totodată, ca ghid și pentru Studiul Viitorului Mediu Operațional (Future Operating Environment Study), ce va fi elaborat în cursul anului 2024 și care va examina adversarii strategici, domeniile operaționale și natura războiului viitorului.

*Expert în cadrul Ministerului Apărării Naționale și doctorand în Științe Politice – Relații Internaționale la Școala Națională de Studii Politice și Administrative.

Strategia pentru industria europeană de apărare

Comisia Europeană și Înalțul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate. “A new European Defence Industrial Strategy: Achieving EU readiness through a responsive and resilient European Defence Industry”, JOIN (2024) 10 final, Bruxelles, 05.03.2024. Disponibil online la https://defence-industry-space.ec.europa.eu/document/download/3b4ec5fb-395c-49ea-abf2-fb54ca6dfd6c_en?filename=EDIS%20Joint%20Communication_0.pdf

Prima Strategie pentru industria europeană de apărare, adoptată la începutul lunii martie 2024, răspunde atât la o necesitate practică, pe termen scurt, de mobilizare a potențialului industrial în vederea sprijinirii efortului de apărare al Ucrainei, cât și la imperativul adaptării producției, pe termen lung. În acest sens, Strategia stabilește mai multe obiective ambițioase, precum: (1) până în anul 2030, valoarea totală a achizițiilor intra-europene în domeniul apărării să reprezinte cel puțin 35% din valoarea pieței apărării (totalul vânzărilor); (2) 50% din totalul achizițiilor în domeniul apărării să fie realizat din baza industrială europeană, până în anul 2030 (60% până în anul 2035); (3) până în anul 2030, 40% din achiziții să fie realizate prin cooperare între statele membre.

CĂRȚI

Strategiile ruse de legitimare a războiului

Cătălina Nastasiu, *Strategii de legitimare a războiului. Narațiuni și cadre mediatice în contextul invaziei din Ucraina*, București, Editura Tritonic, 2023.

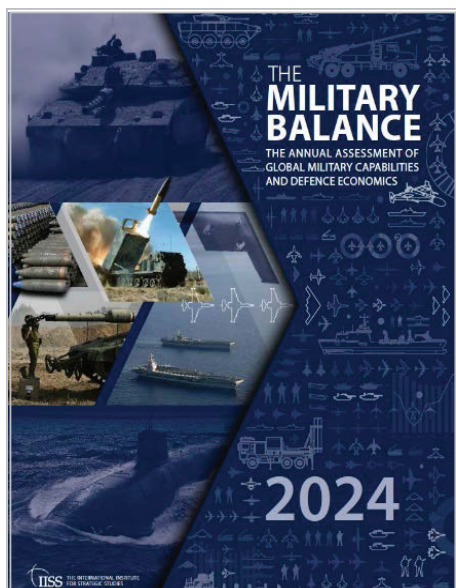

Pe lângă eforturile dedicate asigurării victoriei pe câmpul de luptă, războaiele sunt caracterizate și de intense bătălii în plan informațional, denumirea prezentată de Vladimir Putin pentru invazia Ucrainei – „operație militară specială” – fiind un exemplu clar în acest sens. Cartea Cătălinei Nastasiu pune în lumină tocmai acest aspect, analizând strategiile ruse de legitimare a invaziei din Ucraina, într-un studiu centrat pe narațiuni strategice și cadre mediatice. Deși analiza autorului se concentrează pe presa rusă, multe dintre liniile narrative identificate nu sunt necunoscute publicului larg, acestea fiind regăsite, adesea, și în spațiul mediativ românesc.

RAPOARTE, STUDII

Military Balance 2024

The International Institute for Strategic Studies. *The Military Balance 2024: The annual assessment of global military capabilities and defence economics*, Routledge, 2024.

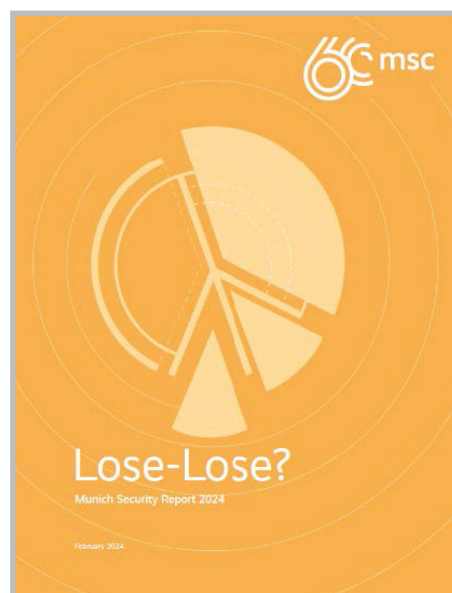

Publicat anual începând cu 1959, anuarul *Military Balance* rămâne un reper bibliografic major în analiza relațiilor internaționale, oferind date relevante din punct de vedere calitativ și cantitativ pentru înțelegerea posturii militare a statelor. Ediția din anul 2024 oferă o evaluare a forțelor armate și înzestrării acestora din peste 170 de țări, precum și analize referitoare la problematicile importante, în funcție de fiecare regiune în parte, fiind reflectată tendința de militarizare a politicii externe. În acest context, relevante sunt datele cu privire la distribuția bugetelor de apărare pe regiuni din totalul cheltuielilor globale în 2023: America de Nord - 41,5% (SUA - 40,5%), Asia - 22,8% (China - 10%), Europa - 17,3% (Marea Britanie - 3,3%, Germania - 2,8%, Franța - 2,7%), MENA - 8,4%, Rusia și Eurasia - 6,6% (Rusia - 4,8%), America Latină și Caraibe - 2,4%, Africa subsahariană - 0,9%.

Raportul Conferinței pe probleme de securitate de la Munchen

Munich Security Conference. „Munich Security Report 2024: Lose-Lose?“, Februarie 2024. Disponibil online la https://securityconference.org/assets/01_Bilder_Inhalte/03_Medien/02_Publikationen/2024/MSR_2024/MunichSecurityReport2024_Lose-lose.pdf

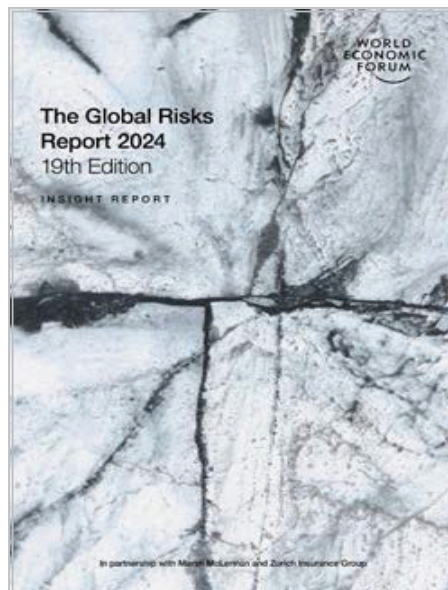
Raportul din acest an al Conferinței de Securitate de la Munchen (a 60-a ediție), eveniment care dă tonul în relațiile internaționale, evidențiază tensiunile geopolitice și incertitudinile economice în creștere, sub motto-ul „Lose-Lose?“, care arată că, în noul joc de sumă nulă, toate părțile au de pierdut. Studiul cuprinde, de asemenea, și analize despre impactul războiului din Ucraina asupra „zonei gri” din estul Europei, viziunile divergente ale SUA și ale Chinei referitoare la regiunea Indo-Pacific, influența conflictului dintre Israel și Hamas asupra dinamicilor de cooperare din Orientul Mijlociu, consecințele loviturilor de stat și schimbărilor de regim din zona Sahelului, precum și legăturile dintre rivalitatea strategică și relațiile economice, reglementarea în domeniul tehnologiei și schimbările climatice.

Riscurile globale în viziunea Forumului Economic Mondial de la Davos

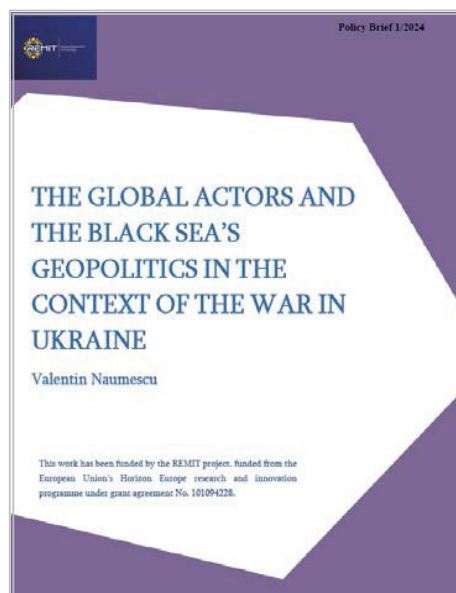
World Economic Forum. “The Global Risks Report 2024”, Ediția a 19-a, ianuarie 2024. Disponibil online la https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf

Raportul Forumului Economic Mondial de la Davos, bazat pe un chestionar de risc la care au răspuns 1.490 de experți din mediile academice, de guvernare și de afaceri, tratează riscurile globale – probabilitatea de manifestare, consecințele și posibilitățile de gestionare a acestora – pe termen scurt (un an), mediu (doi ani) și lung (10 ani), într-o perspectivă construită în jurul a patru factori structurali: (1) schimbările climatice; (2) evoluțiile demografice ce țin de structură și mărime (demographic bifurcation); (3) accelerarea tehnologică; (4) schimbările geostrategice. În acest context, guvernanta riscurilor trebuie să fie realizată prin strategii locale, acțiuni colective și coordonare transfrontalieră.

Rolul actorilor globali în regiunea Mării Negre în contextul războiului din Ucraina

Valentin Naumescu. “The Global Actors and the Black Sea’s Geopolitics in the Context of the War in Ukraine”, Centrul EUXGLOB, *Policy Brief* 1/2024. Ianuarie 2024. Disponibil online la <https://euxglob.ro/wp-content/uploads/2024/01/Policy-Brief-1.pdf>

Raportul elaborat de Valentin Naumescu evidențiază abordările geopolitice diferite și divergente ale actorilor globali cu privire la evoluțiile din Marea Neagră, militând pentru o strategie comună a marilor puteri occidentale (SUA, Germania, Marea Britanie și Franța), a NATO și UE, care să asigure securitatea și libertatea națiunilor democratice din acest areal. În partea de concluzii, autorul readaptează dictonul geopolitic formulat de Halford J. Mackinder, astfel: „Cel ce controlează Marea Neagră, controlează poarta sud-estică a Europei către Orientul Mijlociu și sudul Caucazului”, competiția din regiune fiind definitorie pentru viitorul arhitecturii europene de securitate.

Procesul de integrare europeană în Balcanii de Vest

Miruna Butnaru-Troncotă (coord.). „Procesul de integrare europeană în Balcanii de Vest. Perspective și orientări ale României”, Institutul European din România, Studii de Strategie și Politici SPOS 2023, nr. 2. Disponibil online la http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2024/01/Studiul-SPOS-nr.-2_Integrarea-europeana-a-statelor-din-Balcanii-de-Vest_final.pdf

Colectivul coordonat de Miruna Butnaru-Troncotă oferă o perspectivă esențială asupra integrării europene a statelor din Balcanii de Vest, având în centru obiectivele și interesele României. În acest context, studiul evidențiază atât contribuția majoră a României pe dimensiunea asigurării securității și stabilității regiunii balcanice, cât și demersurile de susținere a progreselor pe calea europeană. În final, autorii analizează domeniile în care statul român își poate crește profilul (stat de drept, energie și protecția minorităților), oferind un set de recomandări concrete, printre care lansarea unei rețele de comunicare strategică în BV și desemnarea unui cetățean român pentru viitoarea poziție de comisar european pentru extindere.

Importanța strategică a Strâmtorilor Mării Negre

Șerban Filip Cioculescu (coord.). „Importanța strategică a Strâmtorilor Mării Negre”, *Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară*, Security Brief, 2023. Disponibil online la <https://ispaim.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/Security%20Brief/SECURITY%20BRIEF%20no%202.pdf>

Studiul, elaborat de cercetătorii Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară, tratează subiectul semnificației geopolitice și geostrategice a Strâmtorilor Bosfor și Dardanele, care asigură conexiunea Mării Negre cu Marea Mediterană și, *in extenso*, cu Oceanul Planetar, într-o abordare mixtă (istorică, de drept internațional și specifică științelor militare). În ceea ce privește România, autorii prezintă faptul că cele două strâmtori au fost și sunt prioritare în politica externă, închiderea acestora având profunde consecințe, în special în domeniul schimburilor comerciale.